

П 84421

МОЛОДНЯК

8

~~К.С.С.С.~~

1930

1930
—
1930

СЕРПЕНЬ 1930

МОЛОДНЯК

50

V.N. Karaman Kharkiv National University

00516159

7

**ПРИЙМАЄТЬСЯ на 1930 рік
ПЕРЕДПЛАТУ**

КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА ЛІТЕРАТУРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ,
КУЛЬТОСВІТНІ УСТАНОВИ, КЛЮБИ, ВУЗ'и, ШКОЛИ,
ЧИТАЛЬНІ, ВСІ ПОВИННІ ПЕРЕДПЛАЧУВАТИ

МОЛОДНЯК

літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований журнал-
місячник, орган ЦК ЛКСМУ

РІК ВИДАННЯ ЧЕТВЕРТИЙ

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ЖУРНАЛУ:

Літературно-художній (оповідання, романи, повісті, п'єси, нариси, етюди,
переклади з новин чужоземної літератури, поезії).

Літературно-критичний (статті, розвідки, літературні портрети).

Суспільно-політичний (статті, нариси, огляди).

Сатири й гумору (фейлетони на літературні теми, пародії, шаржі, літ
усмішки).

Театр, кіно, образотворче мистецтво.

Побут (статті, нариси, листи з периферії).

Хроніка літературно-мистецька (закордонна, столична, провінціальна).

Серед книжок та журналів.

МОЛОДНЯК
МОЛОДНЯК

виходить щомісяця (1—15 числа)
на 8—10 друкованих аркушів (128—160 стор.)

продається у всіх залізничних кіосках
Контрагентства Друку на Україні

На 1 рік	4 крб. — коп.
На 6 міс.	2 крб. — коп.
На 3 міс.	1 крб. 10 коп.
На 1 міс.	— крб. 40 коп.

Ціна окремого № (в роздрібному продажу)—50 коп.

„МОЛОДНЯК“ разом з щоденною газетою „КОМСОМОЛЕЦЬ УКРАЇНИ“—
80 копійок на місяць (пільгова ціна).

**ПЕРЕДПЛАТУ НА „МОЛОДНЯК“ РАЗОМ З „КОМСО-
МОЛЬЦЕМ УКРАЇНИ“ МОЖНА ЗДАВАТИ ДО ВСІХ
ОКРУГОВИХ ФІЛІЙ ВИДАВНИЦТВА „КОМУНІСТ“.**

**АДРЕСА: м. ХАРКІВ, ПУШКІНЬСКА, 24,
В-во „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“, журнал „МОЛОДНЯК“**

ДО ВІДОМА АВТОРІВ:

1. На рукописові обов'язково ставити справжнє прізвище автора і точну
домашню адресу. 2. Рукописи до редакції треба надіслати чисто пере-
писані од руки або на машинці на одному боці аркуша. 3. В рецензіях
на книжки, крім назви й автора, треба зазначати видавництво, рік ви-
дання, тираж, кількість сторінок і ціну. 4. Неприйнятні рукописи, менші
як на половину друкованого аркуша, а також рукописи, що ухвалені і
до друку,—редакція не повертає.

К. 1576.

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК

1934

О Р Г А Н Ц К Л К С М У

ЗА РЕДАКЦІЄЮ

І. ІСАЄВА, А. КЛОЧЧЯ, П. ЛАКИЗИ,
А. ВОРОБІНА, П. УСЕНКА

8
(44)

1930
13

84421

68
55

4131
Бібліографічний опис цього
видання вміщено в «Літопису
Українського Друку», «Карт-
ковому репертуарі» та ін-
ших покажчиках Української
Книжкової Палати.

П О Е З І Ї

В. ГОНЧАРЕНКО

УДАРНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ МАРШ

Земля розколота тобою,
Робітнику, гука тебе
На фронт індустрії—до бою
Наказ ЦК ВКП(б):

Землю, граніт,
Глибше
рий—рви!

Тисячоліть
Сьогодні порив.

Ми підемо на бій останній,
Щоб знов з'єдналася земля,
Як продунає клич повстання
Од Комінтерну із Кремля.

Громом заліз
Клич боротьби:
Капіталізм
у зуби—бий!

Гей, комнезам, на рештки кляси—
На горло куржулям—души!
Що зріст колгоспів, гул Донбасу
Хотять обрізом задушить.

Землю, граніт
Глибше
рий—рви!

Тисячоліть
Сьогодні порив.

На Заході й на Сході хуга—
Йй передвісник—брязкіт пут;
На пляни папи й пляни Юнга
Мільйони гиоблених встають.

Громом заліз
Клич боротьби:
Капіталізм
у зуби—бий!

Нехай плазують, корчать дрожі
Од наших успіхів і сил,
А ми у відповідь помножимо
Упертість м'язів і зусиль.

Землю, граніт,
 Глибше
 рий—рви!
 Тисячоліть
 Сьогодні порив.
 На барикадах будьте вперті,
 Готові: йти вмирать і жить,
 За страту Сако і Ванцеті
 Фашизму череп розтרוшчить.
 Громом заліз
 Клич боротьби:
 Капіталізм
 у зуби—бий!
 За кров пролиту вчора й сьогодні
 На їх палаци і раї
 «Повстаньте гнані і голодні
 Робітники усіх країн!»
 Громом заліз
 Клич боротьби:
 Капіталізм
 у зуби—бий!
 Щодень над світом вище й вище
 Здіймається риштовань ліс,—
 Росте в боях на пожарищах
 Соціалізм.
 Землю, граніт,
 Глибше
 рий—рви!
 Тисячоліть
 Сьогодні порив.

М. СУГАК

МІСТО СОЦІАЛІСТИЧНЕ

В степах цих дикий день,
 І ніч блудного сміховію.
 — Ні збігу позіру людей,
 — Ні збігу вітровію.
 Та й межі тут спокійно спали
 В часи переходнової заграви.
 Загублені дороги впали
 У трави кучеряві.
 Ні гомону, ні поклику,
 Людського вир-життя.

Подих грудей — землі великій
Хтось трупами одяг...
Прийшли з червоними пов'язками
І всіх їх поховали
В землю чорну в'язками.
... І розкопали,
Шахтами назвали.
Та звилась вишка, туди до небозводу
І постать кожна
(много їх) з западом
Сказали разом: — Бути тут завод.
Росте шахта і росте завод,
А разом назва — велетні епохи.
Ї ж іде тринадцятий вже год,
— Зробили силу і зробили трохи.
— Напружимо сили — партія сказала.
— Пройдім історії величний рейд,
Ну хто там каже, що зробив він мало?
— Не відставай!
Йди вперед!
І знову шахти далекого Донбасу.
Знов заводи — сили Дніпрельстану:
— Усі вперед.
Уногу з часом
Той зрадник наш, хто лиш відстане.
Зросли квартали робітніх районів,
Будинки вигнулись, зросли й нові ростуть,
(пробігли тут Революції коні)...
— Клади підмурок!..
Клади тут!..
І сам поклав каміння гори.
— Ти глянь, дивись, яка продукція,
І зросло місто, велетень, город —
В добу великих реконструкцій.
— Ну що, кому там паморочить мозок
Наш успіх, не заважай їти!
Його погляд суворий, грізний
Досяг мети:
— Енергію рвонув
І кермо рвучко повернув
На ту дорогу, що прямував Ленін.
— Робітня маса і шалений зріст
Слухайте, говорить Сталін
І партія, Соціалізму зміст.

М. КУДЕЛЯ

АВТОДОР

Нас гурт комсомольців
 В радгоспі Артема,
 В Донецькім краю, у степах...
 Удень по бригадах,
 а тільки-но вечір—

Із клубу гармонія й пісня, як птах.
 В нас пісня нова,
 як нове це життя —

До поруху кличе, невпинної праці,
 Ніяких зупинок!

Кріпи здобуття!

На фронті, в боях — не спиняйтесь.
 Сьогодні — на зборах, питання одне —
 І. «Про темпи».

На столику — карта шляхів і мотор.
 Сьогодні — всю молодь до клубу зове,
 Одне лише слово з об'яв: «Автодор».
 Приїхали гості з району...
 І Шляхи кривульками, поламаний міст
 і вибої в степу...

Все ясно... мене туди ставте,
 Пишіть—у «Автодор» піду.
 А вранці недільник:
 В кар'єрах пісок і каміння довбали —
 І шлях, ніби стрічка, веселий і рівний
 Пішов між хлібами—в заводи, копальні —
 У кожного серце—мотор.

Гей—тільки б зерно!..
 — Наздогнать — перегнати!
 А счі пильнують: чи є де затор?
 Чи рівно лягли каміння коштубаті?
 І втоми немає,

бо юність не скигить,
 Тут кожний свідомий того,
 Що частка в нове будівництво вкладається,
 Нехай і маленька, а все же його
 Провде дві декади
 (у пляні збудування).

Отут—провезуть «Більшовицький врожай».
 По шляхах,
 Приїдуть у степ трактористів бригади

І авто пролине, як птах.
 Гей, пісня!
 Хлюпнула гаряча і дужа.
 В лани і кар'єри ударили луни
 — Проспіться, байдужі!
 В «Автодор» ідіть, сідайте за керма,
 Готуйте шляхи дням прийдешнім комун.

Я. ГРИМАЙЛО

ПОЕЗІЇ

Іще відросся голубий серпанок
 І сонце десь за обрисом дахів,
 Та вже вирує робітничий ранок
 І місто дихає напів.
 Та вже прокинулись надія і турбота,
 Що завжди сходяться, мов лінії в куті...
 Дзвенять трамваї навхрест на зворотах,
 Перетинаючи путі.
 Лише майдан лисіє, мов лишай,
 Перед вітринами «Хаторг'у» й перукарні...
 Гудуть гудки: жвавніше, поспішай,
 Бо темпи й час

у нас

ударні!

Що-мить яснішає безмежний неба лан,
 Круті параболи вгорі аеро креслять...
 — А здрастуйте!.. Ну як там промфінпляя?...
 — Сто вісім?... Е, в нас сто десять!..
 Подбиг трамвай. Повнісінько, аж гнеться ганок.
 Йому у слід:

— В декаду цю—переженем таки...

...Вирує робітничий ранок...

Гудуть гудки...

Цілий день сьогодні командую:

— Аут!

— Гол!

Виїздили командою

Грати у волейбол.

Купалися з дівчатами (в трусах)...

Ловили м'яча на воді...

Яка краса,

Коли всі—молоді.

І які межі, і які виходи?..

А від сонця—світло-жмурно...

(коли назад їхали...
трішки—
журно...)

ЦИГАНЧА

Відбились від табору... й ма неньки,
Що так гарно гукала: «Андрійку!».
Відбилось від табору—таке ж маленьке...
Що ж робити: танцюй за копійку!

Хтось кохується—ситий в прищах—
На хтивенького тільця зломи...
А йому ж тільки муть в очах
Від втоми...

І знову—на брук мідяка...
І знову—до нього рубя:
— А ну—гопака!..
— А ну—дуба!..

Відбилось від табору... й ма неньки,
Що так гарно гукала: «Андрійку!»
... Смугляве...
... Маленьке-маленьке...
(Танцюй за копійку!)

ВИСТУП

Говорили:—Дадуть вам гарту до годі...
Говорили:—Строга молодь і строгий суд її
І от ми в заводі—
На робітничій літстудії.
Привітали—і зразу:
— Гаяти час нема рації...
Просимо!

Розказуєм

Про справи нашої організації:
Дискусія: ось так, така...
Завдань: неперейдені гори...
Воли: «А робітничя тематика?..»
«А, взагалі, сучасні твори?..»
«Ба ні, ми не кажемо—стума.
Та багато таких—прочитав і плюнь...»

... Думав:
З чим же я виступаю?..
... Думав:
Тут так дадуть гол мені!..
... Почали (трішки бентежно)
І:
Вони: задоволені.
Ми: раді безмежно.

З ЦЕРКВИ ЗДИЙМАЮТЬ ДЗВОНИ

(Нотатки)

З церкви здіймають дзвони. Кружляє вгорі вороння...
— А ходити ж до неї так близько...
Позбирались баби. Гомонять.
Голови—низько-низько...

У передсмертнім відгомоні лун.
Мотаючи битким язиком. На потужних канатах із криці—
Дзвін—віковий брехун—
Поволі сповзає з дзвіниці.

І нараз: Що? Звідкіль?
Додолю. Надвоє. Аж осторонь клени!
А збоку бабуся: «Які...
Басурмени!».

Голови до неї «Й не говори»...
Діти всміхнулись одне до одного.
А вона далі: «Сотні здіймав мій старий—
Не розбив жодного!»

ПЕТРО РАДЧЕНКО

ЗАЛІЗНІ ШОРИ

(Повість з життя старої школи *)

Мотькова думка не знаходила іншого шляху. На жорстокість слід відповідати тільки жорстокістю і цим запобігти Опеньчиної помсти. А що Опеньок почне мститися, цього не можна було заперечувати. І що більше за всіх дістанеться Мотькові—теж було вірно. Іншого не вигадати. Словами Опенька не спинити. Під захист учителів теж не станеш, тепер вони самі сгрежуться Опенька. Значить єдиний вихід—побити його, а буває почне знову дуріти, побити ще, лякатись нема чого. На те боротьба. Навіть коли кого й виключатимуть зі школи—не зупиняться і перед цим. Може хто знайде інший вихід? Але здається іншого виходу нема і не може бути. Комарів треба відганяти тільки вогнем і димом.

До цієї думки пристав і Микола. Йому розказали все. Він також добре знав і Шаврового, і Опенька, навіть одного часу товаришував з останнім.

Женька було спробував висловитись—зачекати, поки Опеньок почне щось робити, але така думка сама собою відпадала. Її ніхто не підтримав.

— Чекати—значить зовсім заплутати справу й, зрештою, самому загубити голову...

Далі Мотька замовк.

— Тоді шукай інший вихід. Ти підслухував, шпигував. Ти повинен знати більше за нас.

Ці слова заділи Мотьку за живе, але в той же час він відчув полегшення. Не розкажи всього зараз, однаково товариші згодом довідаються самі. І Мотька розказав усе. Особливо довго зупинився на підслуханій розмові між Шавровим і Опеньком.

Кілька сторінок таємниці відразу перегорнули. Справу з бійкою євреїв з'ясували і навіть відозва на дверях клозету виринула світлою плямою. Мотька намагався запевнити, що відозва також чергова Опеньчина вигадка, але не міг з'ясувати причину появи такої, здавалось, безглуздої, брудної витівки.

Мотчине оповідання найуважніше слухав Женька; кілька разів перепитував його, просив краще пригадувати деякі деталі підслуханої розмови.

Тепер справа раптово набирала ширшого значення. Її вже не можна було назвати звичайною витівкою якогось дурника-школяра. Вона поступово облутувала липким павутинням усю школу, ткачами були Шавровий, Опеньок, а може і ще хто з учителів і учнів.

— Але Шавровий, Шавровий,—запитував Женька,—що спільного він має з Опеньком? І чи не змовились вони проти Марти Вільгельмовни?

*) Див. «Молодик» №№ 6 і 7 ц. р.

Все тепер так просто з'ясовується. Спочатку Опеньок зухвало образив Марту Вільгельмовну, потім її одвіз до себе Шавровий і згвалтував, а Опеньок, якого слід було жорстоко покарати за образу вчительки, спокійно залишається в школі, наче ніколи нічого не трапилось. А поведінка самих учителів!.. Чому вони жодного слова не сказали в оборону Марти Вільгельмовни? Чому вони не прогнали зі школи Опенька? Вони ж мають на це право! Вони навіть повинні були його прогнати! Зрештою я нічого не можу зрозуміти. Мо хто з вас розумніший?

Мотька ненароком глянув на Женьку і зараз же відвернувся. Женька зблід, а його очі чомусь дивились собі під ноги. Недобрий знак: Женька не вміє ховати очі, коли говорить правду. Невже він щось заховав від товаришів? Ця уїдлива думка примусила Мотьку ще раз уважно, але непомітно подивитись на Женьку, а потім перевести очі на інших. Може і вони помітили?

Павло також сидів блідий, і в додаток розгублений. Він навіть забув, де в нього бувають кешені, бо кілька разів тицяв свої руки в складки штанів. Так кешень своїх і не знайшов. Звичку закладати в кешені руки Мотька помітив за ним давно, особливо підчас хвилювання.

Один Микола сидів спокійно і видимо щось уперто обмірковував. Він один, так чомусь здалося Мотькові, зрозумів суть самої справи. Вона його навіть не дивувала, принаймні і обличчя, і очі нічого не сказали Мотькові. Проте Мотька відчував, що свою думку Микола висловить, і ця думка буде остаточною, вірною, вона з'ясує все.

Нарешті, Женька ніби прокинувся, заворушився і зараз же підвівся зі стільця. Обличчя йому ще й до цього часу цвіло плямами блідої фарби, але тепер якась невиразна посмішка не то цікавості, не то зухвальства лежала на вустах. Ліва рука впала на стіл і дрібно затарабанила. Потім він посміхнувся ширше, спинив очі на Мотькові й прийняв зі столу руку. Товариші слідкували за кожним його рухом.

— Знаєте, хлопці!..—але на цім слові треба спинитись, вирішив Женька.—Нехай їх покортить. І правда, вони з нетерпінням чекають на нього, вони навіть похмурішали, а Мотька сердитими очима свердлить простір. Він один, як ніхто чекає закінчення розпочатої думки. Але такого закінчення він ніколи не сподівається. Хлопці можуть і не повірити. Ця звістка впаде на їхні голови громом. Приготуйтеся ж, мої друзі!..

— Листівку в клозеті приклеїв я,—сказав Женька, штучно розтягуючи слова.

Мотька й Павло так швидко й з такою силою стріснули головами, що здавалось, вони мусіли відірватись і покотитися на підлогу. Один Микола, як і раніш, сидів спокійно. Він тільки співчутливо грів очима стурбованих товаришів. Про листівку йому давно розказав Женька.

—Ти приклеїв?—перепитав Мотька хрипким голосом.

Женька чомусь не відповів.

Трохи помовчавши, Мотька таким же тоном запитав знову:

— Для чого?

— Багато говорити. Але коли почав, доведеться доказувати до кінця. Знав я, що то Опеньок побив євреїв, чув про бійку від Цигана. І не ви-

словлю зараз. Було почуття жалю чи злості, чи якоїсь рішучості скалічити, навіть забити Опенька. Противний мені став Опеньок. Не міг дивитись на нього. Від одного його слова починав тремтіти. А все це сталося після того, як ото він мене злякався. А він би подужав мене. Він і зараз мене подужав, він усіх нас разом здолав подужати. Я ж, по правді кажучи, тремтів, коли з ним зустрічався, і близько до нього не підходив. А те, що переміг його, то вийшло несподівано. Не я переміг його, а він сам себе переміг. Опеньок — боягуз. Зрозуміти ж можна, не тікати ж мені було, коли Опеньок підійшов до мене, треба було щось робити і я зробив, кинувся на нього, вдарив його, хоч перемогти Опенька не сподівався. Від цього часу щось дивне сталося зі мною. Перемога над Опеньком ніби запаморочила мене, отруїла мій мозок. Я вже зовсім перестав лякатися Опенька, і сміливо зустрічався з ним на одинці. А згодом почав робити те, що робив він. Коли Опеньок коїв якусь погану вигадку, те мусів робити і я. Ми ніби розпочали змагання на кращу витівку. Кілька днів мене мучило таке почування, думав проїде, але ні, воно тільки більш розпалювало мене. Слід було глянути на Опенька і знову кортіло бігти з ним наввипередки. Отоді саме я наклеїв листівку, хоч і зовсім не думав звалювати провину на Опенька. Такої і думки не мав. Все вийшло дуже просто: Опеньок побив євреїв, а я почав думати, щоб мені зробити? Саме до рук підвернулася книжка, узяв її, видер листка, дописав наголовок, пішов до школи і наклеїв. Звичайно, я добре розумів, що роблю велику шкоду, коли не собі, то своїм товаришам, а проте мусів щось зробити всупереч Опенькові, принаймні хоч задоволити своє кумедне бажання тим, що моя дурниця краща й дотепніша за його бійку. Правда якось важко з'ясувати мою поведінку, може вона незрозуміла вам, але не подумайте чогось поганого про мене. Скажу одне, в той час я не міг себе стримати...

Женька замовк і пильно подивився на Мотьку. Він з тривогою чекав на присуд свого товариша. Одна думка, скільки страждання переніс Мотька завдяки цієї безглуздої листівки, примусила жажнутись Женьку й розкається у своєму поспішному признанні.

Але Мотька й не думав засуджувати Женьку, тільки гірко посміхнувся.

— Зі мною теж таке бувало, теж хотів щось зробити всупереч Опенькові. Хоч силою не міг з ним рівнятися, зате думкою, вигадливістю міг узяти над ним верх. І взяв би. А з листівкою ти зробив погано, коли б кинулись бува шукати винуватого, мені б улетіло, не бачив би я вже школи, як своїх вух.

— Як?—схопився Женька.

— Просто, я також думав наклеїти листівку, а ти попередив.

— Але про це ніхто не довідався б..

— Дарма,—запевнив Мотька,—я, однаково, чи хотів, чи не хотів, а мусів наклеїти і може зробив би не так удадо, як ти—тоді б мене заловили на гарячому. Але знову повторюю, коли б не випадок, не бачили б ви більше Мотьки.

— Ти ж не дурень!..—скрикнув вражений Женька.—Навіщо тобі було клеїти листівку?.. Я нічого не розумію... Тут щось не так... Ти, здається, помиляєшся.

Мотька впевнено подивився на Женьку й спокійно пояснив:

— Коли я приніс додому книжку, яку нам роздавав Шааровий і показав її батькові, він порадив мені обов'язково обклеїти нею клозет у школі. При чому додав: «Сам прийду справлятися. Хочу, щоб ти постраждав»,—каже він. Забув сказати—батько тоді був на підплатку. «Мене щомісяця викидають з заводу, бо я звик харкати в пики майстрам і начальству... Значить я страждаю, але виходить страждаю по-дурному, ніби на вітер... А ти мусиш прийняти муки за правду. А наша правда—це значить обклеїти царевими словами клозет і показати всім дурням, що місце для таких слів може бути тільки в клозеті, що ти плюєш на самого царя, цебто плюєш на брехню, на всю його владу з пиканими прислужниками—жандармами, городовиками і тому подібне. А коли ти за ці штучки загуркотиш зі школи, тим краще для мене. Бо повинен зрозуміти, що ти вчишся, а зараз учать тільки на начальників, а я зовсім не хочу, щоб ти був начальником, щоб знущався з мене, чи з таких як я...»:

— І ти б це зробив?—поспішив запитати Женька, як тільки Мотька доказав останнє слово.

— Звичайно... Бо що б я мав тоді робити? Думаєш, мені хотілось залишати школу? Адже батько приходив і справлявся. «Що,—питає у хлопців,—у вас нічого цікавого не трапилось у клозеті?». Хлопці дивляться, бачать—п'яний, засміялись. Вони не знали, що то мій батько. Кажуть, було цікаве—царя хтось приклеїв... «Оце добре... А знаєте, хто це зробив?»—знову запитує хлопців. Отут то мене й торохнуло. Думаю, не я ж повівіс, напевне Опеньок, а за нього чорта доведеться школу кидати. Але на щастя батько змовчав, посміхнувся й пішов. А не зроби ти цієї дурниці, її мусів би збити я. А припустімо, її ніхто не зробив, ну я злякався—тоді гірше. Батько обов'язково пішов би до інспектора, почав би лаятись, може побив би його—і прощавай, школа, прощавай, товариші...

— Ну й придумав же, канадія...—задоволено засміявся Микола й своїм сміхом повернув усім бадьорий і веселий настрій.

— Прийде ж у п'яну голову така химерна думка... А тепер, хлопці, моя черга говорити. Я, здається, надумав, як вам допомогти... Шааровий і Опеньок обов'язково, це правда. І їх слід добре прочити. Я їх тоже не день і не два знаю, а такі люди, як інспектор-Вася мені й досі сидять у печінках. Пригадуєте церемонію з корогвами, коли він вас примусив перехреститись перед якимись хуліганями?.. Коли ви дасте мені слово чести мовчати, як стовбури, охоче вам допоможу. Справа на ять і надто цікава. Просто бомба. За неї вам узятися слід. Я вже обміркував її досить. Вам, хлопці, однаково доведеться розпрощатись зі школою. Ще півроку, нехай рік, а до кінця не дотягнете лямки. Мотьку колись продасть батько. Ще викине одну таку штучку—й досить, і кінець. Тебе, Женька, обов'язково викинуть за твої ширі словечки. Павла, без підтримки товаришів, висть

Опеньок. Тут так виходить, або ви гуртом проб'єте стіну школи, або розіб'єте собі голови. Останнє станеться скорше. А для цього давайте щось розпочати задалегідь. Значить, спочатку слово чести.

Слова чести не довелося давати. Мотька гнівно схопив за барки Микола. Той поточився назад від несподіванки.

— Мені однаково каторга, чи батька колись заб'ю, чи Опенька. А в школі робитиму все. Наказуй і зроблю!.. Все зможу!.. Один усе зможу... Нехай Женька й Павло—сторона, нехай вони ніби не мої товариші, нехай собі спокійно вчать. Один тільки я все робитиму. Давай от завтра ж скажу всій школі і всім учителям, що Шавровий мерзотник, що це він перевів Марту Вільгельмовну. На суд піду... Ну...

Мотьчин запал охолодив Женька.

— Не думай, що ми вже такі боягузи. Коли що робитимемо, то гуртом. Товариство перш за все. По одинці нас покидають зі школи скорше... Микола, говори!

— Надумав я таке. Складемо коротенький текст обвинувачень Шаврового—це про згвалтування ним Марти Вільгельмовни, запитуюмо, чи це правда, а до цього додамо свої висновки й докази. В кінці погрожуватимемо викрити в наступній листівці ще кілька його злочинів, коли він не візьметься за розум. Про зв'язок його з Опеньком поки ні слова. Опенька ми притиснемо іншого разу. Цей текст я беруся видрукувати на окремих листівках. Як я друкуватиму листівки—справа моя. Навіть не розпитуйте, однаково не скажу. А ваша справа розповсюдити листівки в школі, тільки, звичайно, нікому не давати їх зі своїх рук. Їх треба просто підкидати куди слід, понанихати ними кешені пальть учителів, словом, вигадливість лишається за вами, і вмити руки—щоб чисто вийшло. Бачите, діло ризиковане й серйозне. Пахне не тільки виключенням зі школи, а ще гірше. Рішайте, але спочатку добре поміркуйте. Коли вас цікавить справа всієї школи, я вам допомагаю, коли ж своя шкіра ближче до тіла—кажіть відразу.

Мотька підчас усього оповідання дивними очима всмоктався в Микола.

— Як, справжні друковані листівки?.. І про Шаврового?.. І сам Шавровий читатиме про себе?..

— А ти як думаєш? Не на вітер же я кажу... Справжні листівки, друковані таким шрифтом, як і книжки. Та ще не одна, і не дві, а штук двадцять, тридцять. Коли хочете друкуватиму більше. Запевняю, для учнів усієї школи вистачить і для всіх учителів.

— Та це ж... Золото ти моє!..—з захопленням вигукнув Мотька, протягаючи руки й намагаючись обняти Микола.—Це ж... Ну, я просто не можу сказати. Такого ще ніколи не бувало в жодній школі. Це ж знаменито... Микола, ти справді, ти часом не брешеш? Ти мусиш надрукувати, чуєш?! Ти допоможеш нам. Друкуй п'ятдесят штук. Їх підкину всій школі. Навіть в учительську підкину, в класний журнал покладу, кожний кутюк буде знати про наші листівки. Женько, Павло, чого ж ви не радієте, чого мовчите? Микола, значить друкуєш?.. Щоб завтра було все готове... І при-

нось. Я сам заберу листівки в тебе. За мою роботу не турбуйся. Чище ніхто не зробить.

Мотьку ледве втихомирили.

— Поперше, не галасуй, тебе тут ніхто не ріже...—сердито зупинив його Микола.—Можуть почути з надвору; тоді полетить к бісовому батьку вся наша робота. Подруге, коли ми що затіяли робити—значить кришка, ні пари з вуст. Ніхто не повинен винести з цієї кімнати жодного слова. Ні під якими загрозами нічого не розказувати. Єдина наша товариська умова вміти мовчати. Тепер—надрукувати листівки не так то й легко. Мені повинні дати часу принаймні з місяць. Чому такий довгий термін я може колись розкажу вам. А текст ви можете скласти хоч і зараз, я вам не заважатиму, мені вже час додому. За текстом я прихожу завтра до Женьки. Крім цього, попереджаю—надрукувати листівки все ж намагатимуся якнайскорше. Все інше залежатиме від вас. Коли ж почую, що хто з вас десь ляпне язиком хоч одне слово, прощайте, не бачити вам ні Миколи, ні листівок, нічого. Ну, всього, хлопці.

Микола потиснув усім руки.

В сінцях його наздогнав Мотька.

— Що, може знову про листівки говоритимеш?—засміявся Микола, в пітьмі придивляючись до Мотьки.

— Ні... Ти казав... У тебе є така книжка, яку не можна читати на людях... Кобзар. Так ти може принесеш мені. Я її читатиму сам. Ніхто і не побачить.

— А Женька казав мені, ніби ти книжок ніколи не читаєш. Він тобі колись давав, а ти не схотів брати.

— Тоді не можна було брати. Батько заважав читати. А при батькові я ніколи не читаю. Не любить він книжок. Каже в книжках одна брехня. Він усе шукає такої книжки, де б панів картали. Всі інші кидає в піч. Думаю, Кобзар йому сподобається. А коли і йому не можна показувати—у мене є окрема кімната—горіше. Там ніхто не знайде ні мене, ні книжки. Коли хочеш приходи. Сам побачиш. Красота там. У мене і вхід до кімнати окремих, один тільки я його знаю.

Микола з цікавістю прислухався до Мотьчиних слів і чомусь хотілось міцно притиснути його до себе. Того Мотьку шибеника, що він зустрівся з ним минулого року в школі, вже не було. Був зовсім інший Мотька—розумний і на диво щирий. Від шибеника залишилась сміливість і бурхливе завзяття.

— Добре, принісу. Тільки вже читай книжку так, щоб вона часом не потрапила в піч.

— А за листівки ти все ж таки не забувай. Головне, друкуй якомога скорше. Розумієш, нетерпіння бере.

— Не бійсь, не забуду. Сам же вигадав, сам і запропонував. У мене слово з ділом не розходяться.

— До побачення!—І Микола ще раз міцно потиснув Мотьчину руку.

Коли Мотька увійшов до хати, Павло, який мав чималі здібності писати «сочинения на вольные темы», низко схилившись над столом, старанно виво-

див пером перші слова майбутньої відозви. Листівку обов'язково вирішили назвати відозвою. Навіть в кучковій паперу вигадливий Павлів розум дописав «таємно». Позаду Павла стояв Женька й іноді давав своє слово.

— Ех, і золото ж Микола!.. подумав уголос Мотька.

Словом «золото» він називав тільки тих людей, кого любив, або ким захоплювався.

8. ПЕРЕД РІЗДВЯНИМИ ВАКАЦІЯМИ

За тиждень починались різдвяні вакації—найгарячіша пора для школярів, здається, всіх країн. На цей час забувались усі суперечки, ворожнеча, навіть вороги ставали друзями. Всіх еднала напружена думка—якнайшвидше екласти іспити, хоч би задовольняюче, на «добре» мріяли тільки одиниці, і цим забезпечити двотижневий відпочинок. За остогидлими цифрами математики й карлючками різноманітних «соцінень» ввижалась рівня як скло, річка, сніжки, приємно лоскотав за пучки пальців і шoki мороз.

Коли раніш підчас перерви, в коритарах і залі чувся звичайний сміх, перекочувалася гомінка розмова, бряжчала шибками вікон суперечка—тепер зі всіх кутків неслося одноманітне гудіння. Скрізь виринали заклопотані обличчя, блискали серйозні погляди очей, що здавалось ніколи не знали сміху.

Мотька упрівав над математичними науками; зіп'явся з ліктями на підвіконня, обклав себе барикадами з книжок і зошитів. Він гудів також одноманітно, наслідуючи інших, тільки часом надто голосно викрикував якесь незрозуміле слово й на хвилину застигав, тупо дивлячись у книжку.

— Женько!..—гукував він через плече, навіть не глянувши, чи є його приятель. Книжка, від якої він увесь час не відривав очей, тепер безпомічно полетіла на підлогу.

Підійшов Женька. Він один був винятком серед школярів. Ходив без книжки і нічого не зубрив. Не один, навіть з кращих учнів, на хвилину відірвавшись від книжки, заздріли йому, а то й ляляли, називаючи «башковитим». Його часто підзивали допомогти щось зрозуміти і він ледве встигав пояснювати, бігаючи з одного місця залі в інше. Його намагався копіювати Опеньок. Він також ходив без книжки, але всі добре знали, що написати книжку для його розуму, річ важка і, здається, зовсім неможлива. Про це він часто казав сам. Проте всі учні також добре знали, що в атестації в Опенька не буде жодної двійки. Йому також не менше заздріли.

— За скільки днів бог створив світ?—серйозно запитав Мотька, коли Женька сів на підвіконня, готовий слухати.

— Хіба ти жуєш божий закон?

— Цього ще не вистачало... Поки ковтаю теореми й аксіоми.

— Але при чому тут створення світу?

— Не дратуй, Женько, відповідай. Ти ще не знаєш в чому річ, а вже тудиш свого носа туди, куди не треба. Може, приміром, я винайшов спосіб на основі рівності кутів доказати існування бога... Ну, за скільки днів?

— За шість.

— А що робив на сьомий день?

— Відпочивав...—все ще нічого не розуміючи, наче попуга—проказував Женька вивчені слова закону божого.

— Ні...—задумливо відповів Мотька.—І ти не знаєш, хоч і перший учень. На сьомий день бог створив математику і її викладача «Руда-Костю».

Обоє засміялись.

— Ти іноді можеш бути дотепним і надто гострим на словах. Дивись, хойсь таке віліпш панотцеві. Тоді пропав.

Мотька не слухав. Він підняв з підлоги Кісельова й швидко листав сторінки.

— А на сумішних кутах господь-бог мабуть і сам попівся. Вони в мене ніяк не хочуть складати пару простих кутів. Один тупий, другий гострий. Не доберу. Покажи мені.

До них підійшов Павло й вони втрьох умостились на підвіконні. Женька й Мотька зараз же забубоніли на різні голоси. Павло читав мовчки. Він був щасливіший за Мотьку, мав добру зорову пам'ять, над лекціями не нудився і йшов у парі з Женькою, хоч часом і сам упрівав над математикою. Математик чомусь вимагав від учнів вивчати теореми й аксіоми точно за книжкою. За одне зайве або пропущене слово учень ризикував одержати масну одиницю. У таких випадках «Руда-Костя» завжди попереджав учнів:—математика до того точна наука, що зайва крапка іноді може порушити цілу систему обчислень.

Першою лекцією саме була математика. Ще до початку її учні нерувались, часто позирали на годинника й сумлінніше гули.

Дзвінок ударив бомбою. Одночасно з дзвінком розчинились двері вчительської і випереджаючи переляканих учнів, мчав «Руда-Костя».

Але, коли він зупинився біля катедри, всі учні стояли вже на своїх місцях, а черговий, ввічливо схиливши голову перед іконою, чекав наказу.

— Молитву!..—скомандував «Руда-Костя».

Після молитви сіли, не вронивши жодного звуку.

— Перо й чорнило!..—вдруге скомандував «Руда-Костя», хоч каламар з пером незмінно стояв на катедрі.

«Руда-Костя» чомусь завжди призириливо ставився до тих речей, що заздалегідь підставляли йому на катедру учні, або які бачив щодня, й тому мусів просити її знову.

Іноді він просто жбурляв такий каламар до порога, а за ним і ручку. Коли ж черговий забував поставити каламар—йому не обібратися лиха. Поперше, він не знає порядків у школі, а подруге «Руда-Костя» просив чергового піти до вмивальника й добре вишарувати препаскудну лику, їм же задиту чорнилом з нового каламаря. Коли ж справу з чорнилом долагоджено, якість його вповні задовольняє математика, починається складна історія з ручками. Пляма на ручці—і ручка летить до порога. Клякса в журналі—й ручка летить просто в лоб якомусь необачному учневі. От тільки з волосяною, що якось пристане до пера «Руда-Костя» завжди мириться. Але в таких випадках не треба ловити гав учням, що їх недоля посадила на пе-

редніх лавах. Коли тільки перо, рясно напоєне чорнилом, несподівано вириває перед чимось носом, учень, не гаючи ні секунди хватає двома пучками за кінчик пера й тримає його доти, поки «Руда-Костя» смикне до себе ручку. За якість такої роботи звичайно відповідає учень. Повторна робота може роздратувати математика.

Також часто «Руда-Костя» просить принести йому клясний журнал, який спокійно лежить у нього під руками. А то починає шукати Кисленка Івана, хоч той вже давно помертвілий стовбурчить посеред кімнати і в якого навіть відняло мову назвати себе.

Звичайно на такі вигуки учні ніколи не зважали, власне, перестали їх лякатись, бо чули їх щодня й до них уже звикли, як звикає вимуштрувана тварина до хльоскання батога.

Сьогоднішня лекція теж почалась з вигуку. Але на цей раз математик звелів убрати з лав «потрохи»—цебто: книжки, зошити і навіть пера й олівці.

— Не можу терпіти, коли ото ви, замість дивитись на дошку, п'ялите свої хитрі баньки в книжки. Коли не вивчив лекції дома, то тут і поготів.

— Баглій!.. раптово кличе «Руда-Костя».

— Баглій!..—люто гукає він знов, з-під окулярів шукаючи між учнями Баглія.

— У нас нема Баглія,—каже хтось тихе—то в третій громаді.

— Ну так би й давно сказали,—погодився «Руда-Костя».—А тепер іди ти (це на того, хто відповідав про Баглія).

— Що на сьогодні задано?—кидає він, не дивлячись на учня.

Той ніяково переводить очі з своїх рук на Костю й мовчить.

— Я тебе питаю, оболтусе, що тобі було задано?

— Нічого,—несподівано проказує учень і ще більше ніяковіє.

— Як це так нічого?..—швидко повертається до нього «Руда-Костя».

Ну, як це так може, щоб я нічого не задавав. Думаєш, близько вакації, так уже і нічого, нічогосінько й навіть остілечки не задавав (показує він на кінчик нігтя)?

— Ти може сьогодні чого важкою об'ївся? Га?—питає «Руда-Костя» з серйозним виразом на обличчі.—Що ти їв сьогодні? Бродські оселедці чи страмбургську ковбасу? А може мати переварила яєчка й ти, бідолаха, замість у см'ятку найвса в круту?

— Ви ж такі дійсно нічого не задавали,—ледве не плаче учень.

— І таки нічого,—наче жахаючись подібної відповіді, зводить на учня очі «Руда-Костя» і, несподівано ухопивши з катедри Кісельова, шарпає сторінки й підносить до самого учневого носа.

— А від сюдова до сюдова,—ідіотино, а теоремн—оболтусе, а відтинки, кути—американський пацюче, а трикутники—свиного, а оце, а це, а це—гидотний гіпопотаме... Значить, не задавав кажеш?..

— Та це ж...—ледве чутно мимрить учень.

— Що це ж?

— Повторити було.

Раптом «Руда-Костя» нервово хилитає головою, заливається гістеричним сміхом, падає на стілець і коливаючись взад і вперед, ніяк не може стримати сміху.

— Повторити... Ха-ха-ха...

— По-ов-то-ри-и-ти-и...

«Руда-Костя» перестає сміятись також несподівано, як і почав. Потім злазить з катедри й зігнувшись, наче збирається на когось плигнути, по волі підходить до учня.

— Ух!..—б'є він учня долонею по лобі, й аж під стелю луна йде, несамовито гукає—геть!..

Тоді хапає перо й єдиним розчерком ставить масну й велику одиницю.

— Вакацій вам захотілось, поросятини, ковбасок, пундиків... Ось нехай я зараз нагодую вас ще до вакацій... Назавжди відіб'ю охоту ласувати... Тоді вже й хліба не їстимете, занудить...

І «Руда-Костя», не називаючи прізвища, водить по учнях пальцем, відшукуючи нову жертву.

— Ти, ти!.. Он той, що очки долі спустили, що встигли за сусідову спину заховатись. Ну да, ти ж. Мені тебе саме й треба. Хіба тобі дивно, що я тебе викликаю? Хіба я на тортури викликаю? Ну, чого так ідеш. Чого голову повісив, хіба вона в тебе мотузьяна? Ти повинен іти весело, бадьоро. Дивний ви нарід... Ні, не нарід, а якісь бегемоти. Ну, як ви не можете зрозуміти, що я повинен вас учити, значить повинен і викликати. Он, як іде... Як він іде?—жахається «Руда-Костя».

До дошки помалу суне Мотька, хоч він зовсім не думав тупити очі й тим паче ховатись за чужу спину. А йде помалу Мотька навмисне. Його дратують Костіні слова й треба мати велику силу волі, щоб стримати себе й не повернутись і сісти на місце. Мотька вміє зробити і таке.

— Ага, це той, що залишився на другий рік? Еге, так ти мусиш усе на зубок знати, наче молитву... Ну, а тобі, що задано? Мо теж нічого?

— Повторити було,—рубає Мотька.

— І тобі повторити?—дивується «Руда-Костя».—Виходить я всім загадував повторити. Дивно щось. Ти може переплутав?.. Повторяй!..

— А що саме?

— Повторяй кажу!..

— А що?..—нервується Мотька.—Книжка ж велика.

— Хоч суміжні кути.

На хвилину все замовкає. Мотька старано креслить суміжні кути, а «Руда-Костя» іноді кидає на дошку нетерплячі погляди.

— Намарав уже?..—роздратовано кидає він.

— Уже.

— А ну одійди, зараз побачимо.

Мотька відходить набік, показуючи своє «марання». Іронічна посмішка слизнула на вустах «Рудої-Кості».

— Доказуй!..

Мотька незрозуміло дивиться на суміжні кути, щось стирає на його думку непотрібне, й починає доказувати.

— Суміжні кути складають 180° , значить рівняються двом простим кутам.

— Знаємо, далі...

Мотька деякий час задумливо мовчить.

— Заціпило вже, сороканожка...

Цей вигук роздратовує Мотьку остаточно.

— Візьемо пару сміжних кутів ABC і CBD...

— Ану візьми!—раптово зіскакує з катедри «Руда-Костя».—А ну, візьми хоч один кут, приміром, отой, що в тебе скривився, наче казанська сирота. Дивіться всі сюди,—звертається «Руда-Костя» до учнів.—Оцеї ішах зараз братиме з дошки суміжні кути, наклеїть їх собі на лоба й доказуватиме... Розумієте, він хоче взяти оте, що надряпав на дошці. Скажіть уже ви щось цьому гололозому дурникові. А ну, ну ж,—підбавлює «Руда-Костя»,—побачимо, як ти братимеш. Мо й справді ти розумніший за нас усіх, мо й справді візьмеш...

«Руда-Костя» навіть сідає, зручно вмощується на стільці й байдуже починає гратися з пенсне. Іноді він дивиться на дошку, наче й справді має статися чудо й Мотька візьме з дошки намальовані ним суміжні кути.

Проминуло кілька хвилин. Мотька, сціпивши щелепи, пронизував «Руду-Костю» гостріями розпечених очей. Потом рішучо кинув крейду, стер суміжні кути й пішов на своє місце.

— Куди!—вже справді жажнувся «Руда-Костя».—Я тобі дозволив? Це ж самоправство... За двері, зараз же!.. До інспектора!.. Скажи: я послав. Нехай, що хоче робить з тобою. Нехай навіть сьогодні ж вижене тебе зі школи. Геть!..

«Руда-Костя» витер спітніле чоло й почервонів, починаючи від потилиці. Його маленькі швидкі очі перескакували від одного до другого обличчя скам'янілих учнів.

Хвилини важкого сподівання тяглися нестерпуче довго і від напруження, здавалось, лусне й розколеться голова. Вже не лякали масні одиниці, стояння біля дошки, знуцання, а моторошно ставало від маленьких очей, що докатились обличчя і всього тіла, наче дотики чіхось обледенілих рук.

Саме, коли нова жертва готувалась стати перед оскаженілим учителем—відчинились двері й ввійшов Мотька.

Ще з порога він почав:

Мене інспектор назвав ідіотом і послав неодмінно передати вам, що ви теж не гірше ідіота.

— Як?...—не розумів, чи не схотів зрозуміти «Руда-Костя».

Мотька слово в слово повторив ще раз.

«Руда-Костя» нагло замовк, хоч ввесь час продовжував ворухити вустами.

— Як?...—знову перепитав він усе ще не ймучи віри. Тільки на цей раз приклав долоні до вух і нахилився в напрямку Мотьки. Так прислухаються глухі люди.

Але на цей раз Мотькові не довелося промовити жодного слова.

«Руда-Костя» вже стояв біля Мотьки. Ляпас дзвінко розлягся серед нашорошеної тиші й кожний учень відчував на своєму обличчі біль важкої руки, вкритої рясними плямами ластовиння.

Важко гуркнули двері. Вони сповістили, що лекція математики закінчилась. Мотька, підперши рукою забиту щоку, весь час позирив на двері. Але на цей раз сподівання зрадило учнів. Двері не відчинялись. Ні інспектор, ні «Руда-Костя» не прийшли. Несподівано хтось заплакав. Учні ще ніколи не чули такого гіркого плачу. То плакала людина, з якої щодня знущались, вона не витримала, і тепер захищалась від плачу, затремтіла всім еством.

— Це Мотька...

Мотька стривожений не стільки плачем, а тим, що на нього подумали, поспішно підвівся.

— Це Кисіль,—сказав другий голос.

Всі повернули голови в той бік, де сидів Пашка Кисіль. Його вузькі кістляві плечі ще дрібно тремтіли. Він міцно притулювся обличчям до лави, при чому його довга шия стала ще довшою і чомусь нагадувала всім тоненьку мотузку в порівнянні з великою й круглою головою. Іноді навіть ставало лячно дивитись на мотузку-шию й велику голову. Коли Кисіль піднімав голову, вона може обіртатися.

— Чого він?—запитували хлопці.

Пашку Кисіля рідко коли помічали. З ним ніхто не товаришував, навіть не розмовляли, а несподіваний плач збив усіх з пантелику.

— Може через тебе, Мотько?

— Чого це через мене?

— А так... Вдарив тебе Костя, а йому жаль стало. Він же в нас сердобольний, святий. Свічки по неділях у церкві ліпить. А де знайде на вулиці шматок хліба, віддає старцеві.

Цьому була правда, але Мотька мав про Пашку свою думку. Незграбний, вайлуватий Пашка-«Кавун» (так його прозвав «Руда-Костя» за велику голову) приваблював Мотьку, хоча часом не міг дивитися на нього без огиди. Огидний, підлесливий і великий боягуз, він іноді міг бути сміливим, завзятим, міг не виказуючи свого товариша, терпеливо прийняти на себе кару. Оцього саме сміливого Пашку й любив Мотька. Він один розмовляв з ним приязно, і мабуть тому Пашка найбільше довіряв Мотькові, слухався його в усьому.

І зараз один тільки Мотька не сміявся з Пашки, він обережно поклав на його плече руку.

— Перестань!—не баба ж ти...

Кисіль підвів голову й сторожко, облесливо почав обмацувати Мотьку очима, намагаючись схопити його руку.

Мотька огидливо скривив обличчя й помалу відвернувся.

— Ходімо, хлопці, на двір чи що. До перерви мабуть хвилини п'ять,—сказав Мотька.

Цієї хвилини він ні провіщо не думав. Подія з «Рудою-Костею» його зовсім не тривожила. Чомусь стало байдуже до всього, навіть думка про виключення зі школи пропала непомітно, безболізно. Мотька, наприклад, міг зараз забрати книжки й піти додому, міг удруге обізвати «Руду-Костю» ідіотом і міг сісти на своє місце й старано вчитувати з книжки, готуючись до наступної лекції.

(Далі буде).

ПОВСТАННЯ

I.

Спокійно дихав океан. Його зеленава глибинь повільно здіймалась горбами невеликих хвиль. Під чистим денним сонцем хвилі горіли мінливим, ясным світлом. Від білого мережива піни на верхівках хитливих хвиль і від світлових плям—різнобарвним, сріблясто-білим здавався зелений океан.

Віяв легкий нрд-нрд-вест.

Англійська атлантична ескадра йшла повною ходою. Тримала курс на захід. Чітко й швидко, розсипавшись широко, йшли низенькі, вузькі міноносці, розрізуючи хвилі. Легкими обрисами струнко чорніли крейсери позад.

Ескадра йшла маневровим порядком. Вчора ввечері вона лишила англійські береги.

Світило в синьому небі сонце.

Віяв легкий нрд-нрд-вест.

Спокійно дихав океан.

II.

Лорд Роберт Віджвуд, начальник ескадри й віце-адмірал був, видимо, схвилюваний. Він нервово крочив по м'якому килиму своєї просторої каюти й про щось думав. Дійшовши до певних висновків, Віджвуд стомлено сів у фотель, обрізав цигарі кінця й запалив.

Три причини псували віце-адміральський настрій: Вільямс, його льокай, підчас ранішньої туалети розбив дзеркало, і забобонний Віджвуд був переконаний у тім, що обов'язково має трапитись неприємність. Лорд почав нервуватись, і тому його шунок загубив живлену здібність,—друга причина. До того ж лорд одержав радіограму з Лондону: дружина мило просила тисячу фунтів на дрібниці. Власне, це не були дрібниці. Але в той же час, тисяча фунтів—теж не дрібниці: ще десяток таких «дрібниць»—і лорд Віджвуд... жебрак. Це була третя причина, що зіпсувала й без того поганий настрій лордові. Остаточно ж доканалі його дальші події цього нещасливого дня, причиною яких було—лорд у цьому переконаний і по сьогодні—розбите дзеркало.

З кислим виразом на обличчі сидів у фотелі й ліниво полірував нігті. Почувся стук. Ввійшов капітан.

— Важлива радіограма, адмірале,—промовив він і з дерев'яним укладом подав блянка.

Стиснувши цигару в бездоганих вставних зубах, лорд зачитав текста, і його обличчя витягнулось.

«Шестеро матросів заарештовано по обвинуваченню в підбиванні команди до бунту. Чекаю на розпорядження. Капітан бронєвого крейсера «Річард III».

Річмонд».

Завдяки убийного настрою, відповідь лордова була надзвичайно стисла.
«Негаймо віддати до суду.

Віджвуд».

III.

Ранок уставав безсилий, блідий. Вогкий вітер рвав мутні покривала туманів, оголюючи світлясто-сірі гребні тяжких хвиль.—Хто? В чім справа?—перелякано піднялось жовте зі сну обличчя лордове.

В каюті віце-адмірала спалахнуло світло.

Стало видно зсунуту на підлогу ковдру, зігнуту худу постать Віджвуда, клапаючі від ясного світла шорсткі сірі очі...

— А, це ви, капітане?—сказав лорд, і його обличчя набрало звичайного, непроникливо-холодного виразу.

— Важлива радіограма, адмірале. Потрібні негайні заходи й ваші розпорядження,—голосом, що прохав пробачення, відповів капітан і, незграбно вклонившись, подав блянка.

«На крейсері бунт. Старшинний склад усунено підчас вик...»—Радіограму перервано.

— Це все, що дві хвилини тому прийняв наш радист.

— Становище, здається, ускладняється—буркнув віце-адмірал і почав швидко вдягатись.

Він був спокійний. У його мозкові вже панувала та скупчена ясність думки, що її так у ньому цінило англійське морське міністерство.

IV.

Вигадливо піняться зелені хвилі. Ріже їх «Річард III» і широкі струменісті смуги лишає позаду. Палуба вкрита тілами матросів. Вони миють, труть палубу, наводять на все блиск та надзвичайну чистоту.

Гурт матросів розтягся вздовж поручнів біля трапа. Золотом горить на сонці мідь, на бронзових лобах блищать краплі поту, але вони продовжують працю.

— Кому це потрібно?—пробурчав узьковидий матрос, обтираючи обличчя.

— Ця залізна галоша виводить мене з рівноваги,—озвався рижуватий високий, і його блакитні очі заблищали.—Я не можу...—Спокій, спокій, Томе, сказав сірокий кремезний.—Тобі його завжди бракувало.

— «Спокій»,—переказав Том.—Особливо, після наших старшин... Вони дивляться на нас із височини щогли, і вважають, що ми існуємо для брудних робіт... Коли я подумаю, що вони вважають цей ідіотський устрій за природній,—я починаю втрачати рівновагу...

— Коли втрачаєш рівновагу,—обов'язково губиш перспективу. Ти загубив її, Томе.

— Том чудово орієнтується серед обставин,—одповів узьковидий. — Він тільки трохи гарячкуватий. Йому хочеться діяти, але я його розумію.

— Обидва ви помиляєтесь,—сказав темноокий, веселий матрос. Раніш, ніж діяти або губити рівновагу, Томові треба переконати більшість, що цей устрій нікудишній.

— Припиніть свої млини!—сказав Том.—Все це я й без вас розумію, але коли я бачу їх самозадоволені пики,—в мене починають свербіти руки... Як ви цього не розумієте?

Так вони розмовляли. І не помітили, як на шканцях з'явився вахтовий мічман. Почувши декілька слів, він зупинився й слухав з хвилину. Раптом обличчя йому скосилось... Він різко повернувся й зник нечутно.

V.

На обрії з води викотилось багрове сонячне коло, косим гарячим промінням ударило по залізно-сірому кадубові «Річарда III», зеленими блискавками запалало серед полірованих частин, веселковими водограями виблискувало по вихилясах хвиль.

Над безмежним водняним простором тяжко піднявся туман і щільною білою стіною посунув далі, закутав крейсера, важкими краплями звис по щоглах, орудійних баштах, облавках...

Глухо рокоче в тумані барабан.

Біля кермової башти зімкненим квадратом стоїть команда, в центрі—дві чоти морської піхоти.

Шестеро засуджених стоять біля керми. Обличчя їм нерухомі, тільки в Тома шарпається злегка щока.

Хікс, чепурний лйнтнант, повільно зачитує присуда, сухо пропускаючи крізь зуби слова.

«Іменем його величності... матроси крейсера... підбурюванні до непокори... комуністичних ідей... в наслідок чого... бунт... розвал державного устрою його... величності, короля... передбачене статтями... присуджені до смертної кари на шибениці!...»

Легке тремтіння пробігло по лавах і зараз же зникло.

Засуджені не ворухнулись.

Лйнтнант продовжував:

«...Беручи до уваги... замінюється розстрілом».

Прогуркотів барабан. Почулась команда. Чота зробила чотири кроки й зупинилася. Клацнули затвори. Гвинтівки взято на приціл.

...«Вогонь!» різко впало слово команди.

Тиша. І дула здригнули, хитнулись...

Ледве помітне зідхання, здавалось, пройшло по лавах...

— Струнко!—надірвано крикнув офіцер.

Вирівнялись дула. Чота підтягнулась.

— «Вогонь!!»

Тиша. Німа тиша. Тільки хвилі з тихим подзвоном плещуть в об-
лавки.

Раптом, стриманий гул пройшов по лавах, і хитнулася лави.

— Геть цю комедію!—крикнув хтось дунко.

Нудливо минуло кілька секунд.

Раптом лави заворушились, розірвались, і матроси розсипались по
крейсеру.

Серед гучного гармидеру, біля керми майнула рука ляйтнанта з брав-
нінгом, що стріляв догори. Його пальці були міцно здушені чиеюсь руду-
ватою, широкою долонею.

Раптом затріщало радіо.

— Радіо.

— Чорт побери, радіо-о!

— Зулини-и!!

Матроси побігли.

Тріскотня стихла.

Четверо матросів, суворо блискаючи очима, тягли переляканого ради-
ста, розгойдали й мали кинути за облавок...

— Стій, товариші,—сказав Том.

— За віщо?—спитав хтось.

— Ще питає.

— Мавпа...

— Телеграфував ескадрі, що бунт..

— За облавок його!

— У море-е!..

— Ге-еть!..

— Зрад...

— Спокій, товариші—промовив сірокий матрос.—Він настільки рі-
денький на мозок, що вважає своє зрадництво за обов'язок. Радіограми не
вернути. Зараз він нешкідливий, як тарган. Тому не варто бруднити воду,
відведіть його до заарештованих.

Радиста відвели.

VI.

— Товариші. Ми зібралися тут з метою обговорити цаше становище.
Вважаю збори відкритими. Слово має тов. Сміт.

— Товариші,—сказав Том,—ви зробили дурницю...

— Сам ти дурень.

— До порядку,—мовив голова.

— ... тому, що бунтували,—продовжував Том.—Звичайно, дихати по-
вітрям—чудесна річ і за це я від імени колишніх засуджених висловляю
подяку, але ви нас не врятували, нас усе одно повищають, а вкупі з нами
постраждає багато декого з вас. Тепер, коли ми маємо робити революцію,
тепер треба вміти витратити мінімум людей, треба...

— Нехай говорять по суті.

— До порядку.

— ... Коли ми починали цю історію,—ми не думали про зиск, ми просто не знесли вигляду цієї гидкої комедії, і якби не історія з радіо—наші справи були б кращі, ніж це мислить собі Сміт. Як би воно там не було, а нам треба діяти, пробувати щастя... Словом, я приєднуюсь до думки попередніх товаришів і пропоную курс до Ленінграду.

— ...Таким чином, більшість висловились за курс до Ленінграду. Хто за цю пропозицію—прошу піднести руки.

Густий ліс мускулятих, бронзових рук мовчки виріс на очах у голови.

VII.

Океан—лагідний, зеленаво-блакитний. Прозора синя скляця небес круто вигнулась, похилившись, поринаючи в воду.

«Річард III» іде з найбільшою швидкістю. З димарів вилітають щільні чорні хмари диму, бурно піняться за кермою хвилі...

— Гідроаеропляни!—вигук вахтового.

Серед матросів жвавість: біноклі, зорові труби наведено в небо.

— Знайшли.

— Чорт забери...

— Погане діло.

— На це й варто було чекати—бурчить Том.

Розпочинається нарада, що робити.

Питання залишається не розв'язане.

Сутінки. Хмари посуваються небом. Схоплюється вітер.

— Судно на бакборті.

— Обходять.

Далі ховаються, повітря гусне, з неба спускається ніч. Струнким лапцюгом випливають на крайнебі вогні, півколом обхоплюють «Річарда III».

— У мішку.

Ближчають вогні... Сліучі стовпи прожекторів ріжуть нічну просторинь, хрещуються, мацають хвилі... обливають крейсер синім, іскрявим світлом і згасають. Раптом з міноносця—гаслові вогні.

«Лягти в дрейф». «Видати шістьох бунтівників». «Команді «Річарда III» гарантується безпечність».

«Річард III» повільно зупиняється. Шестеро шепочуться.

— Товариші, спустіть катера,—каже сіроокий,—ми спробуємо втекти,—і чомусь посміхається.

— Спускайте!—скорить хтось.—Нехай наші шестеро тікають. Ми затягнемо перемови. Ранком вони пристають до Франції.

Катера спущено. Швидко відходить він на норд-ост.

Несподівано описує круту дугу й прямує до міноносця.

— Що вони роблять?..

— Дегенерати!

— Це—неможливо...

— Товариші!—говорить хтось у темряві,—вони просили пам'ятати, що ви потрібні революції й, крім того, в них—простий арифметичний розрахунок...

Л. ЗИМНИЙ

ШТУРМ ШАХТ

(3 поеми)

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

I.

Проходять
зосереджені,
над виром подій,
б'ючись
за антрацит і метал
містам,
штурмові колони
радянської молоді,
по Ленінському
виховані
комуністами.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

I.

Гей ти!
Життя комсомольське
наше ти.
Не життя,
а суцільні фронти.
Наша юність і міць
тоді нащо ти,
коли шукати діроч
під тином?
Не шукати
обхідних стежок.
Коли питання стало, що
треба
Не залазити на хуторянський сті-
жок,
споглядати нестрально
небо

Сорок першому мільйонові тонн
і штурмовим комсомольським колонам.

Треба

Партія.

Партія Леніна!

Прожектором досвіду
світе.

Комсомольці підуть,
коли клясою звелено.
Дайош.

Дайош, світи!

II.

— Не поїду!

Ну, скажіть мені
заради чого
маю лізти кротом
у шахти ті
я, саме?

Хіба для мене
потрібніше,
ніж для іншого,
варстат міняти
на грубу роботу м'язами?

Не поїду!

Вбийте!

Виключіть!

Ні защо.

Та...

хіба, соціалізму,
я не буду
й тут?

Вигадали цю мобілізацію
катана нащо,
кращу комсу
в шахту
на погибель пруть.

Стрибок.

Метнулися кучері тільки.

Рука і книжка, об стіла
торох.

— Ех!

Ми.

Зібралось тут нас о
скільки,

хіба ж не доберемо
куди гне Шорах?

— Шкурник!

— Гад!

— Плюнути б тобі між очі.

Не поїдеш?

Не треба!

Турнемо з осередку, як кошения.

Я їду!

Згодяться там руки й жіночі.

Мені,

світу не зав'язали
кваліфікація і кешения.

— Так його, Танько!

— Крий, не питай...

— Це по-нашому!

Це здорово!

— Ей!

Ти.

Катись... Кошеням...

— Катись!

І ходи здоров.

Ну, тихо там!

Проситься тут трепануться.

Сенька Марець.

наш штатний ентузіяст і промовець.

Ну.

Вже й образився.

Маєш слово.

(Хоч в обидві руки бери).

Марець на трибуну.

Голова в крісло вмостився.

І далі

збори як збори.

— Товариші!

Дайош Донбас!!

Дайош!

Ентузіязм мас!!

Сорок мільйонів?

Фронт антрацитовий?

Іду.

Раз я комсомолец бойовий.

Прорив?

Раз плюнути!

Покажемо

героїку буднів.

Товариші!

Дайош!!

Нальот на рудні!

Заля

відповіла реготом

і миттю Сеньку зі сцени
як змило.

— Має слово...

Ну, тихо там!

Агітпроп осередку

Томило.

— Ясно, що їду.

тільки не трепатимусь, як Сень-
ка.

Треба зробити,

а не то що «Дайош»,

«плюнути раз».

А то наобіцяємо ешельони,

а дамо жменьку.

Зам'ятай, Марець,

оцей мій хороший вираз.

— Така справа,

ребята.

... ухвалили:

Заслухавши доповідь

про мобілізацію вугілля,

послати десяткох комсомольців

і одну комсомолку

(Таню).

Політику партії

підтримувати неухильно.

А Шораха

виключити.

Досить його,

осередкові,

попереджати в останне.

III.

В залі вокзалу
шум.
З залі на перон
галас.
Виряжати до шахти братву
і Таню
комса зібралась.
Лише після другого дзвоника,
видно відкільсь здалека.
Скочив,
хапаючись,
з візника,
представник О. К.
— Ми
вас, дали фронту вугільному.
Ми завжди...
ентузіястам...
вогонь...
Увірвалась промова.
Не встиг.
Рушили від перону вагони.

IV.

Гей летіть,
Гей летіть!
Вагони ті.
Лети,
комсомольська бригада.
Шахти відсталі
підгонити.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ.

I.

Чорне
шахти подвір'я,
незвично сіре
дерев гілля.
Скільки
оком, навколо
не мір,
все в вугіллі
або вугілля.
В черзі вагони
під естокадами,

чекають

на антрацитову пайку.
Домнам заводів,
де ударні бригади,
виготовляють паротяги й гайки.
Естокади,
копри,
терікон.
Натовп шахтарів біля лямпової.
Так ось вона шахта.
Ось де вже кін,
де точаться
за антрацит бої.

II.

Голова шахткому
глянув здивовано,
перекопав
купу «справ».
Мобілізація...
От ще чортовина.
Ще на мою голову
справа!
І поміж
циркулярами,
інструкціями
і відношеннями,
ледви знайшов,
(мало не посула комса).
Разверстку на мобілізованих
та урочисте запрошення,
що писав його до О. К. сам.

III.

Стали хлопці
на порозі касарні,
глянули,
почухалися,
плюнули під ноги.
— Да-а!
Апартаменти не дуже гарні,
просто такі
погані трохи.
Топчани стоять,
доки не ляга ніхто на них,
і половина лише

небитих шибок.
 Матраци та ковдри—
 то й зовсім курям на сміх,
 не згірше дошок
 намулюватимуть боки.
 Вигорнули ногами
 сміття в сіни,
 вклали речі
 замісто подушок,
 глянули одне на одного,
 змерзлі
 аж сині.

IV.

Стала колонка.
 касарнями
 і землянками,
 навколо
 галасливої пивниці.
 Плута шахтв'ор
 поміж
 недобитими шклянками,
 падаючи
 з піснею
 ниць.

— Ех!
 Шахтв'ор боси
 і кірноси
 і на обі
 глаза коси.

— Ех!
 Він буде
 жисть любити,
 було б тільки
 льогко жити.

— Іх!
 Їюхаха!
 Сюуурр!
 Фюють!

— Товаришу.
 Як до клюбу потрапити?

— До клюбу?
 А отак і йдїть звідділя.
 Ну, він закритий,
 з осени та й досі,
 якось завалилась там стеля.

— Ех!
 Шахтв'ор боси
 і курноси

Іха!
 На обі глаза
 коси...

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

I.

— Ей!
 Киньте ви,
 заради всього,
 лайку й паніку,
 ваших матюків,
 я ж не відгрібатиму до штреку.
 Не можу-ж я відлежуватись пан-
 ком.

Всетаки я з лопатою,
 не зі стеком.

Невесело в лаві.
 Стомлені всі,
 далі нікуди.

Рубати не рубають,
 мучаться тільки.

Дали замісто тонн
 мізерні пуди,

словом,
 попливли хлопці...
 мілко.

З отвору штреку,
 десятникова голова,

і лампа над нею
 під покрівлю.

— Ну, шпано!
 Як на антрацит влови?
 Чи щоб з пів норми дати,
 лишитесь і на ночівлю?

Схилилась покрівля
 тяжким небосхилом.

Стиска порода
 вугілля чорний струмок.

Мало нарубали
 постаті похилі,
 та добре
 понатягали
 линви думок.

Зібралися
біля Томила до гурту.
— Бачу
багатом «слабо».
Брехня!
Або зробимо лаву
комсомольців варту,
або ж
розіб'ємо у її руки і лоба.
— А по-моєму,
так просто їхати додому,
певний я,
діла у нас не буде.
Тепер мені вже відомо,
що тут працюють звірі,
не люди.
Поїсть нас шахтарський гробак...
Ось я...
палець розбив...
кричав пробі.
Під три чорти!
Та, що я? Собака?
Завтра-ж, звільнюсь по хвороби.
— Що слабо?
— Що важкувато,
то таки да...
— А по-моєму
довести.
Хочби, що там!
— Хто там мені
слабину закида?
— Звик, чорт,
щоб усе в два щоти!
— Ви, хлопці, легше,
воно ж...
важко таки.
Та й нема тобі
ні романтики,
Ні героїки.
Тільки й діла:
рубай,
втирай поту латьоки,
ганяй вагончики
та ноги каліч об рейки...
— Ех!
Ти.

Героя липового шмат.
А хто розпинався:
«Дайош, Плюнути раз».
А як впрівати
та погано шамати,
то ти вже
й плаїтувати з Донбасу?
Товариші!
Досить.
Пропоную... Ось.
Схилив світло
на червоні по білому літери.
ЛАВА ШТУРМОВОЇ КОЛОНИ.
Коли ви «за»,
то кожний брось
Вчинки й слова
кидати на вітер.
Ухвалюємо лаву штурмовою
чи ні?
Міркуюте,
щоб не передумати потім.
Зважуйте.
Та до чорта тільки,
лиця засмучені,
усмішку кислу,
застрялу в роті.

II.

— Стоп! Митяй.
Висить ось щось за бомага.
Штур-мо-ва.
Ну!
Нехай їм...
бог помага.

— Гм.
Вигадали хлопці
і не зле нібито.
Ну тільки...
як кажуть,
буде карта та
бита.

— Штурмова!
От чортята!
Ну не буду ж я

забійник Лиган,
Коли вигадка ця комсомольська
та погана.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

I.

Четвертина норми.
Третина.
Четвертина знову.
Порожній вагончик
груди розтина.
Порожні вагончики
п'ють кров.

І щодня так:
Добичі на п'ятак.

Так.

На п'ятак.

Засипається.
Засипається!
Лава комсомольська штурмова.
Душить її
невідомо чия
змова.

День був
звичайний.

Коли коногони відчайнні.

Зірвали:

ЛАВА ШТУРМОВОЇ КОЛОНИ

А натомість «вивіску»:

ЛАВА ЗАДРИПАНОЇ ШПАНИ.

Мовчки

Зірвав Семен.

Мовчки.

Полізла зміна.

Як в останній,

безнадійний

біій.

В бойовий,

комсомольський

забіій.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

I.

В касарні.

Обурення.

Гнів.

Комсомольці,

Комсомольцями одурені.
Ленінські білети в порохні.

Й слова

ніхто не сказав,

коли прочитали заяву.

«Нам, життя дорожче
за індустріалізацію.

Не хочемо,

вважати
на мобілізацію.

Дурень той,

хто тут

без пуття,

загубить в шахті

молоде життя».

Лист наліг

вугільною брилою.

і тріснула мужність

дубовою стійкою.

Ще трохи

і впаде,

пороху купкою малою,

стрімка колона,

комсомольської стійкості.

У Тані

незламна віра.

Таня

з виру паніки вирине.

Вирине

і бригада,

дай лише їй

підтримку й пораду.

Дай тільки їй

ватажка,

то буде хіба

борня затяжка?

II.

— Здорово!

Товариші шахтарі.

Здорово!

Лава.

не найгірша,

хоч і погана.

Та що це ви
 понаморщувались
 мов діди старі.
 Прямо діди.
 Не будь я
 забійник Лиган.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

I.

День.
 Дні.
 Що вчора
 те і сьогодні.
 Шахта прогульна,
 шахта рвацька,
 б'ють сербіяночку
 шахтарі швацько...

II.

День.
 — Де?
 — Брехня!
 — А раніше?
 — Слабо їм братва!
 Підійшли.
 Прочитали.
 І аж роти пороззявляли з дива,
 Шахтарям.
 Ударницям.
 Ударникам.
 Робітникам.
 Зі стіни
 докором і викликом.
 Комсомольською лавою штур-
 мовою
 в виконання слова даного.
 110% норми,
 вчора на поверхню видано.
 — Бачив?
 — Да.
 Це нам старим залята.
 — Втерли носа усім хлоп'ята.
 — Щож діду,
 купуйте костюм, юнг-штурм.
 та качайте й собі на штурми.

— Ну й щож?
 І піду!
 Таки піду старістю.
 — Та не йдіть.
 Краще...
 біжить ристю.

— Ха-ха-ха!
 — Хо-хо-хо!
 — Хе-хе-хе!
 — Сміялись тямить
 і дурень кожен,
 та діло з дурня
 бува плохе.
 Ти раніше сто десять вижени.
 — Ну й вижену!
 Та хоч і вдвое!
 — Побачимо.
 — Ну й побачимо.
 — Нема чого й бачити,
 тобіж тільки спати в забої,
 надто сурлетка у тебе товста.
 — Смієшся?
 Так, піти ж мені
 к чорту собачому,

Коли
 з димом не видам двіста!
 — Чув?
 — Бачили?
 — От тобі й комса.
 Одсобачили!
 — Тепер гайку підкрутять і нам,
 не дадуть
 в забутах і штреках,
 відсипатись панами.

— Оце бахнуло!
 Оце вдарники,
 Хіба й собі..
 Розмахнутися.
 на такій вдарик?

— Під три чорти!
 Годі
 Відсипатися мені
 в забуті на породі.
 Вдарю!

Рубану!

Як слід.

... тріснув.

Пішов,

зрушений

над ділом змагання

«Слід.

... Гей!

Давай!

Давай!

Давай!

Не затримуй

там!

Давай!

Та я-ж ,

даю,

Даю!

Даю!

Не

зат

ри

му

ю!

РОЗДІЛ ЧОТИРИНАДЦЯТИЙ

I.

«Привіт!

Ентузіястам фронту вугільного.

Привіт!

Комсомольцям-шахтарям Донба-
су.

Що йдуть до мети неухильно,

в кому загал не згас.

Ви на шахті,

а ми тут дома,

робимо роботу свою.

Всі ми салдати революції

невідомі,

вкриті

невмирущою славою.

Хлопці!

Не шийте контрреволюції парт-
осередку,

поговоріть в райкомі,

словом, де слід.

Збирайте факти шкідництва,

трапляються-ж не зрідка?

Певні ми,

що потрапите

на певні сліди.

Хто писав вам,

що не виключили дезертирів?

А нібито

винесли їм лише догану?

Полетіли.

Аж зашуміло.

Тепер їх з Шорахом чо-
тири.

Привіт там

вашому бойовому Лигану.

Віримо.

Віримо, що не весело.

А хіба весело

з тих хлопців кому,

Що поїхали крутити
соціалістичними перевеслами

Колоски господарств

у снопи комун?

Б'ємося й ми

за промфінплян тута.

У нас хлопці.

Бригада,

бригаду підганя,

є лише прорив

на найбільшій гуті,

де «трикутник»

відірвавсь від змагання.

Ну, на все.

Працуйте.

Ходіть здорові.

Кожний внось

до фонду п'ятирічки

пайку, хочби й малу.

Від кожного комсомольця,

товариське

Здорово!

Передає вам, окружком

комсомолу».

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

I.

Вибухи.

Вибухи.

Паніка.
 З лави
 до штреку.
 Впали ударники
 вагоном з рейок.
 Вибухи.
 Вибухи.
 Паніка.
 Хто знає, як лава,
 під обвалом зника?
 — Рятуйся, хто може!
 — Обвал
 буде!
 Тривогою
 стиснуто,
 серце й груди.
 Рятуйся!
 ОБ
 ВАЛ!
 — До чорта...
 ентузіязм...
 запал...
 Ходок забили шахтарі вщерть.
 — До штреку!
 — До стволу!
 — Рятуйся хто може!
 — Товариші...
 — Братішки...
 — Боже...
 Лава сідає.
 У шахті смерть.
 — Хлопці!
 А врубівка?
 Наша врубівка?
 Назад!
 Той гад хто тікає.
 Вертаймо до лави.
 Давай лісу!
 Мовчи!
 Іменем комсомолу.
 Лізь!
 — Загинемо!
 — Смерть!
 — Кліті.

Кліті давай
 не помалу!
 — Томило, назад!
 — Що?
 Хіба «слабо» комсомолу?
 — Слабо? Кому? До чорта! Давай
 лісу! Поліз.
 Вибухи.
 Вибухи.
 В лице й за спиною.
 Лава сідає.
 Огородили врубівку,
 стійкою стіною.
 Машину врятовують,
 але хлопцям біда,
 кришиться вже зі стелі дрібна по-
 рода.

Машину врятовано.
 Годі!
 Назад.
 — А конвеєр?
 Хлопці, вертайся.
 За мною,
 Комсомольська бригада!
 Вернулися комсомольці до лави.
 Честь же їм відважним і слава,
 ... сила обвалу,
 покрівлю пробила,
 І...
 видали...
 на поверхню... трое...
 розплесканих... тіл...
 і зі зламаною рукою Томила.

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ

I.

— Об чім замислився коногонє?
 Яка забурилася думка?
 Кинь!
 Тиж не хлопець—
 вогонь.
 І...
 переказувала, щоб ти вийшов

Дунька.
 — Одчепись!
 Не хлопець я, а падлюка...
 Ти бачив.
 Рвонули під
 обвал,
 вони як?
 А я ж сам одного
 колись...
 штовхнув у люка,
 та сміявся з його переляку.
 Цеж я писав:
 «Лава задрипаної шпани».
 Сміялись ми хлопці
 та сміялись рано.
 У тії братви
 міцні по-шахтарському спини,
 У них руки
 в мозолях і ранах.
 І гад я буду.
 І вбий мене парою.
 Коли я не піду
 і не скажу їм:
 — Товариші.
 Та неже таки,
 вам я не пара.
 Хіба мене
 не назвете своїм?..
 Увірвав коногон
 промову палку.
 Одягся. Пішов.
 Спокутувати свою провину.
 А в касарні.
 Палка перепалка.
 Вагончиком
 по схилу
 як
 двине.
 Той за,
 а той проти.
 І з піною коло рота,
 аж кидається
 на товариша й друга.
 Мовляв:
 «Робити їм в золотій роті».
 Та ба!

У більшості на думці друге.
 Завзято боронив комсу
 бурильник Рой.
 Одному лише не довів,
 що вони герої.
 — Ну чекай-но гад!
 Я тебе перекрою.
 Ось!
 Об'являюся
 перед усією касарнею,
 першим ударником.
 І викликаю,
 тебе, зачуху.
 Не схочеш—
 Сам доведеш,
 що тобі місце,
 на псарні,
 больонкам,
 за вухами
 чухать.

РОЗДІЛ ОСТАННІЙ

I.

Не знаю,
 чи буде, червона зоря,
 на шахти тієї
 копрі.
 Не знаю,
 чи розстріляють завшахтою,
 чи одсидить він у Бупрі?
 Збори були.
 Ухвалили шахтьори:
 «Включитись в червонозірковий
 рух.
 І пробаченням
 перед Республікою,
 понад норму
 з шахти
 ешельон вугілля рушить».
 Вже не три лише
 ударні бригади.
 Вже їх
 понад десятеро.
 Не одному вже
 шкідникові й прогульникові.

вставило нове керування, перо.

Тисячі тонн

не дає шахта.

Дев'ятсот. Дев'ятсот десять.

Дев'ятсот.

Але гасло підхоплене:

— Дайош тисячу!

Здобути.

Останню сотню!

Дезертував

ще один комсомолець,

писав,

що нудно йому й невесело.

Що він богу героїки

молиться,

а її всю

подіями знесло.

Що коли комсомольців у лаві вбило,

коли завшахтою

штотхав,

у вир

на дно,

Це захоплювало

і він ішов за Томилом.

А тепер, він...

не може...

нудно...

А бригада працює,

йде першою,

даючи країні

вугілля сотні тон.

І ніхто вже

не зриває тепер:

ЛАВА ШТУРМОВОЇ КОЛОНИ

Можна-б писати

про шахтком і партосередок,
про:

Кого з них і де

спіткала доля яка.

Але навіщо

розділ витратити поетові,

коли є у нас РСІ і КК?

Можна-б

писати про долю кожного,

про героїв і одну героїню.

Можна-б

затримувати почуття ніжні,

а бо-ж весняні горіння.

Та для того

треба охоту мати

і в події

любов пропихати

без ваганя.

А я всіх їх

хотів бачить салдатами,

що коли хороші,

а коли, то й погані.

Бо-ж не шукав я

нечуваних слів,

ситуацій,

героїв

і рим.

Щоб писати поему—

шахтьорам.

КІНЕЦЬ ПОЕМИ

I.

Вугілля

домнам даємо,

Ще й більше дамо,

коли мало.

На те ж ми

й до шахти йдемо.

Щоб мала країна металъ.

II.

Наших сил

золотий запас,

Вугілля

рве,

як фуґас,

Наших сил

золотий запас,

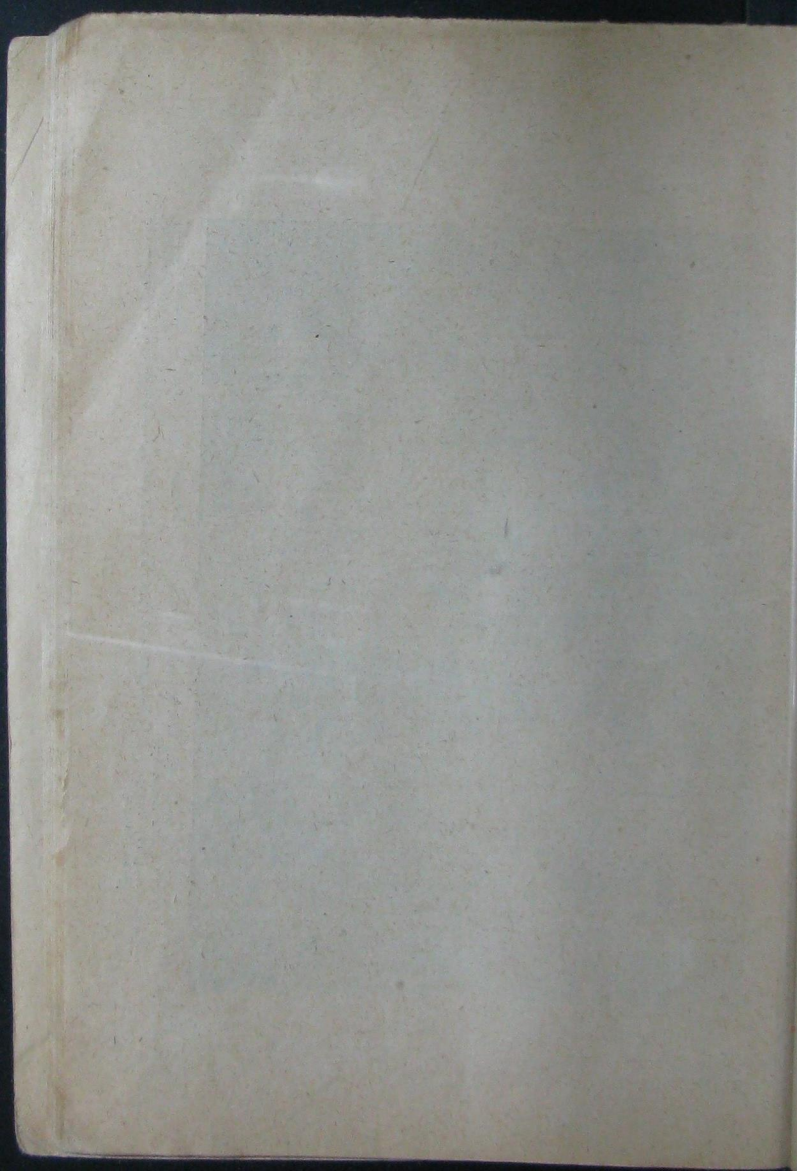
Вирве

з прориву

Донбас.

Стоять: І. Вергун (Кременчук), М. Андрущенко (Кременчук), В. Дяченко (Кременчук), А. Ключня (Харків),
О. Облідай (Кременчук).
Сидять: Я. Цивир (Кременчук), С. Воскресенсько (Київ), М. Куделя (Київ), П. Калініченко (Кременчук), Я. Гер-
решко (Харків).

СЛІПІЙ ТРАКТОРИСТ

Невдало склалося життя Сергійка. Як пішов батько до війська підчас світової війни та не повернувся звідтіля, зовсім погано стало. Довелося дідові Омелькові знов з печі злазити та звернутись до громади, щоб прийняла чабанувати. А з Сергійка який помічник? Бо ж був він сліпий змалку: трахома виїла йому очі. Тільки і втіхи було—дід старий. Він і казки малому розповідав, він і на сопілці вивчив грати...

**

Над річкою Вовчою маленьке село Дендеберівка. Дендеберівка на горбах, а внизу, мов у ніг її, ласкаво плюскаються річні хвилячки. Понад річкою, мов стрічка на голові красуні, зелений весняний гай. А в гаю великий військовий табір.

Чути, як іржуть коні, трублять сигнальні сурми, десь далі іноді гудуть учбові гармати... Лунають пісні червоноармійські, десь близько проходять вони струнками лавами, і вся ця симфонія річкою, гребелькою, схилами горбів летіє в Дендеберівку. І виразно все це чує Сергійко, бо як завжди в сліпих, був у Сергійка гострий слух. Щоб не почув Сергійко, хоч з військових пісень, хоч у місті, де він уже не один раз був з дідом від того часу, як після смерті матері перейшли у Дендеберівку, звідкіль дід був родом, нічого не забував і не заспокоювався, аж поки його сопілка не розповідала ланам та степові про його нові згукові скарби.

Загарбала сліпота у Сергійка веселі рухи, бадьорі кроки, розкотистий регіт. Не було його в лавах молоді ні підчас громадських свят, ні підчас громадського суму, ні підчас громадського гніву. Нікому було йому з'ясувати, чого це так весело, хуткими кроками, кудись ідуть з маршем Буденого, про чю загибель так сумно, серйозно оповідає жалібний марш і чьому так завзято, так улєвєно загрожує помстою Інтернаціонал. Своє сумне, своє веселе оповідав він сопілкою тактами буденівського маршу, рішучими рефренами Інтернаціоналу, і ніби, сумуючи разом з жалібним маршем— і про своє занепаде життя. І дід Омелько, чувши незрозумілі для нього мотиви пісень та маршів, розумів одне, що зараз чогось весело Сергійкові, а ось тепер мов почорніло в бідолашному серці. А коли Сергійко довго не залишав грати сумних пісень, казав:

— І не люблю я, Сєрьога, оцих о. Ти б щонебудь веселіше заграє, бо й тає невесело.

Клав Сергійко сопілку на траву та казав дідові:

— Нудно мені, дідусю. Так би сів на коня та й побіг степом... Погоничем був би, за плугом ходив би, до' молотарки; як почую її, так би й кинувся...

— Хліборобська душа в нього—мурмотів дід. У батька вдався—не любив і небіжчик дурно хліб їсти...

А тільки не було біля чого гаразд і поратись—на трьох десятинах не дуже розженешся....

**

Хто знав, які думки у діда, про що він думає, сидючи мовчки під вербами, або мандруючи по степу зі своїми мовчазними «товаришами», мурими, рижими, половими... Чи був він колі на зборах, де обговорювали справу про колективізацію Дендеберівки, чи не був—нікого це не обходило. Бачили його завжди з коровами, балакали з ним про корови. І були дуже здивовані, що на збори, де мали ухвалити остаточний статут артілі, до якої входила Дендеберівка, приплентався й дід Омелько.

Став він із-заду, де стояла купка хазяїнів, що й зараз вигукували: «та не піду, хоч умерти», «та щоб я їв артільський куліш!»...

Стояв, аж поки голова зборів востаннє запитав:

— Так приймаємо в цілому статут?

Ось і побачили тоді, що дід Омелько посунувся наперед та рішуче підвів свою тремтючу праву руку разом з тими, хто був за артільський статут...

— Ще б йому не підводити—гарчали вслід старому «хазяїни»—наша земля не дорого йому коштуватиме...

Згодом прийшов дід Омелько до правління і запропонував записати його з Сергієм у артіль.

Витяг чистеньку ганчірочку вибрав з неї обережно старі, засмальцьовані карбованці й поклав на стіл в рахунок артільного паю.

— Тут тридцять, а далі ще дам...

**

Було про що балакати тепер старому та малому. Мов велика камінька звалилася з дідових думок.

— Ніколи ми гаразд не хазяїнували, Сергіюку. Один був наділ у мого батька, і той завжди з половини віддавали. А половина та нічого не варта, бо земля була погана, неродюча. Не нажився й я з чабанства. Як залишилася від батька покривлена хата, старі торби та сопілки—ось і вся спадщина... А в зятя, твого Сергіюку батька, навіть і своєї хати не було...

Як померла Сергієва мати, довелося повертатись у Дендеберівку, сяк-так підправити дідову каліку-хату... Хоч і не дуже тепло, а все ж за тишиш, ніж на дворі... Грівся дід на печі, а Сергіюко в дідовій відлозі на незграбній лавці і все про землю питав. Як це сталося, що не було землі, а тепер є, і хто це дав, і що воно за артіль... Та хоч би скоріш зима кінчалась, щоб разом з іншими в степ вирушити...

Так, значить, і ти, дідусю, орати підеш?

— Ні, старий я вже, Сергійку. Зорють за мене молодші, а ми з тобою артільську худобу пасти будемо...

— Та доки ж це буде? Та невже ж таки ні до чого мені буде все життя рук прикласти?—нудьгував Сергійко...

**

Весна. Сонце випалило давно весь сніг. Мов повеселішала й хата дідова в обіймах весняного проміння. Звідкілясь прибудився старий, облізлий Сірко та, ніби вже багато років жив тут, упевнено куняє біля порога...

Якесь незвичайне хвилювання і в діда, і в Сергійка...

Завтра виїзд всією артільською громадою в поле. А діла ще вистачить. Настояв дід, щоб і йому дали роботу.

— Та ти вже не бачиш...

— Еге, не бачу: може ще за тебе, молодого, бачу—розсердився дід на завгосподарством артiлі.—Хомути треба лагодити?

— А як же...

— Ну, ось—і давай. Мабуть, з вас ніхто так і не зробить...

І ось тільки-тільки засіріло на дворі—вже прокинувся старий, витяг ще з вечора принесені хомути, розклав струмент, ушивальники й почав лагодити...

За годину уже всі артільські прокинулись і скоро по всій Дендєберівці залунало:

— А збігай, Стецько мерщій до завхоза та одним духом принеси полудоймових гвіздків...

... У майстерні артільській, що сполучала й столярню, і слюсарню, і дзузню палало полум'я, щось вистукували молотки й скиглило залізо істиків, шворнів...

Сергійко сидів біля діда і з звичайною увагою слілого обмадував рвані і вже полагоджені хомути... Голова артiлі, Андрюшка Бережний, як вихор, бігав з двору до двору, та до стайні, а з стайні ще кудись.

— Ну, що, діду Омельку, як справа?—почувся раптом його голос біля дідового плоту.

— Та зайди, голубе, подивись, як старі очі бачать та старі руки працюють.

— Та нема часу. Треба ще до телефону бігти та з містом балакати, щоб представники не підкачали та не спізнались вийхати, бо ж о п'ятій ранку вже будемо у полі.

— О п'ятій?—здивовано підвів дід голову від хомута. Бач, які пани. Не порядок. Це якби твій батько був живий, так не подивився б, що ти начальство та вилаяв би тебе на всі корки. А о третій хорі вийхати? За раз ще хоч і не душно, а все ж опівдні вже припікає й важко коням та худобі...

— Ну та що ви діду, де там воно припікає: ще далеко до цього. Та ви не турбуйтеся: це ми тільки завтра влаштуємо спробний урочистий виїзд з міськими робітниками.

Ото ж воно й є... А на біса вони здалися. Вони й колись у нашій справі нічого не розуміли, та й зараз, мабуть, тільки заважатимуть.

Е, ні, дідусю, з цим уже я не згодний. Воно, може, робітники, що прийдуть, і не тямлять орати та сіяти, а все ж таки тут зовсім інше. Колись приїде поміщик—пикатий, надутий... просто ледви не лопається від пихи... І те йому не так, і це йому не так... Та лається, катюга, на заробітчан: і ледарі ви, і хліб хазяйський дурно їсте... А сам, мерзотник, мабуть, чобіт не натягне.

— Та воно так, голубе... Бачив я їх—відказав дід, замислившись.

— Отож бо й є... А тепер робітник і сам з мозолями, і шкура на йому порепана від заводської спеки, і такий же він хліб їсть, як ми, і такий же свій браток... Два роки тому, як ще артілі не було—та й ви, діду ще не поверталися до Дендеберівки—скрутно було нам... Тут тобі восени неврожай, грошей чорт ма, насіння майже не вистачає на бідняцький посів, а й до того нічим реманенту налагодити... Хоч кричи... А мені спало на думку: балакаєте ви в місті про змичку з селянством, а з балачками далеко не поїдеш... Дай, думаю, просто до робітників, до заводських звернусь, що на чавуноливарному заводі... отой, діду, що за містом...

— Та знаю, бачив, як ще за царя в Харків худобою гнав...

— Еге ж... Пішов туди, попався мені один, побалакав... Кажу—зверніть увагу, товаришу, бігаю, бігаю по установах та толку не діб'юся... а реманент у нас—кажу—розтросчений, насіння нема... Дивиться він на мене, слухає уважно, а очі так і блищать від гніву...

— Так кажеш, що село бідняцьке, а толку не діб'ється?..

Та вилаявся так, що вам, діду, й сказати не можна... Почекай—хаже—на перерву... А сам кудись побіг... Ходю я це по двору, роздивляюсь на все, а голова аж тріщить від шуму... Аж ось тобі й перерва на сніданок, чи що... Вибіг новий знайомий та кличе в їдальню заводську.

— Ходім—каже—зараз усе обговоримо...

В їдальні народу сила, та всі гомонять і не второпаєш, як воно один одного чує... А Козаченко—це прізвище знайомого—як крикне: — Увага, товариші!.. Серйозна справа!.. — Тут усі на мене... — Ось—каже—представник з бідняцького села Дендеберівки... Реманент у дендеберівців розтросчений, насіння майже нема, а товариш їде толку не діб'ється... Дивлюсь—усі кинули їсти та ще уважніш на мене...—Хай—кричать—сам товариш селянин розкаже... Я пик-мик... знаєте—не дуже ж ми балакучі... Ну, кой-як вибалакався, аж потом зійшов... Аж ось кричать:—Дайош завком, дайош заводоуправління!... Прибіг завком, прибіг завідуючий заводом... Та що тут довго язиком плескати—за десять—п'ятнадцять хвилин вирішили, що спеціально одроблять один день на насіння, а за тиждень прийдуть реманент лагодити... Точка в точку за тиждень приїхали, привезли чистосортного насіння пудів з триста, привезли струмент та як заходились... та як заходились!..

— Оце по-моєму—радісно вигукнув дід.—Так що налагодили?.. А хіба ж ви не знаєте, що торік ми таки підправилися трохи... Так ось і міркуйте—чи варто на таких зайвих дві години почекати?

— Та тут і балакати нічого, як це так—та це вже, Андрюша, не на гостей ми будемо чекати, а на братів рідних...

— Вірно, дідусю, вірно—брати рідні, мабуть того б не зробили... Ну, бувайте, бо ще справ повен рот...

— Та біжи, голубе, біжи, щоб гостей краще зустріти...

...Уважно прислухався до всього Сергійко, кілька разів рухався, мов щось сказати хотів і знову сидів мовчки, і його невидючі очі часто-часто блимали...

— Діду, а діду, а я знаю—ніби прокинулось щось у Сергійка.

— А що ж ти знаєш, голубе?

— Про робітників...

— Про робітників? А що ж саме?..

— Вони... шехви...

— Шехви? Що це таке? Це ти щось вигадав?

— Е, ні,—і вся постать Сергійка раптом хутко повернулася до діда.

— Мені розказав Стецько Носач, червоноармієць.

— Це наш? Дендеберівський?

— Та він же... Устима Носяча, червоного партизана небіж... Казав, що до них у табір щорічно приїздять з Дніпропетровського робітники—не пригадаю якого заводу—багато-багато їх приїжджає, подарунки їм привозять, про все розпитують, на все роздивляються, і казав, як що не так у червоноармійців, навіть начальству докоряють... Так ось і казав мені Стецько, що вони у їх за шехвів...

— Що ж це воно? Це мабуть вроді прийомних батьків,—ніби вже не Сергійка, а самого себе запитував дід...

— Може—здумливо відказав Сергійко...

— І скільки воно зараз іншого, ніж за мою молодість, Сергійку. І не доберу я багато своїм старим мозоком... Ось хоч би наша артіля... За моїх часів і не чути було про таке... Та хто б це мені землю дав—отакому як би й тепер цар був? А хіба б від податку мене звільнили, зважаючи на злидні? Е, ні... Ось батько мій чабаном, як і я був, землі теж було, як кіт наплакав, а подати плати, а не платив би, то й торбину забрав би старшина... А тепер оці чехви... Та хіба б робітників пустило начальство в табір?.. А ну постій лишень—як це нас підхвель навчав... ех, мабуть, уже не пригадаю, як саме... Пам'ятаю тільки, що за ворогів вважались робітники, а тепер, виходить без них пропали б ми... Дивно, Сергійку, дивно...

— Дідусю, а дідусю...—незвичайно зарухався Сергійко...—Як прийдуть до нас робітники, поведіть мене до них—може вони й мені чимсь допоможуть...

— Та чим же вони тобі, бідолашному, допоможуть? Як ти невидючий...

— Ну, а все ж таки поведіть... хоч побалакаю... почую, які вони.

— Та вже поведу...

Замовкли обидва. Дід знов узявся до хомутів... Сергійко про щось своє думав...

**

Три місяці тому бригада легкої кінноти Павлоградського чавуноливарного заводу, виконуючи постанову партії: «Негайно готуйтеся до весняної сівби... жодної невідремонтованої машини»... раптом налетіла до тракторної бази... Кожен з кіннотників був із струментом... Розсипались усі по базі, по всіх сараях, по всіх кутках... Завідувач дуциком бігав то сюди, то туди... Вже третій тиждень, як оголошено було відозву партії про одремонування машин, а він усе ще пас задніх...

— Гримав по всій базі голос бригадира, Павла Макаренка.

— Та це чорт зна що... Та так і «ампанію б ти прогавив»...

— Павло, Павло—здаєка гукав Ванька Горянець, «зодоті руки» чавуноливарного заводу, винхідник свого цеху—а біжи мерщій сюди...

— Що там таке?—на всю базу відгукнувся Макаренко.

— Та йди бо, побачиш цікаву штуку...

Завбазою шарпнувся, як заць, що в нього потрапив мисливський набій...

— Ну що тут у тебе?—трохи засапаний підбіг Макаренко до Горянця.

— Як це тобі подобається? Бачиш—ніби то трактор, аж він мертвий, без шлуку... Куди ж це ви мотор діли?—звернувся він до зава.

— Та торік того не вистачало та того... а тут терміново треба було лагодити—ми й взяли з цього трактора та до інших приправляли форсунку тощо...

— Та це ти серйозно?—миттю запалав гнівом Макаренко? Так це ти з доброго трактора брут зробив? Добрий з тебе господар!..

І вже засукав Павло рукава... І уважно дивився в порожню, мовчазну внутрішність фордзона...

— Та я ж... та ми ж...—підбрівував поруч зав...

— Мовчи, мовчи—твоя справа вже закінчена... Тепер дай нам попоратись...

Кілька хвилини Павло роздивлявся на мертвого трактора.

— Тут, може, у тебе ще таке є?

— Та є...—глухо відповів зав...

— А ну, де це воно?

— Та там за сараєм стоїть...

— Бач, сховав?.. І теж без мотора?

— Та ні, не зовсім... а тільки децо і з того взяли, бо і в цьому, дрогому, багато чого не вистачало...

Пішли за сарай... Ванька Горянець перший кинувся до трактора, підняв кришку передньої частини, де був шлунок трактора—мотор, і аж прикипів до нього... Майже годину він обдивлявся кожну дрібницю, стукав, грюкав і ось з радісним обличчям виліз аж звідкілясь збоку...

— Павлуша, можна налагодити... Тільки зроблю це з одною умовою.

— Ну, що ти вже вигадав—мов промінь кріз хмари—розквітло усмішкою похмуре обличчя Макаренка.

— Щоб ти за всяку ціну погодив питання про те, щоб налагоджений трактор віддали нашому заводу для підшефної Дендеберівської артілі...

— Хлопці, хлопці—раптом на весь двір загукав Макаренко... Біжіть на одній нозі сюди... Тут Ванька таке вигадав, що качать його треба...

— Що там?... Що там?—бігли зі всіх боків двору замурзані, засмальцьовані кіннотники...

— Не було б, як то кажуть, щастя, так нещастя допомогло...

Дякувати оцьому головотесові мабуть, буде трактор у дендеберівців. Кидай усе, гайда зараз на завод та позачергове зібрання скличемо. А ти—звернувся Павло до зава—щоб уже а ні одна гайка з цього фордзона не пропала, бо погано тобі буде...

І бригада майже побігла з бази на завод, вигукуючи:

— Та це ж чорт його забирай, такий подарунок буде...

Ванька, а Ванька, а ти ж не оскандалишся?

— Хто, я?—з призирством подивився Ванька на запитувача—виглянув, а налагоджу... Тільки щоб і ви ж прочухались...

— Та вже будь певний, не підкачаємо... Командуй...

**

Партосередок та завком обом руками вхопились за Горянцеву думку. Позачергове зібрання ввечорі, в заводському клубі давно не бачило такої сили народу... Всі робітники, як один, вигукнули на запитання: «Хто за те, щоб клопотати про трактор?»:

— Всі «за», всі «за»!

— Давно пора!

Побігали таки другого дня секретар партосередку з головою завкомом, а на перерву, перед другою зміною, прибігли на завод з папірцем від райвиконкому, де був дозвіл на зіпсований трактор.

І від того часу забув Ванька Горянець про спокій. З заводу бігав на базу, з бази на завод. Добився, щоб трактор перевезли на завод, розібрав його на шматочки... Та вже на пам'ять усе знав, а з запасними частинами погано. Довелося дещо самому виточувати. Перед спробою думав, що серце лопне—так хвилювався, що не пощастить налагодити. А як рушив трактор—та весь завод закричав «слава», «ура», кинув кашкетом об землю та затанцював гопака.

Де взялася й гармошка... Набралося біля заводського паркану сила народу... Чи не збожеволіли заводські?..

Та як було й не збожеволіти, коли ось післязавтра у Дендеберівку їхати треба, і замість нічого не вартих слів «на сьогоднішній день», «будьте певні», «определьноно» і така інша нісенітниця—привезуть оцього «звіря», та загуде він на ланах, про нове життя, про світле майбутнє—

високі хати, повні повітря, електрику, що світить без смороду... та й іще, та й іще...

**
*

Вирішили... В четвер навітанку Ваня Горянець на тракторі вирушити до Дендеберівки, а решта членів делегації за годину відуть підводами, наженуть трактора й разом—до Дендеберівки...

Ну, звичайно, сказали за годину, а виїхали за дві... Довелося Вані вже, майже, за дві верстви від Дендеберівки чекати на спізню делегацію... Всі позсакавали з підвід, і стрункою колоною на чолі з трактором рушили дали...

Почули в Дендеберівці тракторний бас і не розуміли, звідкіль воно узялося. Але скоро поруч з тракторним гудінням стало чути голосні пісні.

— Та це ж напевне робітники з міста на вантажнику!—крикнув хтось. Вже ж і час їм бути тут... А ну, хлопці, рушаймо назустріч.

— Чергові, не кидайте коней—крикнув голова артілі. Гей, комсомольці, розгортайте прапор. Старші з артілі наперед... Діду Омельку, що ж ви ховаєтесь поза іншими... Обов'язково наперед... Вишикуйтесь, вишикуйтесь...

Трактор та пісні наближалися. За десять хвилин селянська колона була на високому березі Возчої. Внизу далеко було видно степ.

— Та ні-бо—крикнув голова артілі—це ж не вантажник, це ж ніби трактор. Тільки що воно за трактор, і куди це вони його везуть... Сонце фарбувало променем гай, берег, натовп. Робітничка колона вже бачила селянську, і з високого берега й знизу, з степу залунали привітання... Ось на хвилину—дві не стало видно робітників: ішли вони невеличкою балочкою понад гаєм... А ось знов їх стало видно. Видно, як махають руками, кешкетами. І «на всю іванівську» гуде трактор...

Через греблю, схилим прибережного горба втягувалась робітничка колона, на чолі з трактором, у Дендеберівку...

І ось уже робітничо-селянська спільна колона рухається вузькою дендеберівською вулицею... І сонце над вулицею, мов не бажаючи відставати... З міста в свіжому повітрі чути довгий-довгий гудок з чавуноливарного: мов ті, що залишилися, стаючи до варстатів, вітають початок дендеберівської, початок великої більшовицької весняної сівби...

Дорогою до дендеберівської сільради між головою артілі та головою делегації погоджено було мітингу в селі не влаштовувати, а негайно вирушати в степ, а вже в степу підчас перерви присвятити кілька хвилин промовам. У степу таки складатиметься й акт здачі трактора Дендеберівській артілі.

...На великому майдані, біля сільради чергові стояли біля коней, що були запряжені в плуги... Попереду стала робітничка делегація з Ванею Горянцем на тракторі за головного. По обидва боки плужної колони стали артільці. Голосно загудів трактор, мов радий, що веде перед у великій справі робітничо-селянської єдності.

— Вирушай!—Долаючи тракторне гудіння голосно крикнув голова артілі і артільська валка майданом, через горб, униз посунулася у степ. Раптом десь-десь зверху щось загуло.

— Літаки, літаки!—залунало вздовж валки.

Військові літаки з близького табору вилетіли на звичайну ранкову вправу... Мабуть, побачили вони щось незвичайне у селі й спустилися нижче. І вже, як почесна варта, супроводили дендеберівську валку аж до степу... Чи чули літуни там угорі, чи ні, а тільки із усіх грудей дендеберівських, робітничих вилетіло гучне, багаторазове:

— Хай живе Червона армія, хай живе повітряна фльота!!

І сонце усміхалося і вітрець ласкаво мацав обличчя...

...Не важко викласти промови, коротенькі, ділові, що ними обмінялися дендеберівці та робітнича делегація, не важко викласти зміст акту, що передавав відремontanованого трактора підшефній артілі... Важко перекласти те невимовне, ті рухи спільного робітничо-селянського серця, що, може, в цей момент підсвідомо пишалося та хутко-хутко билося...

— Робітники з нами...—радісно шепотіло селянське серце.

— Селяни з нами...—відгукнулося робітниче.

— Працюйте безпечно гуртом—гуділи разом з серцем військові літаки.

— Ми на варті!..

**
*

Сергійко був теж у полі з дідом. І хоч не бачив він багатофарбної картини весни та єдності робітничо-селянської, але ж і гудіння трактора, і гудіння літаків і голосні вигуки чув він. І все це ледве не затопило його, бо важко було йому охопити, зрозуміти все чого, не бачивши, тільки чув він. І нікому було в цей момент усе докладно з'ясувати йому, все доладу вкласти в голову сліпого хлопця. Не вистачило б, мабуть, і в діда Омелька слів, зрозуміло все викласти Сергійкові, бо хоч бачили все його старі очі, почувало щось надзвичайно радісне серце—тільки не спроможна була все об'єднати стара, чеписьменна голова...

Схилився він на палицю та мовчав і тільки замержені сльозами очі казали, що переповнене й дідове серце тим, що він вперше бачив за життя...

...Роз'їхались дендеберівські орачі по ланах артільських, робітники повернули додому, до міста, щоб наздогнати час, що було витрачено на подорож до Дендеберівки... Разом з робітниками рушив трактор... Тільки він проводжав їх до Дендеберівки, бо ухвалено було ще заздалегідь на заводі, що Ваня Горянець залишиться на місяць у Дендеберівці навчати бригаду трактористів.

— Дідусю—ходімте з ними—стиха сказав Сергійко дідові.

— Ходім, голубе, подивились, почули... Тепер і відпочити можна...

— Та я не заморився... та я—бачте—побалакати хотів...

— З ким саме?

— Та з тим, що на машині їздить...

— А на віщо він тобі?

— Та про машину розкаже...

— Ну, розкаже, а далі що?..

— Та, може, і я...

— Що? На машині їздити будеш?

— Еге ж...

— Та що ти, Сергійку, та це ж ти вигадав таке... Хіба ж сліпому можна їздити та ще й на машині?..

— А все ж таки підемо... Хіба ж вам важко?..

— Та не важко, а тільки, щоб не сміялися з тебе...

Так ішли та балакали... Біля сільради робітники вже сідали на підводи. Трактор Ваня Горянець завів у порожній сарай, що біля сільради... Вирушили підводи. Униз, униз від горба, де стояла сільрада, вулицею, а далі за ріг, і ось тільки й чути торохтіння коліс...

Ваня Горянець щось порався біля трактора.

— Здрастуйте, товаришу,—привітався дід.

— Здорові були, дідусю—відказав Горянець, і побачивши Сергійка, запитав, хитнувши головою в його бік:

— Онук ваш?

— Та онук же... Ось причепився до мене, щоб до вас з ним пішов—побалакати з вами хоче... Та, мабуть, про таке, що й зробити не можна.

— А що ж саме?

— Та, просто, соромно казати... Він же, не про вас кажучи, сліпий, а вигадав... та кажи вже ти сам, Сергійку...

— Я... я...

І раптом важко, нестримно розривався...

І, мов долаючи якусь перегороду, крізь ридання вихвачувалися слова, давні слова Сергійка до діда Омелька:

— Нудно мені... Погоничем був би, за плугом ходив би...

Горянець уважно прислухався до слів Сергійка, і зрозуміло робітниче серце нудьгу хлопцеву по роботі... Блискавично пригадав, як уже другого тижня місячної, щорічної відпустки нудно було відпочивати, і гудок, що іноді здавався таким набридлим, бож будив саме тоді, коли так солодко спалось—тепер здавався за музику. І скоріш хотілося стати біля варстата та поринути в невпинний рух заводу та всього заводського.

І майже кинувся Горянець до Сергійка:

— Хлопче, милий, та ти не плач, розкажи по-братському, чого ти хочеш. Я ж такий, як і ти... свій брат-робітник... Ось (взяв руку Сергійка) помацай—і мозолі в мене, як у твого діда на руках, і палець один одірваний машиною...

... Не мацав, а мов віжно, ніжно пестив Сергійко засмальцьовану, мозолясту руку Вані і стих....

Запропонував Горянець:

— Ходімте на сільрадську призьбу та побалакаємо...

...Уже високо в небі стояло сонце. Чітко молоденькою травцею зеленіли дендеберівські горби, і здавалось, що зі всіх боків вони оточені бла-

китним парканом. Майже не чути було голосів у селі. Деколи приходила до сільради жінка з дитиною, абож дідок у якихось справах, для нього самого може незрозумілих, і знову порожніла вулиця.

І в чистому, весняному повітрі ясно чути було розмову Сергійка з Ванею Горянцем...

Але ж, як допомогти? Якби видаючий хотів навчатися, зразу на завод би за учня потрапив, а з сліпим—що зробиш?

Чув, що є десь школи для сліпих—так це ж дальня річ і, може, як би міцна артіль, могла б Сергійка відрядити за свої кошти до школи, а тут же тільки-тільки на ноги стали... А витрат у близькому майбутньому чимало: до трактора ж плугів потужних треба та сівалку рядову та ще та ще... Згодом, колись...

Та як же про це сказати хлопцеві, коли він зараз уже чогось хоче... Користуючись з того, що Ваня забалакався з Сергійком, звідкілясь узялася ціла отарка хлоп'ят, крадькома забігла в сарай і щось поралася біля трактора. Уважно прислухався Гарянець, почувши якесь несподіване шепотіння, якусь метушню...

— Що ви там робите, пацани?—крикнув.

Хлоп'ята, як злякані горобці, вискочили з сараю і стали оддалік.

І раптом пригадав світлину в якомсь журналі: сліпий за кермача на автомобілі...

— А що як Сергійка за кермача на тракторі вивчити?..

Не знав ще, як до цього взятися, не був певний, що з цього щонебудь вийде, а тільки почував такий настрій, як перед майбутнім винаходом: ось треба це зробити, вимагає заводська робота удосконалити, спростити отаку та отаку частину виробництва... Ну, і ламаєш голову, ночі не спиш, а доб'єшся свого... Так чому й тут не випробувати?

— Сергійку—різко повернувся Горянець від сараю—а на тракторі править хотів би ти?

Аж скочив від несподіванки Сергійко.

— Та що ви, та чи зможу ж я? Та як би ж це мені...

Майже смерком повернулися артільці з поля. Ваню Горянця взяв до себе на квартиру голова артілі. Після вечері сказав голові Ваня:

— Ти ще не дуже хочеш спати? Побалакають треба б.

— Ваяй, встигну виспатись: завтра без мене в степ віддуть, бо мені до міста їхати—борін підкупити...

— Так слухай... Ти кого вирішив виділити мені навчатися на трактористів.

— Та покищо думаю двох комсомольців: Семена Оженка та Митьку Стеценка; вони ж, до речі, й кустпромшколу надержинівську скінчили на слюсарів.

— А що хлопці, нічого?

— Завзяті хлопці, щирі робітники. Вони нам он як допомогли реманент лагодити... З нашими ковалями та доморослими слюсарями ми б і досі не впоралися...

— Так це гаразд, так це дійсно до речі. Давай Оженка та Стеценка, а тільки в мене є ще один кандидат...

— Хто саме?—здивовано запитав Бережний, де ти викопав?

— Це... Сергійко, сліхий...

Бережний повернувся на стільці—ледви стілець не луснув.

— Сергійко!? Сліхий!?

— Так, так... Не дивуйся...

**

Важко було сліпому, неписьменному хлопцеві запам'ятувати назви частин трактора і, якби це не Ваня Горянець, може б і кинув інший витівку—сліпого навчити на тракториста-корманича. Але ж Ваня пам'ятав сам добре, як важко доводилось йому, хоч і видючому, хоч і письменному, вивчати механіку... І тому, побачивши, що не залишається в голові в хлопця ні карбюратора, ні радіатора—замислився він—як же саме зробити так, щоб Сергійко зрозумів тракторний організм?.. І ось додивився він, як вірно, обмацавши, Сергійко складає покищо незначні, частини трактора. В його пальцях, ніби був окремий розум, що направляв їх рухи. Повільно, незпинно, за якоюсь незрозумілою системою пересувались пальці Сергійкові... А разом з рухами пальців—керівником Сергійка був слух...

Він напружено прислухався кожного разу, коли трактор, цілком складений, викочували для вправ Стеценко та Оженко... Бувало що недоладу билося тракторне серце... Того, чого не міг схопити Стеценко або Оженко—схоплював гострий слух Сергійка. Боязко казав він тоді тому або іншому:

— Щось у тракторі... подивіться...

Було це за місяць після початку навчання. Ваня поїхав до міста на районну партконференцію, на яку, як було його сповіщено з заводу, він був одноголосно обраний заводським осередком. І разом мав Ваня клопотати, щоб залишили його ще на місяць у Дендеберівці...

Справа була в тім, що дендеберівська артіль, енергійно клопочучи, вже дістала потужного тракторного плуга, і Ваня повинен був з Оженком та Стеценком виготовити землю під озимий засів...

І поки Ваня впорядковував у місті свої справи, хлопці систематично вправлялися з трактором... І в цих вправах Сергійко з своїм надзвичайним слухом замінявав їм тракторний стетоскоп, якого ще хлопці не навчилися вживати... І вже кілька разів, за наказом Вані, їздив позмінно з хлопцями Сергійко на тракторі... І здавалося, щось освітлювало його темряву...

Майже не доводилось Оженкові або Стеценкові виправляти шлях, що ним вів трактора Сергійко...

**

Напрвесні поточного року пішла якась каламуть навколо. Розбирали в СОЗ'ах коней, розтягали реманент... Під впливом глтайнів релугували жінки, гримали чоловіки... Соколяський СОЗ «Вільне життя» відмовився

виконати плян засівної кампанії. Сиротою лежала неорана земля, і була небезпека, що вона залишиться незасіяна...

Андрій Бережний, голова правління дендеберівської артілі, балакав телефоном з райколгоспом, і погоджував питання про оранку дендеберівським трактором кайна «Вільного Життя».

— Слухай, Макаренко—кричав у рурку Бережний—безумовно ми завтра ж абож післязавтра виїдемо, а тільки до речі було б, якби ти збалакався з Горянцем, щоб він узяв на базі ще одного трактора та разом з нами виїхав би орати. Плугів у нас вистачить, бож, знаєш, ми ще купили два... А робітничий трактор—це було б дуже корисно, це був би виразний приклад для бузотьорів з «Вільного Життя»...

— Чудово. Давай відбій. Зараз телефоную до чавуноливарного... Завтра ранком подзвониш безпосередньо до Горянця на завод...

**

Тільки но засіріло. Світанок перших днів квітня холодний. Невелике районове місто ще спить. Проте на тракторній базі вже чути гомін. В однім з гаражів горить ясний електричний лихтар. Завbasisю, висунанець з чавуноливарного заводу, приятель Вані Горянця, Семен Арканець, у старенькій робочій шкірянці та в рукавицях разом з Ванею Горянцем пораяється біля трактора... Пальне вже влило, мастииво теж уже у картері мотора. Час вирушати на Дендеберівку. Чути, як у пожежній команді б'є чотири рази. Трактор викотили на просторий двір бази. Ваня Горянець за кермом.

— Запускай. Сьомка... Стетоскоп у тебе?

Трактора вдало запущено. Стетоскоп дає цілком правильний звук тракторного серця, мотора...

— Ну, рушай!..

І світанкову тишу розірвав голосний, упевнений спів трактора.

— Так ти ж, Сьомка, дивись, не забари підводу з механіком та запасними частинами.

— Будь певний—не пізніш, як о восьмій підвода буде в Дендеберівці.

Трактор виїхав з воріт і бадьоро посунувся вздовж вулиці, далі ярмарковим майданом, повз різниці, повз Вовчу... За півгодини він уже посувався глиняним шляхом, «американкою», що сполучав Вовчанські хутори з військовим табором, звідкіль кілька кроків до Дендеберівки...

**

Тракторна «бригада», Оженко, Стеценко і Сергійко з трьох годин ранку чекали на трактор з міста. Сергійко був надзвичайно схвильований. Починаючи з вечора, коли йому було загадно про те, що він разом з Оженком, Стеценком та одноразово з трактором з міста поїде на лани «Вільного Життя», він не знаходив собі місця...

Дід Омелько, як звичайно, ліг спати рано, і Сергійко залишився наодинці з хатньою тишею та своїми думками, неспроможний укласти свої почуття в певні вирази, Сергійко, проте, почував, що розсуваються ще більше межі його життя... І на обличчі його, мов промені сонця... Перепов-

нений новими, несподіваними почуттями, тихенько засміявся... Не помітив, як просидів до півночі... Не пам'ятає гаразд, як роздягся й заснув... Прокинувся від стуку в віконце...

Не спалося цієї ночі Оженкові й Стеценкові. Оженко ночував у Стеценка і майже всю ніч вони пробалакали... Ішли з Сергієм сірими коридарами світанку, ніби трохи п'яні, до свого гаражу.

— Чуєш, Сергію... Жодної смужки не повинно бути незасіяно, а вони он що вигадали... Під таку добу—забастовку роблять, через шкуру свою та бабські дурниці люtimi ворогами стали... Чуєш Сергію—читали ми: у 1918, 1919 роках з далекої півночі, з Сибіру, з Далекого сходу, босі та голодні, прийшли брати наші рятувати нас від гетьманців та денікінців... Своєю кров'ю насичували братерську українську землю. І зараз на фабриках, на заводах вони прислухаються.

— А що тут у нас, а як ми збираємось довести, що одне у всіх нас серце, одне почування...

— Чуєш, Сергію—стиснув йому лікоть Стеценко—ми повинні вкрати землю «Вільного життя» краще за них.

Тихо відказав Сергію:

— Це б був нам сором, якби ми залишили їх землю невиорану.

— Твоя правда—підхопив Оженко—вони отямляться, вони зрозуміють, що були дурні, та буде пізно.

— А що мені спало на думку—сказав Сергію.—Щось каже мені, що вони не витримають, що вони, побачивши нас, відуть на оранку...

— Ой, щось не вірю я цьому. Вже й так і так поралися біля них, а вони за бабами, як папуги, своє: про созівський куліш та про всякі дрібниці. А ми що ж їмо, а ми ж як?.. А робітники—краще за нас живуть? А працюють і день і ніч, в ливарнях, як у печі... Та якби й вони покинули фабрики та заводи, вимагаючи сала з салом, так що ж би воно було!.. Та нас би вмить буржуазія з'їла.

* * *

На початку шостої, зовсім близько почули хлопці гудіння трактора.

— Іде, іде, Горянець іде... Стеценко, бери мерщій сурму та давай сигнал «всім вставати»...

За хвилину Стеценко вискочив з гаражу на двір і по дендеберівських вулицях голосно залунав сигнал «всім вставати», «всім вставати». Вже було зовсім видно на дворі... По дворах заметушилися. Андрій Бережний, голова артілі, в напівзастигнутий шкіряний біг до гаражу. Зі всіх боків збігалися артільці... Велетень-хлопець, Сенька Гамарник, з прапором на плечах, міряв довгими кроками майдан, що сполучав сільраду з провулком, де він мешкав... Стюпка Підпригора, дендеберівський гармоніст, на бігу випробовував лади своєї «венської»...

У червоних хустках збігалися дівчата...

Підходив повільним, старечим кроком до сільради й лід Омелько... Частина хлопців побігла назустріч Горянцеві...

**

Трактор, яким кермував Сергійко, вів перед. Поруч з Сергійком сидів Оженко, а Стеценко примостився з Горянцем. Ззаду посувалася підвода з запасними частинами та додатковим струментом. На підводі сидів рухливий Коваченко, той самий, що три роки тому допоміг Дендеберівці підвестись на ноги після неврожаю. Коваченкові не сиділося на підводі. Він часто зіскакував, біг до Горянцевого трактора і, розмахуючи руками, викрикував свої вражіння.

— Оце, Ванька, так змичка!.. Оце по-моєму!.. В штос їх, чортів-вихідників. Валяєте дурака, за бабську спідницю держитесь...

— Та йди ти к бісу, Коваченко, ще встигнеш намолотись. А то, як би через тебе ок у той рівчак не потрапив...

І Коваченко, розкидаючи радісний регіт по степу, біг знову до підводи...

Сергійко вперше вів трактора соколянським шляхом. Якись рухи, якись згуки, що він їх один розумів, були йому за провідників на рідному степу, а цього він ще не знав, а цього степу він ще не вивчив і весь він був у напрузі.

Був серйозно-уважний і Оженко. Він стиха напружував Сергійка.
— Трошки ліворуч... просто... Гаразд...

**

Кілометрів з десять було від межі соколянського СОЗ'у до села. А від дендеберівського центру до соколянської межі кілометрів з п'ять.

Почули соколянці тракторне гудіння, і на думку їм не спало що це, дендеберівці їхню сироту-землю причесати виїхали... Але ж ось прибіг конем хлопець з невеликого гуртка соколянських созівців, що не хотіли потурати дурощами решти, і почесно стояли на созівських ланах. Піна котилася з коня. Ледве викинув з себе хлопець:

— Дендеберівці... трактори... нашу землю...

І, трохи отямившись, розказав, що бачив два трактори, потужні плуги, червоний прапор на чолі валки, яка, очевидно, виїхала орати соколянську землю, бо чув він як хтось сказав:

— Та отак від межі й почнемо...

Ще мабуть, не одужали від дурниць соколянці. Зчинили галас:

— Та яке вони мають право!.. Та їх треба вилами гнати...

Кричали, махали руками, але почувалося, що ця метушня намагається приховати щось раптом повстало, щось таке, що мов батоном стьобнуло по голові...

З натовпу шарпнувся один, другий... Спочатку нерішуче, ніби щось їде обмірковуючи, а далі бігом. І коли на якийсь момент сталася тиша й баби почали знов своє:

— Ні за що!.. Здохну, а не піду і тебе (до чоловіка) не пушту.
Крикнула вже громада.

— Геть! Годі бути дурнями!.. Та нас затюкають!

І мов вихор пішов по селу... Іржали коні, дзвеніло щось залізне...

...Соколяниці запрягали коней у плуги... Хлопцеві, що прибіг перший з надзвичайною новиною про дендеберівський похід, було наказано бігти до дендеберівців і прохати їх почекати на соколяниців...

За годину-півтори соколянська плужна валка вишикувалась на вулиці біля сільради.

— Скоріш, скоріш—підганяли відсталих.

— Прапора не забудьте—хтось кричав у вікно сільбуду, що був під одним дахом з сільрадою...

Звідкілясь виринули й голова сільради і голова КНС, що ще вчора безнадійно ховалися...

— Семене!—кричав голова до якогось хлопця—сідай мерщій на сільрадівського жеребця та шпар навпростець до нашої межі, бо, мабуть, Миколай кінь пристане та не встигне добігти ще до початку оранки...

Але не встиг і Семен: дендеберівські плуги вже упевнено роздирали вогу землю першої ділянки... А поки соколянська валка доїхала, кілька гектарів уже було виорано. Біля галагузівської балочки, де ще торік був міцний отруб експортника Галагуза, а далі як здорова каменюка на грудях бідняцької землі, отруби глитайських родів: Гузів, Склизьків, Ратякиних, зустрівся валка соколянська з трактором, яким кермував Сергійко. Підїхали близько, зупинили коней і голова правління соколянського СОЗу крикнув:

— Сійте, сійте, товариші, що я скажу вам!..

Сергійко обережно зупинив трактора. Потужний плуг ззаду задзенькав від зупинки, ніби незадоволений з цього... Група соколянських керівників хутко прямували до трактора, придивляючись до хлопців, що з напруженою цікавістю чекали на соколяниців. За керівниками підходили й інші.

І ось стиха спереду і щодалі ззаду чути було:

— Та він же сліпий... той що біля керма...

І це несподіване, чудове видовисько, мов відібрало всі інші слова у соколяниців... Стояли, дивились і мовчали і, там у таємницях думок, ще ширше розчинились двері для зрозуміння великого руху братського, що з-за дендеберівської межі, з оцим сліпим трактористом, опанував соколянські лани...

Вже й на другій ділянці соколянського поля, де орав трактор Горянця, дізнались про те, що соколяниці вирушили...

Козаченко, Стеценко, далі Горянець, слюсарі-робітники, що прибули з міста з струментом та запасними частинами, не йшли, а летіли до галагузівської балочки, де й досі ні Оженко з Сергійком, ні соколяниці не знайшли відповідних слів, щоб остаточно зруйнувати якийсь перегородження, що було між соколянською валкою і дендеберівським трактором. І, мов поспішаючи зламати це перегородження, ще здалека кричав Козаченко:

— Молодці соколяниці... Хай живе соколянський СОЗ...

І тисли приголомшеним соколяниціям руки...

— Увага, товариші!—почувся чийсь дзвінкий голос.—Давайте організовано обміркуємо нашу зустріч...

Шум та гомін поволі стихли... І той же дзвінкий голос, а далі інші вигукнули:

— Товариш Горянець, мітинг, мітинг!

... Не лаяли, не крили «последніми словами» дендеберівські промовці соколянців, а казали, що вони певні, як боляче відчують соколянти свою помилку перед радвлადою, що—буває—найрозумніший губить розум і робить щось незрозуміле, і щоб вчасно виправити помилку, допомогти зрозуміти її, прийшли братерські загони дендеберівських селян та робітників чавуноливарного заводу.

І знову пролунало непохитне в своїй правді:

— Тільки спілка робітничої класи з селянством переможе все вороже, що заважає ще безперервному рухові соціалістичного будівництва...

І ось запанувала тиша, ніби для того, щоб удосконалити, закріпити в думках соколянців і дендеберівців братерську єдність, тимчасово розірвану недавніми подіями у Соколянти...

...Сергійко мовчав, але ж він почував, що зараз непереможно ламає його звичайну мовчазність сліпого все те, що йому довелося почути перед хвилиною тиші.

Ще більш, ніж раніш, почував Сергійко, що вже не повернеться колишня нудьга по роботі, народжена сліпотою. Хоч він і не бачив обличчя, соколянців, про те, уявляв собі їхню радість, радість людини, що блукала в п'ятмі лісної гушавини і раптом натрапила на певний шлях...

І, не витримавши, підвівся він і голосно крикнув:

— Хай живе колективізація!

— І це було так дивно, так несподівано, що всі разом посунулись до нього, і тиша поринула в сотнях вигуків:

— Хай живе!..

Вирішили, що, коли вже така справа, то треба допомогти соколянтиям наздогнати загублені дні... Трактор з Сергійком рушив далі. Побіг до свого з Стеценком і Горянець. Соколянська валка орала дальній кінець поля...

Увечері проводжали соколянти дендеберівців і робітників чавуноливарного заводу... Як військо-переможць повертались весело дендеберівці. Сергійко був, мов п'яний.

— Оженко, сідай біля керма, а я заграю...

І десь, з-під ніг витяг свою стару подругу, втіху давно минулих днів, сопілку й заграв:

«Ой, видно село, широке село під горою...».

Трохи ззаду відгукнулася гармошка і ось раптом усім гуртом підхопили дендеберівці:

«...Ой, там ідуть стрільці, червоної стрільці до бою!...»

**

Над річкою Вавчою маленьке село Дендеберівка, штаб дендеберівської сільськогосподарчої артільі.

І, як торік, позаторік, ласкаво плюскотіла хвиля річки під ногами дендеберівських горбів.

І гай і військовий табір... І вся симфонія руху й життя, як торік позаторік, річкою, гребелькою, схилами горбів летиться в Дендеберівку...

І ясно все чує Сергійко, але ж не нудьгує вже. Вся дендеберівська артіль—його рідні, хоч єдиний родич Сергійка, дід Омелько, уже другий рік як похований.

Та й інші зміни сталися навколо Сергійка...

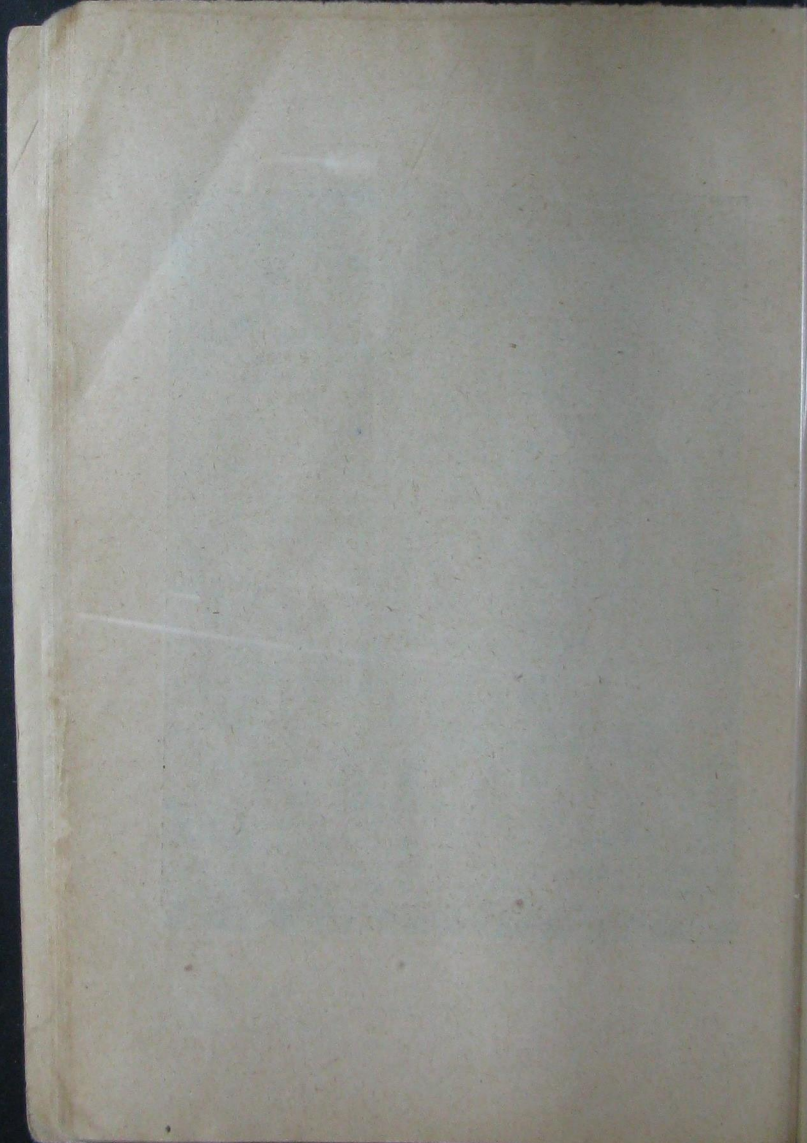
Біля Дендеберівки збудовано міцну машинотракторну станцію... Соколяндці перейшли на артільний статут, втягнули в артіль Соколянські хутори, Зачепилівський гай, і міцний куц колгоспів обслуговує Дендеберівська МТС.

Старенький, кволенький фордзончик, подарунок братів-робітників, одпочиває почесним інвалідом в однім з сараїв станції, а в великім дендеберівськім гаражі вип'яли потужні груди «Інтернаціонали» та «Катерпілери», і за керманічів на одному з «Катерпілерів» Сергійко зі своїм новим приятелем, — меншим братом Оженка. Старший пішов у Червону армію і десь далеко шофером на військовій автопанцерній машині.

І лише чавуноливарний завод, в особі Вані Горянця, мов присунувся ближче, бо Ваню Горянця було висунуто і призначено на директора дендеберівської МТС...

Солдати (з циклоу „Війна“)

К Р И Т И К А

ІВ. ІСАЄВ

ПРО ГОЛОБЕЛЬНУ КРИТИКУ, ПОЛЕМІЧНИЙ ЗАДОР І БОРТЬБУ НАВКОЛО СТИЛЮ

Марксівська критика в цілій системі художньої літератури набирає не абиякого значення. Вона закликає бути вартовим пролетаріату в такій складній царині, як творення літературно-мистецьких вартостей. Вона закликає за допомогою методи діалектичного матеріалізму встановлювати соціальну вартість літературної продукції, безжально трошити все клясово-вороже, контрреволюційне в тій продукції, допомагаючи нашому письменнику творчо зростати та йти правильним шляхом, не збочувати з того шляху, що ним іде робітнича кляса. Критика має керувати широкими верствами споживачів літературних вартостей.

Великою мірою критика впливає на формування світогляду письменника, особливо молодого, початківця, який не виробив ще твердого, оформленого світогляду й світосприймання.

Але цього надзвичайного значення критики не завжди розуміють наші критики. Не розуміючи—неправильно користуються цією зброєю, часто скеровують її вістря не туди, куди слід. Часто наші критики залишають поза увагою справжньо ворожі прояви в літературі й замість цього відкривають спустошливий вогонь по наших письменниках, що, стоячи в основному на правильних позиціях, припускаються окремих помилок. Замість зазначити на помилки, допомогти позбутися їх, останні чудернацьки перебільшуються, автора обливається помями з тим, щоби в тих помях остаточно його утопити. Деякі наші критики розуміють свої завдання щодо допомоги молодим письменникам, скажімо, дуже „оригінально“, вульгаризаторськи: людина по суті тільки починає справжньо, творчо залучатися до літератури, тяжко здійсмається на гору, а „критик“ замість допомоги—лупцює беззвіном по голові,—молодий письменник зробить один крок, а „критик“ десять разів охвоить його. І замість потрібної допомоги в такому випадку отримується ведмежа „допомога“ письменникові й архіведмежа „послуга“ клясі.

Ось чому потреба поставити під вогонь критики саму критику є невідкладне завдання. Та ми не думаємо робити огляд станів критики а хочемо зупинитись, бодай побіжно, лише на деяких, останніх критичних виступах.

ЯК ЕПК. ДОНЧЕНКО Й ІНШІ ПЕРЕТВОРИЛИСЯ НА, ТРУБАДУРІВ
КОНТРЕВОЛЮЦІЇ

Донченко, Масенко, Гордієнко, Кундзіч, як відомо, залишили „Молодняк“ на основі розходжень з низки літературно-політичних питань. „Молодняк“ поправно кваліфікував і засудив їх помилки перед цілою

суспільністю. Але одне діло—викрити й засудити помилки й інше діло—паплюжити й розпинати цих товаришів. ЦК ЛКСМУ у своїй постанові вказуючи, що на зазначеній групі колишніх „молодняківців“ позначився у певний спосіб дрібно-буржуазний вплив, застерігав:

„Разом з тим бюро ЦК ЛКСМУ не може погодитися з неправильною кваліфікацією тої невеликої групи „молодняківців“, що вийшла з „Молодняка“, в цілому як групи ураженої дрібно-буржуазним скептицизмом, як групи, що стоїть по той бік соціальних барикад, як групи з троцькистською ідеологією, ідейно-політично загубленої для нас і для пролетарського сектору літератури... Боротися з її помилками ми будемо, ми будемо настійно розбивати дрібно-буржуазні настрої в творчості окремих товаришів з цієї групи. Але ідейно розпинати її тим самим відштовхувати від себе—це шкідливо та й підстав до цього нема“.

На такій позиції „Молодняк“ і стояв і буде стояти надалі.

Але за останній час ми маємо деякі виступи, що розходяться з застереженням бюро ЦК ЛКСМУ. У № 6 „Молодняка“ у статті К. Давида „Ризикований дебют“, що її вміщено редакцією порядком обговорення, читаємо:

„Ми обіцяємо читачеві в низці спеціальних статей показати на конкретних прикладах, як молоді досить надійні письменники, як Кундзіч, Епик, Донченко, Масенко, Гордієнко й інші, не оволодівши діалектичною методою, пішли на виучку до буржуазної спадщини, як у їхніх творах, так само напочатку художніми засобами дезорганізувалась дійсність, (а починали вони як щирі комсомольські письменники) як потім цей перейнятий літературно-художній світогляд вплинув на вибір тематики для їхніх творів, що більш підходила до засобів (а буржуазної тематики для буржуазної форми за нашого часу ще вистачає) і зробила їх епігонами дрібно-буржуазних декадентських літературних течій і як нарешті вони перетворились на трубадурів міщанства, непманства, куркульства, богеми, а то й одвертої контрреволюції“.

Ставимо запитання: що змінилось після відомої постанови бюро ЦК? Чи є якийсь новий матеріал, продукція чи то критична, чи то поетична, чи то прозова, яка потверджувала б певну еволюцію колишніх „молодняківців“ у ворожому напрямку! Сперечання з приводу стилю—стара історія; можна доводити, що в питаннях стилю вони помилуються, але одне діло доводити й друге діло кваліфікувати, як трубадурів непманства, куркульства й навіть одвертої контрреволюції! Ми не можемо розбивати аргументів К. Давида, бо їх у статті зовсім нема, через це нам доводиться тільки запитувати, де підстави до такого тяжкого обвинувачення.

Коли уважно спостерігати за роботою колишніх „молодняківців“, що нині перебувають у „Пролітфронті“ можна помітити дещо нове. В чому сенс цього нового? А в тому, що коли своїм виходом з „Молодняка“ і наблизненням до попутницького в основному „Літературного Ярмарку“

вони зробили крок назад від пролетарських позицій літератури, то тепер вони:

1) частину своїх помилок усвідомили й виправляють (хоча треба було зробити це послідовно й до кінця, а декому (Масенко) треба було визнати свої помилки, яких він не визнав до цього часу);

2) зв'язуються з заводами і провадять там певну працю.

Це що, певний крок наперед чи назад? А коли такі кроки треба розглядати позитивно, коли вони на тепер зробили крок вперед в порівнянні з тими позиціями, що були характерними для них в час виходу з „Молодняка“, то які ж підстави є паплюжити їх, розпинати, цькувати, безпідставно й легковажно кваліфікувати, як трубадурів контрреволюції.

Ми не прибічники ліберальності. В жодному разі не можна затушковувати помилок. Коли вони є чи будуть, треба їх рішуче викривати. Любий прояв ворожої ієдології в літературі треба брати в багнети марксівської критики. Але, пробачте, треба ж бачити різницю між комуністом Епіком, скажімо, і фашистом Івченком. Треба все ж таки вміти відрізнати своїх від чужих. Це ж елементарна вимога до того, хто береться за перо. Менше безглузкого полемічного задору! Менше покваліповости у висновках, „поквапливість доречена лише при ловлі бліх“.

ПРО ПОЕТИЧНУ БЕЗПРИНЦИПНІСТЬ І КРИТИЧНУ ГОЛОБЛЮ

Тов. К. Давид, здійснивши „Варфоломівську ніч“ над „трубадурами одвертої контрреволюції“ скерував своє пильне око на лави „молодняківські“. І, що за чудо, скрізь крамола! Аналізуючи „молодняківську“ поетичну продукцію в низці критичних нарисів, що їх вміщено в літературних сторінках „Комсомольця України“, з низкою місць яких (нарисів) редакція оговорила свою незгоду, тов. К. Давид, поряд цілком правильної аналізи згаданої поетичної продукції, застосовує голобельну критику, необґрунтовані узагальнення й обвинувачення.

Тов. К. Давид розглянув покищо поезії таких молодняківців. Ів. Гончаренка, Миколи Шеремета, Євгена Фоміна. Наслідок: одному тільки Шереметові пощастило випростатись з люб'язних об'ємів тов. Давида з цілими ребрами. Що сталося з рештою—зараз довідаємося. Починає автор конкретну аналізу поезій такою тезою:

„Молодняківська поезія у свій час відчувала на собі впливи неоклясиків (Гордієнко, Масенко), відбивала інколи впливи дрібно-буржуазної ієдології, захованої загально-селянськими настроями (Масенко).

Як можна заховати дрібно-буржуазну ієдологію загально-селянськими настроями—не відомо; це все одно, що „заховати“ робітничу ієдологію пролетарськими настроями.

Проте, розглянемо аналізу поетичної продукції окремих поетів.

а) Іван Гончаренко кваліфікується так:

„Іван Гончаренко поет високої ієдєної й тематичної насичености, але невисокої поетичної культури“.

Загалом правильно. Комсомольський поет Ів. Гончаренко—здібний, зростаючий поет, не позбавлений певних зривів у своїх поезіях, проте безперечно помітно зростаючий.

Цю тезу тов. К. Давида тяжко заперечити. Її навряд чи хто став би заперечувати крім самого К. Давида.

Читаємо далі:

„Ліричне, селянсько-мрійливе сприймання світу, оточення, людей молодече, бадьоре прагнення просякло через усі вірші... Звуженість світогляду, не широка тематика віршів, поверхова народня філософія, за те щира й безпосередня“.

Це все ж щось протилежне вищенаведеному твердженню. Бо надзвичайно тяжко „помирити“, ототожнити високу ідейну й тематичну насиченість з „селянсько-мрійливим сприйманням світу, оточення, людей“... Тяжко також „помирити“, поставити знак рівності між „високою ідейною насиченістю“ й „звуженістю світогляду... поверховою народньою філософією“, якою б вона щиро чи безпосередньою не була.

Але далі тов. Давид ставить крапки над „і“.

„... Після вірша „Домни“ поет дав ще кілька поезій-спогадів неглибоких і безпринципних, що говорять на на користь автора. Копатись в старому арсеналі своєї поетичної спадщини, означає що з поетом не все гаразд“.

Чудова метаморфоза: поет високої ідейної і тематичної насиченості раптом почав безглуздо копатись у старому арсеналі своєї літературної спадщини, наплодив кілька безпринципних віршів, словом прихворів принаймні—з ним не все гаразд.

Оце логіка! Так можна й здорову людину перекопати, що вона хвора і та, гляди ще й насправді захворіє. Ми не думаємо, що це трапиться з Ів. Гончаренком, бо ми залишаємося згодними з першою тезою тов. К. Давида про те, що тов. Гончаренко в основному поет високої ідейної й тематичної насиченості, хоч, повторюємо, не позбавлений певних зривів.

б) Характеристика поета Євгена Фоміна. Тов. К. Давид правильно робить наголос на низці ідеологічних зривів у поезіях Фоміна. Викриттям ідеологічних помилок, що безперечно є, можна значною мірою допомогти молодому поетові Фоміну позбутися їх. Але чи правильне ось таке твердження тов. К. Давида, застосоване до Фоміна:

„Безпринципний поет з пролетарського погляду є гостро принциповий класовий ворог“.

Оскільки автор називає Фоміна безпринципним поетом, а безпринципний поет гостро принциповий класовий ворог, то виходить, що Фомін принциповий та ще й гостро принциповий класовий ворог.

Оскільки правильне це твердження?

Воно неправильне поперше теоретично. Коли річ безпринципна, вона не слугує інтересам пролетаріату, революції, а відтак вона об'єктивно може слугувати і слугує зовсім протилежним класовим силам, бо вона доки що ще не може бути „позакласовою“, „загально людською“.

Суспільство у нас класове, в ньому точиться класова боротьба й кожен суспільний крок людини, так чи так відбивається, пов'язується з певними класовими силами. Але це одна справа. І декілька інша справа, коли сказати, що безпринциповість з пролетарського погляду механічно дорівнюється гострій принциповості класового ворога.

Воно неправильне, подруге, практично. Ми не маємо підстав кваліфікувати поета Фомина, як класового ворога. Як же його тоді можна тримати в комсомолі й „Молодняку“? Таке твердження є плід голобельної тактики.

Отже, більше вдумливої аналізи, що була б скерована на всебічний об'єктивний розгляд літературної продукції. Менше покvapливих висновків, вони тільки шкодять справі!

ЧИ ДРІБНО-БУРЖУАЗНА ОРГАНІЗАЦІЯ „ПРОЛІТФРОНТ“?

„С волками не делай иначе мировой,
... Как снявши шкуру с них долой“...

Дехто з наших критиків гадає, що таку тактику треба застосувати до „Пролітфронт“.

„Ми повинні відкинути тон „усовещевания“ „Пролітфронт“, ми повинні твердо боротися з дрібно-буржуазною лінією й суттю „Пролітфронт“, яка на сьогодні йде в розріз з лінією основної пролетарської організації“ (Б. Коваленко. „Ще про стилі“ „Молодняк“ № 6).

— і ще:

— „...Я, товариші, цілком погоджуюся з оцінкою „Пролітфронт“ в відомій передовій „На літературному посту“ з кваліфікацією „Пролітфронт, як дрібно-буржуазної групи по своєму ідейному творчому спрямуванню“.

Нарешті:

„Літярмарок“ (і Пролітфронт) наступали й наступають на пролетарську літературу, на її лінію творчих шукань, і цьому вони є представники іншої класової лінії творчих шукань“.

Значить: „Пролітфронт“ представники іншої класової лінії, дрібно-буржуазна група за її ідейним спрямуванням, з ними треба твердо боротися. Пролетарська література, дрібна буржуазія наступає в контратаку!

Та коли для тов. Б. Коваленка незаперечна дрібно-буржуазна суть „Пролітфронт“, то „необізнана“ людина все ж може поставити запитання:

1) чим можна уґрунтувати безапеляційну кваліфікацію „Пролітфронт“ як дрібно-буржуазної групи?

2) де факти, приклади, де лінія, якою здійснюється фронт наступу „Пролітфронт“ на пролетарську лінію літератури?

Даремна праця пробувати знайти відповіді на ці питання, що будь скільки переконливо уґрунтовували б твердження автора.

Можна знайти посилання на інші позиції „Пролітфронт“ в питаннях стилю. Пролетлітература стилю ще не знайшла. Партія не здекларува-

ла будь-якого єдиного стилю для літератури. Чи ж можна в цих умовах всіх тих, хто помиляється в питаннях стилю, або просто має відмінну думку від ВУСПП'у, вважати дрібним буржуа в літературі? Цього, ще принаймні, замало. Адже і сам тов. Коваленко далі говорить:

„Цілком правильно партія не надає переваги ні одній творчій платформі, через те, що жодна творча платформа не проявила всіх своїх плюсів і мінусів, через те, що не настав такий період розвитку творчих шукань, який би дійсно продемонстрував, що саме такий стиль, а не інший найбільш ефективний з погляду класових завдань пролетаріату...“.

У літературній продукції багатьох „пролітфронтівців“ можна знайти відбитки дрібно-буржуазного впливу, певні ідеологічні збочення. З цим треба рішуче боротися. Але чи можна сказати, що „Пролітфронт“ взагалі продукує дрібно-буржуазні речі? Нісенітниця!

У „Пролітфронті“ багато попутників, більше ніж, скажімо, у ВУСПП'і. Правильно. Але наша лінія не в тому, щоби з непутниками „твердо боротися“, а перевиховувати, наближати їх до себе.

„Пролітфронт“ має низку розходжень з ВУСПП'ом. Але т. Косіор у своєму прикінцевому слові на Всеукраїнському партз'їзді говорив:

„Зрозуміло, ВУСПП — це найближча до нас організація, що об'єднує наші найпевніші літературні кадри. Це само собою зрозуміло. Але це не все. ВУСПП'ом питання про наші літературні кадри, а надто про літературу не вичерпується... Ми не можемо ніяк погодитися з тим, що всякого, хто не входить до ВУСПП'у, треба відкинути від себе, а якщо він член партії, то й викинути з партії. Ми ніколи на такому погляді не стояли й не стоятимемо“. (Косіор, з прикінцевого слова).

Отже, всіх цих документів замало для такої категорично-негативної характеристики одного із революційних загонів літератури, в якому теж є пролетарські письменники. Але, зачепивши питання про попутників, ми хочемо його продовжити.

„БИТИ ПОПУТНИКА ПО ГОЛОВІ“

Коли тов. Коваленко у згадуваній нами статті ставить надзвичайно перебільшені вимоги до попутників за яких останніх можна приймати до пролетарської організації (вони мають досягти „рівня й суті в основному пролетарського письменника“), бо коли попутник досягає рівня й суті пролетарського письменника, то він перестає бути попутником і стає пролетарським письменником. Коли, отже, за вимогами тов. Коваленка, двері пролетарської організації для попутника зовсім зачинені, то тов. Цейтлін іде набагато далі. Він пропонує оголосити терор над попутниками за особливим способом.

Як же знищити попутника за способом тов. Цейтліна? Для цього треба мати принаймні чотири елементарних речі:

- а) руки й кийок,
- б) голову й перо.

Маючи руки й дійшовши кийка, починайте бити, і що міцніше, то ліпше, попутника по голові. Це найвипробованіший спосіб фізично знищити попутника, винайдений тов Цейтліним.

Але цього замало. Попутник має спадщину. Отже, здійснивши перший сеанс, приступайте до другого. Примусьте працювати голову, озбройтеся пером і починайте знову бити попутника... художніми творами. Вживши цих двох способів, можете бути певним, що бажаних наслідків дійдете, остаточно позбавитеся від попутника.

Гадаєте, що жартуємо? Будь ласка:

„Звичайно, бити попутника по голові—не все. Його треба бити насамперед художніми пролетарськими творами...“ (репортаж доповіді т. Цейтліна на вечірці Миколаївського „Молодняка“, „Молодняк“ № 6, ст. 102).

Чи потрібні аргументи? Чи допустимо так брутально перекручувати політику партії щодо попутника.

ПРО ФІЛОСОФІЮ І СТИЛЬ

Всі розуміють: наша література не створила ще свого нового стилю епохи. Стил ь ми шукаємо. Ми примушені, отже, користатися з буржуазної спадщини, але не як епігони, а критично її перероблюючи на засадах матеріалістичної діалектики. Але чи значить це, що наші письменники, не маючи ще свого нового стилю, не можуть мати пролетарського світосприймання, а відтак не можуть давати пролетарських творів? Дехто из наших критиків у цьому питанні припускаються низки помилок.

От, скажімо, тов. К. Давид у тій же статті міркує так: молодий письменник з пролетаріату, до того, як він став письменником, мав свій (пролетарський) світогляд.

Але „ось тепер він переходить в іншу галузь роботи, де ще не вироблено нової пролетарської форми світорозуміння, й він мимоволі, може цього не усвідомлюючи, мусить іти назад. Він мимоволі, цього не усвідомлюючи, відтворює свою класу в старих світоглядних формах, а власне робить шкоду цій самій класі. Зрештою він усвідомить свій стан і почне поруч інших товаришів пролетарських письменників робити революцію літературних форм“.

Значить, яка перспектива для пролетара, коли він хоче стати письменником, грубо інтерпретуючи тезу т. К. Давида.

Вживаючи філософську термінологію, такий пролетар зазнає:

- а) „отрицание“,
- б) „отрицание отрицания“...

Себо, при вступі на літературне поле, пролетар „отрицає“ себе, перероджується, іде назад, відтворює свою класу в буржуазних світоглядах, формах, робить шкоду класі пролетаріату.

Як довго це „шкідництво“ письменника своїй класі триватиме ми не знаємо, тов. К. Давид про це не розповідає, але ми твердо знаємо

за теорією т. К. Давида), що це буде не на завжди. Письменник зрештою усвідомить свій стан, усвідомить, що він шкідник і тоді відбудеться „отрицання отрицання“, себто письменник знов стане „отрицать“ в собі шкідника, почне перероджуватися у пролетарському напрямку, заходитися біля революції літературних форм і, таким чином, стане пролетарським письменником. Правда, він це робитиме не сам, а разом з іншими пролетарськими письменниками, а як ці останні (пролетарські письменники) умудрилися бути пролетарськими до того, як здійснена революція літературних форм — про це ми не знаємо й сам тов. К. Давид нічого не розповідає.

У всій цій теорії є спроба визначити діалектику пролетаря-письменника. Але получилася діалектична філософія не Марксова, а Герселева.

Чим це підтверджується?

1) Твердженням тов. Давида про те що буржуазна літературна форма остільки „всесильна“, що здібна формувати (при чому обов'язково) пролетареві буржуазну ідеологію, буржуазний світогляд. Форма формує світогляд! Будь ти найстоцентнішим пролетарем, але тільки ти захочеш бути письменником, діткнешся буржуазної форми (хочеш ти того, чи не хочеш, незалежно від того, чи озброєний ти марксо-ленінською теорією й чи критично ти сприймаєш буржуазну форму) і вмиг перетворишся на буржуа в літературі. Не матеріяльні чинники визначають і формують ідеологію, а форма.

2) Але якою б „всесильною“ форма не була, все ж свідомість зрештою сильніша за форму.

Письменник усвідомлює, що він став ворогом класи й ця свідомість забезпечила йому формування вже протилежної ідеології.

Значить, форма і свідомість — ось чинники, що визначають і формують ідеологію. Матеріяльні чинники в цьому жодної участі не беруть.

Де ж у цих твердженнях хоч гран матеріялістичної діалектики?

Але деякі „критики“ доводять, що стиль у нас вже є і, доводячи, мимоходом, „перевернули“ всю марксову діалектику.

Доводячи, що таким стилем є пролетарський реалізм (у цій статті ми зовсім не незапам'яємо суті суперечень про стиль і зовсім не ладні виступати проти пролетарського реалізму), тов. Є. Адельгейм уґрунтовує це таким твердженням:

„Як відомо, й до Маркса існував матеріялізм. Але цей буржуазний матеріялізм був обмежений, механічний, звulьґаризований (може не звulьґаризований, а вульґарний — Ів. Іс.), пасивний, Маркс змінив його методи, додав прикметника „діалектичний“, і вся суть розуміння стає іншою. Може й він був реставратором буржуазної філософії“?

Як легко робиться: Маркс взяв, змінив назву, додав прикметника „діалектичний“, і вся суть стає іншою. Чи варт цю „теорію“ розвінчувати?

Це вже чудернацька неписьменність, це вже просто обивательщина.

ЧИ РЕАКЦІЙНИЙ „МОЛОДНЯК“

Нарешті—коротенько, дуже схематично про „Молодняк“ у зв'язку з тим же таким стилем.

Деякі літературні організації безглуздо й необґрунтовано обвинувачують „Молодняк“ в реакційності:

„Молодняк“ ми палко вітаємо, як молоде пролетарське об'єднання, але ми дуже шкодуємо, що це об'єднання пройшло на своєму з'їзді під знаком не зовсім письмєнного й зовсім нетактовного „пролетарського реалізму“, себто під знаком узурпації прав і доброї волі тих комсомольців, що не хотять стилізуватися під вишеназваний реставрований буржуазний стиль“. („Пролітфронт“ № 1, платформа). Узурпація прав і доброї волі комсомольців і та інш.—на чому ґрунтується ця безпідставна гра слів?

Але „Пролітфронт“ всеж таки поступив відносно ліберально, він просто шкодує. А ось харківська „Вечірня робітнича газета“ набагато радикальніша.

„Коли пролетарську молодь в цілому примушують навіть з застереженням іти іншим шляхом Флобера, Золя та інш.—то це вже звичайно крок реакційний“!

Де підстави до твердження про те, що в „Молодняку“ примушують іти шляхом Флобера. Це вже цькування.

Висновок—більше об'єктивності в критиці. Неправильні, необґрунтовані виступи лише шкодять справі, заважають здійсненню наших завдань щодо консолідації літературних кадрів.

Г. БАГЛЮК

ПРО ЛІТЕРАТУРНИЙ МОЛОДНЯК ДОНБАСУ, ПРО СОЮЗ „ЗАБОЙ“ ТА ПРО ЗЛІСНУ ХАЛТУРУ ВОЛОДИМИРА БІЛЯЄВА

Халтура—цей брудний шкідник культури—в художній літературі та в подорожній її критиці завоювала поважне місце. В цій царині вона може виставити цілу армію своїх представників, блискучих і тьмяних, що кадять тиміям і чадять задушним смородом, великих і малих, з різною зброєю, але з однаковою дією. Тут і левіяфани від халтури—«проблемні пантелеймони» всіх мастей (що ні оповідання, то й проблема), і Валеріяни Поліщуки, що набувають собі популярности, ходячи на голові в чім мати народила, і різні, з дозволу сказати, «критики», непомітні неозброєним оком, цілі орави молодших, але надійних синів халтури—різні Володимирі Біляєви.

Усім літераторам, особилво нам, початківцям, часто доводиться бути за об'єкти для невідповідальних вправ численних представників халтурного плем'я.

Про одну з таких вправ—статтю «Про тих, кого не знають», злісну халтуру «відомого» в наших краях Володимира Біляєва, оце й говоритимемо.

Цій молодій людині (зараз виключеній із комсомолу за побутовий розклад і вигнаній з лав журналістики за порушення журналістської етики) пощастило декілька місяців попрацювати в Донбасі. Це, очевидно, й стало за причину виступити з «аналізою» стану донбасівського літературного молодняка.

Роблячи честь Біляєву розбором його «статті», я повинен зазначити, що тратити дорогий час на стрілянину з грамат на горобців не став би, й ми, донбасівці, пройшли б повз цю «аналізу» наклепу, як пройшли вже повз такий же халтурний і не менш паскудний виступ божої бабусі Ганжулевич—прототип «білої лапки» з Гюї-де-Мопасана, тим більше, що ім'я Біляєва в колах місцевих журналістів відмінюється як синонім халтури.

Але на цей раз за предмет прав неоквириного пера Біляєва, та ще на сторінках поважного й цінованого від усієї пролетарської літератури марксистського органу «На литпосту» стала серйозна тема—проблема творчих резервів пролетлітератури України, резервів, що ростуть безпосередньо в забоях та цехах індустріального Донбасу.

З перших же рядків В. Біляєв, з традиційним наголосом на «ми», прокує, що «бути певним того, що надії, які кладуться на літературний молодняк Донбасу, в найближчий час (?) справдяться, при теперішнім стані—не можна».

Що ж це за становище, що за нього пролетлітература України залишається без робітничих резервів, отже, і без перспектив?

Автор починає пояснювати. Його пояснення в основному сходять ось до чого:

Поперше, більшість початківців—«Люди політично неписьменні. Серед них мало активних громадських робітників, що беруть участь у роботі осередку чи профспілки. Зародження нового Донбасу вони відчують інтуїтивно. Все йде вперед, рухаються й вони, наче черепашки, причепившись до обшивки корабля й не знають, куди цей корабель іде та який його рейс».

Такий відповідальний висновок змушує шукати й фактів, які стверджували б його. Ви ждете цифр, даних, чи в крайньому разі якихось міркувань доказових? Нічого подібного.

Жахливій характеристиці з «раковинням на обшивках корабля» треба варити лише тому, що «ми (очевидно, Біляєв)» декілька місяців уважно придивалися до початківців.

Подруге—донбасівський літмолодяк загрозливо хворий на есеніцину. В його творчості «царить засилля лірики, при чому лірики зовсім не специфічної донбасівської, а лірики есенінської, в якій пахне «Руссю», медуницями, блакитною весною та шепітливими берізками... Таких віршів, від яких «сумом тхне», є, якщо говорити мовою математичних вирахувань—математично-безосвісно бреше автор—80 відсотків».

На доказ тому, що літературний молодняк на 80 відсотків перебуває під впливом кабацької есеніцини, наводиться цитата з чотирьох юнкорівських віршів. Забувши сказати, який же відсоток складають ці чотири твори відносно останніх, розглянутих від його матеріалів, автор наводить ще поважніший аргумент—історію сталінського початківця—поета Йоганса

Спектора. Цій історії, зовсім не характерній для наших початківців, присвячено цілу сторінку, при чому перебрехано її з властивою Біляєву спритністю. Останнє, чим до решти, добиває Біляєв початківців, це їхня, початківська неписьменність. «Технічна письменність—рідке явище у творчості початківців. Посидюща тривала робота шліфування кожного рядочка, кожного слова, підглажування кострубатих зворотів мови—не в повазі у початківців».

Таким чином, «посидюще й тривало працюючи над підглажуванням найкострубатіших зворотів мови», «збуджуючи масу переживань», «читаючи з дня в день вірші й оповідання, що надходять до редакції», «з яких пахтять Руссю», автор приводить читача до свого безвідповідального висновку про катастрофічний стан донбасівського літературного молодняка. Шести-сторінкове підглажування, присмачене порядною долею фалшувано-гарячих дитирамбів Донбасові та кількома увагами, викраденими з чужих статей.

Як би Біляєв не халтурив і був здатний на серйозну роботу та серйозний підхід до зачепленої теми, то він раніш, ніж писати, подумав би й врозумів би, що того матеріалу, яким він оперує, цілком не досить для будь-яких висновків. За матеріал для статті «Про тих, кого не знають» послужилася юнкорівська папка редакції «Молодой Рабочий», газети, розрахованої на рядового комсомольця та молодого робітника, який ще починає читати. Проста довідка відділів розповсюдження пошт та експедиції показує, що донбасівський тираж такої газети, як «Комсомольская Правда» понад п'ять разів переважає тираж газети «М. Р.», а крім цих двох газет донбасівська молодь читає «Комсомольця України», декілька юнацьких журналів, чотири місцевих партійних газети, журнали «Забой», «Резець» та інші. Просте порівняння тиражів «М. Р.» і «К. Пр.» з очевидністю доводить, що основний кадр Донбасу покищо не є читачем «М. Р.» і що кадрову молодь, з якої набирається активний читач, а, значить, і молодий початківцько-письменник, автор статті «Про тих, кого не знають» навмисно не добачив.

«Молоді, яка сьогодні береться вперше за перо, в Донбасі багато»—наче якусь новину подає стаття. Заперечувати не можна—безумовно багато та й не тільки таких, що вперше беруть перо в руки, але й таких, які й тримати його ще не вміють. Одних неписьменних, яким треба починати з лікнепу, в одній Артемівській окрузі—60 тисяч чоловіка (ст. Михайлова «Соцзмаганя за грамоту»—«Забой», № 3), але хіба можна назвати цю молодь літературним молодняком? Чи можемо ми вважати цих молодих робітників за «резерви пролетарської літератури», надій на яку «в найближчий час справдяться»? Ні, ми почекаємо. Почекаємо, доки вони, разом з Біляєвим, пройдуть школу лікнепу, одержать виробниче виховання, почнуть читати, стануть активними читачами й частина з них, хоч і не «в найближчий час» увільдеться в той прошарок робітничої молоді, яку ми маємо намір вважати за початківців-письменників, за літературний молодняк Донбасу.

А такий прошарок є. Він організований (далеко ще не весь) в осередки «Забою». Групується він навколо журналу «Забой» та літературних сторінок п'яти округових і кількох-десятиків заводських та рудничних дру-

— НАЗВА —

кованих газет. За один лише 1929 рік у Донбасі вийшло близько 100 літературних сторінок. Ця продукція (близько 50 друкованих аркушів) є продукцією початківців-письменників. У своїй просякнутій паскудненькою тенденцією статті Біляев навіть не згадує про ці основні матеріали, по яких тільки й можна судити про початківців у величезній більшості—молодих письменників Донбасу. Вичерпними матеріалами ж статті «Про тих, кого не знають» з'явилась юнкорівська папка «Молодого Рабочего». Усім, хто працював і працює в редакції газети, доводилося стикатись з потоком матеріалів у віршованій формі. І треба бути надзвичайно називною людиною, щоб назвати ці стоси перших кроків—продукцією початківців-письменників. Віршами пише величезна кількість людей. У кожній редакції є шафи, наповнені такими віршованими матеріалами. В них і нотатка робкора—«бюрократизм» і листи лікнепівців, що вихваляють письменність, і «вірші» людей, які ніколи поетами не були й не будуть. Мені доводилося зустрятись із попом, який приніс зречення сану у віршах, щоб умістити в газеті й лише сьогодні пошта принесла в редакцію «Кочегарки» віршоване прохання «вписати» авторові дружину. І в папці «Молодого Рабочего» серед творів початківців міг бути й матеріал випадковий, автори якого після першого ж віршу перейшли до кориснішого для них роду діяльності, чи почали вчитись письменности в лікнепі.

Але навіть цими типовими для всіх редакцій матеріалами Біляев користується такими методами, які характеризують його, як злісного халтурника. Справді, хіба можна віршами чотирьох авторів, припустимо початківців-письменників, визначати творчість усього літературного донбасівського молодняка? Хіба можна, читаючи плаксиві вірші Сосюра (який до того ж має й бойові речі), звинувачувати всю пролетлітературу України в есенінщині. Чи ж можна, засуджуючи «Босюю Правду» й «Усомнівшогося Макара», ці нехарактерні навіть для творчости самих авторів твори, робити негативні висновки про всю пролетарську літературу СРСР? Можна, але з тією умовою, що той, хто робить такі висновки—або безнадійний дурень, або злісний шарлатан. Ми припускаємо середнє і кваліфікуємо «вишукування» статті «Про тих, кого не знають», як злісну халтуру. Адже вірші, схожі на наведені від Біляєва, складають незначний відсоток у папках літсторінок.

В літсторінку «Молодого Рабочего» за лютий 30 року поступило 32 вірші та 6 оповідань. Про що пишуть автори цих творів?

На виробничі теми	Вірші	Оповідання
Про комсомол	19	1
Побутові	5	1
Лірика	2	2
Про громадянську війну	4	—
	2	1

Усі ці твори, за винятком двох, до друку непридатні. Вони слабкі, неписьменні, але настроєм своїм здорові й бадьорі. Я знайшов лише один вірш занепадицький, схожий на есенінський. Це свідчить про те, що та частина робітничої молоді, яка лише намагається писати й яку, звичайно, не можна ще назвати початківцями—здорова. Де ж славетні біляївські 80 відсотків? В їх видумав, сподіваючись, що його перевіряти ніхто не буде. Та може

автори на зло Біляєву змовилися не посилати занепадницьких віршів до «Молодого Рабочего»? Пригляньмося до інших, характерніших для початківців матеріалів. За два останніх місяці (січень-лютий 30 року) редакція журналу «Забой» відкинула 142 твори: віршів 112, 24 оповідання й 5 п'єс.

Ось вони:

Вірші:	Оповідання:
На виробничі теми 57	На виробничі теми 13.
На „світові“ теми 24	Про громадянську війну 7
Про громадянську війну та про Червону армію 12	П'єси:
Про село 13	Інтернаціональна тема 1
Безпредметно-діричних 7	Про сільського вчителя 1
(п'ять з них есенівські мотивами).	Про Червону армію 1
	Побутові 2

Звичайно, поділ цей досить умовний, але характерно, що лише п'ять віршів, тобто лише три з половиною відсотки можна знайти з есенівськими мотивами. Якщо два-три роки тому за головну тему для всіх тих, що пишуть, у тім числі для письменників-початківців була громадянська війна, то тепер основна тема—виробництво, змагання тощо.

У мене під рукою літсторінки «Луганської Правди», «Кочегарки» та Кадіївського «Обушка» за 1929 рік. Їх понад 50. Все це—продукти початківців. Тут понад 100 віршів, кілька десятків оповідань, уривки з повістей, нариси. Я ризикую, що моєї статті не прочитають, але я змушений, щоб розвіяти «есенівський» туман, який запустив межі очі Біляєв, піти за його нудним прикладом і навести декілька цитат із перших віршів літературного молодняка, що потрапили до рук.

Молодий фабзавучник луганського заводу *Юрій Черкаський* пише у вірші «Новый дом»:

Мы строим дом. Он просторен и прост
Он весь обростает работой.
И он несет свой упрямый рост—
Штурмует птичьи высоты.
Крутые тропинки стропил от земли
Приводят нас выше и выше.
...Смотрите, как низко к земле прилегли
Угарные наши жилища...
Хорошей энергией прет молодняк
В горячем труде и в походах.
...И вот затихает биение дня—
И вот мы приходим на отдых.
Но потолки рябых казарм
Сжимают широкие плечи.
Но душевной повязкой на глаза
Сползает казарменный вечер.
И в самые лучшие дни, часы
Солнечного прилива,
В сырых углах полумгла висит
Нетронуто и сиротливо...

Итак, на стропила! Пусть день за днем
 Густой суетой пронесется,
 Но скоро мы выстроим дом
 Выстроим дом
 И в нем найдем
 Веселье и отдых, и солнце.
 Чтоб свежая жизнь сквозь окна пошла
 Сквозными ветрами хлестать,
 Чтоб был он простым,
 Кака наши дела,

Широким, как наша мечта...

Горлівський комсомолец, початківець-поет *Трин*, ідучи в колгосп за відрядженням ЦК ЛКСМУ, пише:

Позади остаются копры,
 Шахты, светят огней конвой,
 Там работа, там жизнь, борьба,
 Льет вагранки Новый Донбасс.

і далі

Если где-то огонь потух,
 Десять новых зажжем огней

Мы идем по большому пути,
 Пусть и труден порой поход,
 Если радостью грудь гудит,
 Значить, надо итти и итти,
 Значить близок сплошной коллектив.

(«Кочегарка», № 13—16—1—1930).

Гірник *Козлов* прощається з обушком, який уже відпрацював свій вік:

И тебя, мой друг старинный,
 Новый друг сменил.
 Он не так, как ты, рубает.
 Мозолей не трет,
 Метры зубьями считает
 И грызет, грызет...
 ...Но настанет время—внуки,
 Может быть, найдут
 И в музей чужие руки
 Бережно снесут.

Молодий поет *Олександр Фарбер* пише про «Чорний хліб» із заботи Донбасу:

Черный хлеб, черный хлеб, черный.
 Тысячи пудов, миллионы тонн, больше, больше
 Для голодных топок, для раскаленного горла горня.
 Руби его, бей его, кромсай его, забойщик!
 ...Составы хрустят как суставы ревматика,

И рушится полночь надзвездной романтики,
 И ночь увлекает ее за собою.
 ... И рушатся, не устав,
 Умноженные не даром
 По угольным пластам—
 Нейстовые удары.

Вибійник Кадівської рудні *І. Марков* —виходець із села, працюючи четвертий рік на копальні, пише про нове для нього шахтарське життя—про недільники, про безперервку.

Круглый год будут жить подземелья

Правда, мы недостатки имеем,
 Но чего в пути не бывает....

Я б міг навести ще сотні віршів, однаково потрібних і цінних змістом, різних формою й якістю. Тут і захоплена пісня новому краматорському заводі («Повелители земли» П. Беспощадного), і на смерть 27 загиблих в шахті «Марія» («27» Н. Полурезова), і гнівне обурення злочинним хуліганом-рвача Калабухова, який убив десятника-комуніста на Щербинівській рудні тов. Хіжняка, і вірші про ударний цех (Медведев). Я перегортаю купку літературних сторінок, читаю вірші, даремно шукаю хоч один есенінський—їх нема. Шукаю занепадности в оповіданнях—нема. Правда, багато з них ще слабкі, є й неписьменні (радій Біляев), але в них усе те саме, чим живе, чим дихає сьогодні Донбас. І не дарма в день десятиріччя визволення Донбасу газети компіляціями з творів забойців ілюстрували всі етапи визволення, відновлення й розвитку донецького басейну.

Невірно також і те, що численна більшість початківців (за Біляєвим—90 відсотків) пишуть вірші. Звичайно, коли вважати весь потік, який щоденно надходить до редакцій, то віршів буде більше, хоч і не в біляївській пропорції, якщо ж говорити про початківців-письменників, про літературний молодіаж, то приблизно 40 відсотків пишуть прозою. Так, у маріупільському осередку «Забой» з 22 початківців—11 прозаїків. У сталінській з 14—8 прозаїків. В артемівській з 18—11 прозаїків. Обурливий і нічим невиправданий наклеп є увага про те, що серед них (початківців—Г. Б.) мало громадських робітників, що брали б участь в роботі осередків чи профспілок. Зародження Нового Донбасу вони відчують інтуїтивно, і т. інш.

Це в той час, коли перевантаження громадською роботою є серйозна перешкода до творчого зростання початківців, коли під великим тиском парт-організацій щастить лише частково розвантажити товаришів, які працюють над літературою, коли люди розриваються на частини між потребою писати й гострою нестачею активу.

Однак, удаємося до фактів. Токар на металі Трейдуб, що пройшов велику важку путь від робкорівської нотатки до повісти на 12 друкованих аркушах, змушений був на 2 роки кинути літературу. Йому доручено було завідувати великим цементним заводом імені Радченка (Краматорська). А тепер він керує будівництвом нового жужелечно-цементного заводу в Кам'янському

(Дніпропетровська окр.). Кошевенко довгий час завідував культвідділом сталінської окрпрофради й припиняв літературну роботу. Тепер, у час тяжких вугільних проривів, він—директор Риківського рудоуправління. Молодий письменник, шахтар Г. Шишов тепер аспірант кафедри літератури інституту марксизму, 8 років попрацював на керівній комсомольській та партійній роботі, восени минулого року був призначений на директора шахти 19-20, одної з великих шахт Горлівського району. Я міг би продовжувати отакі персональні перераховання доти, поки Біляєву потемніло б у очах, але, шкодуючи читача, перейду до загальних цифр.

На третьому з'їзді союзу «Забой», що відбувся в травні 1929 року, з 52 делегатів було 32 молодших від 24 років. Із цих 32 молодих початківців-письменників, було 10 членів партії, 15 комсомольців і 7 позапартійних. З них 20 заводських і рудничних робітників (вибійники, кріпильники, електрики, слюсарі), 6 висуванців-журналістів та 2 виборні округові робітники. В бюрі союзу «Забой» є точні матеріали про десять літературних осередків, організованих із початківців за останні 6—8 місяців. В горлівському осередку (Артемівська округа)—19 чоловіка. В Кадівці, тій самій Кадівці, де Біляєв несподівано розкопав есенінця (хоч повірити й трудно), спочатку минулого року працює група початківців. Група ця нараховує 17 чоловіка, з них 12 робітників й один гірничий технік, один клубний робітник, 2 викладачі та один конторник. У їхньому числі—три члени партії й 5 комсомольців. На Риківському заводі з 8 початківців—6 робітників та 2 громадські працівники—один редактор друкованої газети, а другий—завідувач партійної школи.

Мені здається, що наведені цифри та факти досить промовисто малоють обличчя донбаського літературного молодняка, справжнього резерва пролетарської літератури. В активі цього резерву—партійні та комсомольські робітники, від членів бюр, осередків до членів окружкомів, червоні директори, техніки, рядові робітники—комсомольці, позапартійні, висуванці, журналісти тощо. Надто комічно звучить тирада Біляєва про те, що «початківці проходять повз цю величезну боротьбу, відвертаючись від копрів до плакучих верб. Біляєв кепсько знає флору Донбасу. У нас у природі плакучих верб нема, а шахти кріплять міцними породами лісу та залізо-бетоном. Хтс відвертається від копрів? Хто проходить повз боротьбу нового й старого Донбасу? Люди, що своїми руками будують цей самий Донбас, яким неписьменні фалшиві дитирамби співає автор статті «Про тих, кого не знають».

Лише лютий ворог пролетлітератури міг схарактеризувати літературний молодняк Донбасу прикладом Йоганса Спектора. Іншого, схожого на цей приклад, Біляєву знайти не вдається, й він не перестав жувати його протягом двох років. Доведеться, не з метою реабілітації, а з метою викрити Біляєва в злій тенденційності, на хвилину спинитися на цьому прикладі, Йоганс Спектор—не вигадка. Він існує. Правда й те, що він був під впливом кабацького Есеніна зі всіма належними наслідками. Але при цім обов'язково треба додати, що було це не вчора й не сьогодні, а два роки тому (ще в 1928 році Біляєв писав про це), що Спектор і зараз ще юнак (1911 рік народження), був тоді хлопчиськом, що з ним не панькалися, виключили з літорганізації

і що, нарешті, Спектор зараз працює на шахті, виправляється, а безкінченим цькуванням, що протягом двох років робить Біляєв, можна довести виправлення до самогубства.

Але якби Спектор був і досі затятим «есенінцем», якби й досі не виправлявся, а скочувався щоразу нижче, то чи ж можна таким винятком у наших умовах характеризувати весь літературний молодняк, усіх початківців-письменників. Чи можна всіх молодих журналістів Донбасу назвати падлюками тільки через те, що молодий журналіст Біляєв підло зводив особисті рахунки через друк і за це його ганебно було вигнано з редакції. Чи можна всіх комсомольців Донбасу вважати за розкладених лише через те, що колишній комсомолець Біляєв—розпусник, п'яниця й обиватель, за що його було виключено з комсомолу.

Так не можна. Так само, як не можна письменність усіх початківців цінувати неписьменністю рахівника Лісюткіна-Іюньського, що став на чолі невеличкої й єдиної в Донбасі групи початківців з назвою «Горняцкая кузница». Треба відзначити, що риківська «Кузница» створена в момент найжорстокішої кризи «Забою», росла й розвивалась без усякого керівництва. Складається вона переважно з робітників, і завдання «Забою»—втяти її в систему своєї роботи, виправити й скерувати на правильну путь.

Кожен, хто хоче писати про початківців-письменників Донбасу, обов'язково повинен писати про «Забой». Це врахував Біляєв і закінчивши «Про тих, кого не знають», по-звірячому розправившись з літературним молодняком, перейшов до того, чого й сам не знає, до «Забою». Але що можна сказати про те, чого не знаєш, а коли й знаєш, то не в силі зрозуміти, тим більше, що оббрехати «Забой» багато важче, ніж Спектора, або нікому невідомого Єфименка. На допомогу прийшов плагіят. Зі спокійним серцем Біляєв повторює те, що писали інші 1928 року. Але й у плагіяті автор «Про тих, кого не знають» залишається вірним основному принципові халтури—«крой, не стесняйся». Недбало переписуючи чужу статтю, він навіть не вважає за потрібне прочитати її до кінця, і вийшло, що «Забой» по-колишньому «угробля» і що як і колись, основна причина кризи «Забою» це... бюрократизм редактора «Кочегарки» Аронова.

Не так, дорогий, плагіяторе, не так. Хто повірить, що в організаційній кризі великої й міцної організації може завинити зла воля одної людини? Де це хто бачив і в якій практиці?

Третій з'їзд «Забою», на якому в числі гостей був присутній і автор статті «Про тих, кого не знають», дав повну аналізу кризи. Основні причини кризи були:

поперше—відсутність керівництва як з боку ВУСПП'у, що вважав «Забой» за руську організацію, так і з боку ВОАПП'у, який вважав «Забой» за організацію українську;

подруге—брак на місці більшості товаришів, обраних на керування від попереднього з'їзду, недостатня відповідальність тих, що залишилися в Донбасі, й їхнє покірне плентання в хвості подій;

потрете—відрив самого «Забою» від загальних і своєрідних на Україні процесів культурної революції;

і четверте (лише четверте)—нечутливе ставлення від керівних та громадських організацій, куди частково потрапляв і тов. Аронов.

Але ж це було наприкінці 1928 року. Може ж з того часу за півтора роки щонебудь і змінилось, може й не варто було даремно шарпати імена людей, що давно вже не тільки «ставляться сприятливо», а й активно працюють разом з «Забоем».

А стан змінився. Хто цього не знає, той не має права писати про «Забой». До третього з'їзду, скликаного з ініціативи партійних організацій Донбасу, «Забой» прийшов дезорганізований. Із творчого активу, що керував колись союзом, залишилися одиниці. Частина найдужчих «забойців» пішла в «літературні верхи»—в Москву та в Харків, друга рушила на учбу в інституту та рабфаки, останні блукали врозтіч. Осередки—база всієї масової роботи союзу—були бездіяльні, чи вірніш—їх не було. Журнал не виходив, літсторінки виходили з великими перервами. Відзначаючи кризне становище союзу, третій з'їзд в той же самий час констатував, що для широкого розвитку творчої роботи «Забою» є всі потрібні умови. Вони полягають у підтримці від парторганізацій, у величезнім тяжінні робітничих мас до літератури, в наявності старих творчих кадрів «Забою», в зростанні молодих, у величезній читачівській базі (близько 600 тисяч робітників), у незачепленому ще тематичному багатстві Донбасу.

Період від третього з'їзду (травень 1927 року) до донецької конференції (січень 30 року) був періодом організаційного відновлення «Забою». Організаційною й масовою роботою охоплені основні райони Донбасу, створено й приступили до планової роботи осередки в Горлівці, Кадіївці, Стаїному, Маріуполі, Артемівському, Луганському, Риківі. Утворюються осередки в Костянтинівці, в Краматорській і в рудних районах Криворіжжя. Відбулося понад двадцять масових літературних виступів, що мали величезний успіх у робітничих районах.

У найближчий час розпочинає працю ударна бригада письменників «Забою» з завданням—доповідями та виступами обслуговувати всі робітничі клуби й ознайомлювати робітників Донбасу з пролетарською літературою. Відновилось видання щомісячного журналу «Забой», тираж якого поступово росте й уже досяг 4000 прим. Регулярно виходять літсторінки бібліотеки «Забою». Три з них уже здано до друку. Одна—невеличкий збірник віршів Павла Беспощадного, вийшла в 4000 тиражі й розійшлася протягом трьох тижнів, при чому попит на неї прогресивно збільшується. Успіх книги можна пояснити лише тим, що на книжковому ринку вперше з'являється художня література, зміст якої тісно зв'язаний з Донбасом. Розгортання масової роботи союзу покликано до життя творчі сили «Забою». У всеукраїнських журналах пролетлітератури («Гарт», «Красное Слово») за останні шість—вісім місяців уже видруковано 4 повісті забойців («Висома» Снежина, «Шахтарська повість» Топчія, «Лишний чоловік» Романа Вуля і «Старая шахта» Г. Шишова). Троє з цих авторів—молодь віком. А, крім них, десятки інших працюють, або вже закінчили працю над своїми творами.

Молодий письменник Семенов закінчив повість «Борьба продолжается» — повість про прорив на заводі та про соціалістичне змагання. Драматург Се-нів, що надрукував у «Забой» п'єсу «Саїджи з Бадуру», зараз закінчив працю над п'єсою про соціалістичне змагання — «Коли приходить комунізм». Поет Черкаський працює над циклом віршів «Молодая провинция», Анненков працює над поемою «Вальцовщик», Ю. Ковалевський — над повістю «Сте-кольщики», Ол. Фарбер здав до друку книгу віршів «Атака», В. Торин здав до друку другу книгу нарисів «Два Донбасса», М. Маркевич готує книгу нарисів «Дальний Запад» — записки ударника. Борис Павлівський здав до друку книжку віршів «Вітри встають», С. Мальпук готує до друку книжку нарисів про Донбас «Текущие дела».

Я навмисне перерахував імена молодих письменників «Забой», справж-ніх представників літературного молодняка. Не маючи можливості спинитися на їхній творчості, я лише підкреслюю, що зміст їхньої творчості нероз-ривно пов'язаний з Донбасом.

Чим же назвати твердження автора «Про тих, кого не знають», що «ні в поезії, ні в прозі початківці не відбивають у своїх творах життя Донбасу», твердження, якому так легко повірила редакція «На літературном посту».

Навпаки, продукція початківців-письменників Донбасу, за незначним винятком, не виходить поза тематичне коло — завод, рудня, робітниче сели-ще. В українській літературі, на сторінках якої з повним правом громадянства гуляють ще й досі — куркуль Григорій Косинка, націоналіст, типу «вольових людей» та «робітніх сил» — Івченка та по-глитайському настроєні міщани з «Міста» Підмогильного, що протиставлять провідній ролі міста ролю дрібно-буржуазного села і знависілий від пролетарських норм поведінки дрібній буржуа з Полішуківського «Авангарду», що як якесь гасло епохи проголо-шує «поцілунок у голу жіночу грудь» — в українській літературі робітника, а тим більше робітника Донбасу ще не показано, а коли й показано, то до карикатурності кепсько. Тому просто потрібно, щоб письменник «Забой» працював і опанував літературну майстерність на своєму матеріалі, з яким він органічно зрослий і з якого він черпає творчу енергію.

«Забой» відроджується й відновлюється в момент надзвичайно загост-реної боротьби на Україні. Розбитий на всіх ділянках економії та ідеології, затиснутий в обценьки реконструктивного періоду, клясовий ворог намага-ється протиставити переможному соціалістичному наступові свій єдиний фронт. На селі цей фронт відрізом з-за рогу пробує внести розклад в ма-совий розвиток суцільної колективізації, який охоплює вже не райони, а цілі округи, в місті за допомогою легководатної на паніку обивательської маси — тероризує ринок, на виробництві виставляє шкідників Колодубових та хулі-ганів-рвачів Калабухових, в науці Єфремових та інших, що з ним.

У художній літературі цей фронт так само дає себе відчувати. Зі сторі-нок журналів та книжок чутно голоси не лише підкуркульника, але й куркуля, не лише зляканого нашими темпами хисткого дрібно-буржуазного інтелі-гента, але й справжнього буржуазного ідеолога, що мріє про реставрацію та виступає проти соціалістичного будівництва. Літературна ситуація усклад-

няється своєрідністю культурних процесів на Україні. Чимало надій поклало ворожа сторона на гасло українізації, чимало було та й зараз є спроб підмінити й заповнити це гасло культурної революції буржуазно-націоналістичним змістом. З другого боку маємо ще й досі то тут, то там грубі прояви великодержавного шовінізму, яким живиться націоналізм місцевий. Все це покладає велику відповідальність на пролетарську літературу України та на «Забой», як на індустріальний загін її. Загальні завдання, що стоять перед пролетарською літературою, для «Забою» ускладнені багаторічним відривом його від української літератури. Ось через що й третій з'їзд і все-донецька конференція проходили під гаслом українізації союзу. Це гасло конкретизується ядром письменників-українців «Забою»: Ів. Ле, Ів. Ерама-торський, Кошевенко, Крикун, Б. Павлівський, Топчій, Лісняківський та інші—швидко розростається за рахунок молодих кадрів, що dorостають, та за рахунок частини «забойців», які раніше писали по-російськи, а зараз переходять на українську мову (Гайворонський, Сенів, Баглюк, Ковалевський).

Для нас цілком зрозуміло, що «Забой» може відограти вирішальну роль в літературній боротьбі на Україні лише за тієї умови, якщо він вийде на арену боротьби з українською продукцією.

Швидкий темп відродження союзу, кількісний і якісний зріст його продукції свідчить про великі потенційні можливості «Забою». Але все ж я далекий від думки переоцінювати продукцію письменників Донбасу—у переважній кількості письменників-початківців. Не зважаючи на те, що змістом вона потрібніша й цінніша доброї половини того, що випускають наші видавництва й що автори-забойці швидко ростуть і формально кріпнуть, до довершености їм ще дуже далеко. Гасло учби, як і раніш, залишається божовим гаслом письменників Донбасу. Проблеми правильної організації навчання ще не розв'язано. Забойці вчать, але вчать по-різному. Для осередків початківців існує загальна програма, перейнята у РАППу, але вона далеко не задовольняє різноманітного рівня розвитку осередків. Правильній організації шкодить порівняльна «молодість» ряду осередків. Якщо маріупільський осередок за два з половиною місяці поточного року уже встиг провести шість навчань і проробити ряд кардинальних питань («Пролетлітература в добу реконструкції», «Школа Переверзева» тощо), а горлівська проробила половину програми гуртків РАППУ, то кадівська ще й не починала організованої учби.

У керівництві учбою літературного молодняка «Забой» опирається на свій актив, але літературно-письменного активу у нас дуже мало. І звичайно, ми не гребуємо допомогою викладачів. Огульно ганьбити учительський склад, як це робить Біляєв,—річ не обґрунтована й по-махаєвському шкідлива. Частина реакційно настроєних і відсталих вчителів у нас є, але вона не ставить «абсолютної більшості». У нас є вже кадр радянських по-комуністичному вихованих викладачів, яких щороку постачають інститути, і цей кадр, у міру можливости, ми повинні використовувати для роботи з початківцями. Адміністративними заходами (порада Біляєва) тут справі не допоможемо—потрібні знання. Звикши рубати з-за плеча, Біляєва «в два щоти» розв'я-

зує питання організації учби й виховання літературного молодняка. Досить усунути від керівництва викладачів (ще не взятих на роботу—Г. Б.) і виділити спеціальних комсомольських літорганізаторів, які мають, за Біляєвим, «зацікавити початківців роботою й давати їм загальне керівництво, турбуватися про політичне письменність, і це буде служити стимулом до глибокої праці». Таке механічне недодумане розв'язання складних питань учби й виховання початківців—молодих письменників нічого, крім «загального керування» і «стимулу» не дає і, крім посмішки, нічого не викличе. Не відмахуючись від нової форми комсомольської роботи інституту літорганізаторів (яких так механічно переніс Біляєв з інших галузей роботи); ми в той же час маємо сумнів, щоб комсомол у їхні функції завів виховну роботу з початківцями-письменниками. Скоріше їхні завдання повинні полягати в масовій літературній роботі—пропаганда літератури, виховання в масах комсомольців та робітничої молоді, критичного ставлення до читання, допомога літературним гурткам. В основному ж виховною роботою з початківцями повинні керувати організації літписьменників. У Донбасі таке завдання поставив перед собою «Забой», одночасно прагнувши застосувати широку масову роботу не лише з початківцями, але й з широкими масами робітників, інтерес яких до питань мистецтва й літератури надзвичайно виріс. І ми, звичайно, не можемо погодитись із скорострільним висновком «На літпосту», побудованим на бездоказній статті Біляєва, що «в значній мірі такі спроби (літературної творчості) з боку робітництва, свідчать про вплив ворожої ідеології на його окремі шари та на потребу вести з цими настроями й впливам вперту боротьбу». Наявність реакційних настроїв можлива в Донбасі, де промисловість широко втягує нові десятки й сотні тисяч робітників із села. Боротьбу з ними провадити треба, але в спробах творчої роботи вони виявляються не так часто, як, скажімо, в спробах опиратися залізній трудовій дисципліні. Наведені від мене цифри про матеріал з літературних тек свідчать, що в цих спробах Єсенінові занепадні твори не переходять за три з половиною відсотки відносно до інших. Масове тяжіння робітників до мистецтва, й, зокрема до літератури, вимагає до себе уваги з боку пролетарських письменницьких організацій, вимагає від останніх правильної постановки й розв'язання завдань масової роботи. Але, розв'язуючи питання масової роботи, буде шкідливо й помилково змішувати окремі процеси масового літературного руху. Із такої помилки виходить неправильне наставлення Біляєва, який плутає початківців-письменників з молоддю, яка «лише сьогодні вперше береться за перо». Кожному овочу свій час, і той, хто жде від такої молоді, що вона вввв завтра творитиме пролетлітературу, по меншій мірі, неписьменний.

«Забой», користуючись в основному з досвіду ВОАПТу і керуючись його принципами, лише почав масову роботу й звичайно багато дечого ще не зробив, але перші кроки його після кризи дають нам право вважати, що організація, яка, висловлюючись мовою Біляєва, повинна пильно турбуватися про літмолодіяк у Донбасі, є, назва їй «Забой». За допомогою партійних органів та за уваги пролетарської громадськості, вона сподівається справитися з великою відповідальною працею керівництва літературним рухом. А

увагу громадськості розбуждено, і допомога, про яку гукає Біляєв, є. Те, що за винятковою допомогою партійних організацій «Забой», за порівняючі короткий термін, майже відновлено, що всі округові організації спеціально скликали літературні наради, що є цілий ряд партійних постанов про підтримку керівництва письменниками-початківцями,—свідчить про те, що тривожні крики SOS Володимира Біляєва—брехливі. Звичайно, що досить часто доводиться стикатися з нерозумінням важливості завдань літератури й з бюрократизмом, і з нечутливістю (про це варто писати, говорити, гукати), але треба вимагати й від початківців-письменників, не призвичаюючи їх до «опікунства», уміння завоювати, як треба битися за своє місце в громадському житті, а від організацій пролетписьменників—уміння завоювати собі місце в загальній системі виховання мас.

Вимагати ж від секретарів осередків комсомолу, щоб «вони входили в деталі праці початківців», як це радить Біляєв—зайва річ. Секретарям в наш, з швидкими темпами, час і без цього є що робити, і секретар, який глибокодумно ламав би собі голову над питанням, чи правильно початківцеві Іванов зрифмував «розу» з «возом», був би так само смішний і жалюгідний, як і сам Біляєв. Досить буде, якщо секретарі зрозуміють важливість завдань літературного виховання комсомольських мас і в міру своїх сил допоможуть організаціям пролетписьменників зорганізувати й виховати молодих письменників-початківців.

Лише необізнаністю з дійсним станом літературного руху в Донбасі пояснюємо вміщення в журналі Біляєвої нісенітничі і недостатньо критичне ставлення до неї виявлене в примітці редакції. Інакше, чим пояснити вміщення бездоказної й неписьменної статті, в якій, замість даних—«безліч переживань», замість фактів—«уважне проглядання», і навіть дореволюційну капіталістичну Україну повернено на чабанську країну. Про необізнаність редакції свідчить і повідомлення про те, що «стан змінюється» й «у найближчий час відновляється вихід журналу «Забой».

Це після того, як союз провів велику організаційно-відбудовну й масову роботу, коли півроку видається журнал (вийшов № 7) і розпочато видавничу працю, коли союз стоїть перед новими складними й відповідальними завданнями, розв'язати які можна лише, коли будуть обізнані й допоможуть керівні органи пролетарської літератури. Єдине, з чим погоджуємося в примітці редакції, це з тим, що стаття Біляєва—інтересна. Вона інтересна, як спроба злісної й шкідливої халтури пролізти на сторінки марксистського органу.

Я. БРІК

РЕАКЦІОНЕРАМ НЕ ЗРОБИТИ КОЦЮБІНСЬКОГО „СВОЇМ“

Питання про політичну фізіономію письменника наче б то давно розв'язано. Знову підносити його, значить викликати саркастичну посмішку деяких критиків. Писав же досить одверто Ан. Лебідь у «Записках історично-філо-

логічного відділу ВУАН за 1927 рік» «До питання про політичні погляди Коцюбинського»:

«Переоцінка Коцюбинського, як письменника-громадянина, це звичайно, не єдина в порядку реабілітації перед сучасністю, спроба але, як і всі такі справи, її ведеться не стільки по лінії встановлення нових даних, які б розкривали незнані досі сторінки з життя та творчості письменника, скільки по лінії притягнення його під мірку сучасного та вирівнювання під загальний ранжир «нинішньої революційності». При чому за доводи й причини до такого вирівнювання правлять переважно по-новому перетасовані й за останньою фразеологією оцінені цитати з його творів».

Отож кожне твердження, що не збігається з думкою Ан. Лебідя слід задалегідь розглядати, як щось штучне, непридатне, за «останньою фразеологією» збите. Притягати під «загальний ранжир» річ дуже невдячна, а ще під ранжир «нинішньої революційності» зовсім і не така вже проста, до всіх пристосована штука, як це здається Лебідеві.

Яким же здається Лебідеві Коцюбинський, не «притягнутий під мірку сучасного»?

«Коцюбинський до цих груп (революційних—Я. Б.) не належав, їхній активізм і проповідь соціальних зрушень і революційних виступів була чужа його тихій, самотній вдачі... Ніколи він не був і в центрі нових революційних ідей, не брав активної участі в тих революційних партіях, що активно вже працювали, готуючи пролетаріат і селянство до близького революційного виступу. Навіть більше—Коцюбинський ніколи не стояв, ні на якій певній політичній платформі. Єдине, що він з юнацьких днів зберіг у собі і що завжди було для нього основою його світогляду, була ідея національного відродження країни...»^{*)}.

Портрет, що й казати достойний. Ще б пак! Письменник, що ненавидить соціальні зрушення й революційні виступи, що тільки й волеє, щоб не мінявся ніколи такий прекрасний лад дореволюційної Росії... Чим це відрізняється від слиняво-святенних компліментів Л. Старицько-Черняхівської, що про творця «Фата-Моргана» пише... «його твори не забудуться ніколи: вони несуть в світ ласку божу, любов, милосердіє й жаль до всіх...»^{**)}.

І врешті, чим це відрізняється від поглядів українських зоологічних націоналістів, що намагаються у всякий спосіб кожного видатного письменника зробити «своїм».

Адже писав Єфремов з великим розпачем синові Коцюбинського Юркові, який на чолі Червоних військ брав Київ, що кістки його батька повинні перевернутися в домовині в старому Чернігові при тій руйнації, що її несуть культурі червоні...

Щоб мати сміливість так одверто залучити Коцюбинського до табору одних лише «поступових» інтелігентів Ан. Лебідь повинен був проскочити

^{*)} Ан. Лебідь—М. Коцюбинський Життя і творчість» Книгоспілка. Ст. 83.

^{**)} Л. Н. В. 1913 р. квітень-червень.

повз гворчість Коцюбинського, повз певні моменти з його біографії та документи.

Щодо творчости М. М. з її революційною тематикою та явними для читача висновками Лебідь пояснює таким чином:

...«Коцюбинського цікавлять не самі революційні події і не їхня оцінка, в центрі уваги його стоїть людина, і він стежить і цікавиться тим, як позначилася революція на психіці цієї людини, висвітлює глибини душевного життя людини з часів революції».

Поперше, це невластиве письменницькій практиці Коцюбинського, який завжди намагався дати щось типове, особливо в тих речах, де виображено революційні події. Досить згадати визнання Коцюбинського, що він його зробив М. Чернявському: «Сюжетів у мене завжди буває дуже багато, але я вибираю з них найцікавіші, що були б не тільки мені самому до вподоби, але й мали громадський інтерес» (цитую за Ів. Лакізою Я. Б.).

У своїй статті «До питання про джерела 2-ої частини «Фата-Моргана» М. Коцюбинського (записки Іст. філ. відділу ВУАН 1925 р.) Петро Чубський згадує цікаву розмову з Коцюбинським. М. М. розповідав, чому він не скористався з одного цікавого випадку, що мав місце під час селянських заколотів на Чернігівщині в маєтку англійця Лізеля Мортонна. Цей англієць мав таку величезну кількість фазанів, яких штучно розводили по лісах для полювання, що заборонив селянам проїжджати його землями. Крім того «іностранныя птиця» (як висловлювалися потім на суді селяни) досить дошкуляла полям. Розгром маєтку Мортонна саме й почали з птиці. Її вигнали з лісу в поле в кількості кількох тисяч штук і знищили. І ось Коцюбинський, зацікавившись цією справою, не захотів використати цього випадку, не зважаючи на його спокусливість для художника, бо шукав типових прояв аграрного руху.

І не можна не погодитися з Ів. Лакізою, що в своєму «Критичному нарисі» про М. Коцюбинського (Книгоспілка), згадуючи виступ М. Євшана в «Українській хаті» різко виступає проти спроби оцінити творчість Коцюбинського тільки абсолютними естетичними нормами та категоріями. Євшан розглядає Коцюбинського як артиста: «герой, кат, святий, чи кровопивця, погром, чи торжество ідеалу—яке йому діло? І ката, і героя він любить, як артист».

Звичайно, коли розглядати, за висловом Лебідя, Коцюбинського за людину, що «навіть не стояв на якихось громадських засадах» тільки з «цілком виразною національною орієнтацією», то треба знецінити і громадсько-революційний характер його творів. І ось Лебідь закидає Коцюбинському відсутність в його тематичі радості революційного будівництва. Він, мовляв, не стосується «моментів революційної творчости»...

Але досить навести одне найхарактерніше місце у «Фата-Моргана» момент запровадження в поміщицькій економії «народнього господарювання» на колективних засадах, не зважаючи на величезний опір з боку дрібновласницьких і анархічних елементів, щоб переконатися в цілковитій неправильності такого трактування.

Бажання, щоб там не було знедінити громадські засади письменника, призводять до того, що Лебідь визначаючи всю глибину художнього відтворення подій 1905 року в «Фата-Моргана», констатуючи, що в Коцюбинського є не тільки майстерна синтеза «уважного дослідника, а часто й інтуїтивне художнє збагнення, приступне тільки великим талантам», разом з тим не може не висловити свого здивування, як це письменник далекий від революційного життя, міг так щільно підійти до цієї теми. Та і крім цього «психологічно така реалістична річ була вже Коцюбинському чужа, він уже занадто виразно розпочав писати другою літературною манерою».

Проте, Лебідь знаходить і тут досить своєрідне пояснення:

«Отже, можна припустити, що друга частина «Фата-Моргана» з'явилася поперше в наслідок сторонніх упливів і порад, що рішуче обстоювали, щоб Коцюбинський писав далі свою повість про мужиків».

У таких спроб відокремити Коцюбинського від його творчості при оцінці його громадсько-політичних поглядів у Лебідя чимало.

Тепер залишається біографічний матеріал і документи.

Побуювання «сучасного ранжиру» «нинішньої революційности» доходить в Ан. Лебідя до таких розмірів, що він бере під сумнів всі джерела, які вказують на належність Коцюбинського до революційної партії.

Цитуючи Яворського, Лебідь наводить з нього таке місце, щоб потім дійти доволі чудного висновку:

— В 1890 роках—пише Яворський—помічаємо заразом ще одну спробу' об'єднати український пролетаріят в окрему українську с.-д. партію. Існуючі вже на Україні соц. дем. гуртки здебільшого склалися із зросійщеного або руського пролетаріяту. Заходами І. Стешенка та Л. Українки 1895 року організується в Києві при участі М. Коцюбинського, Кавуна, Тучанського та В. Ратнера окремих український соц. дем. гурток. Він мав на меті боротися з культурництвом серед української молоді. Та цей гурток удався згодом у радикалізм з винятком Л. Українки, Антоновича, Кавуна, Тучанського. Ознакою цього радикалізму було заснування цим гуртком 1900 р. революційної української партії «Руп»...

І ось Лебідь «спростовує».

«Відомості ці бере Яворський з роботи В. Дорошенка «Революція укр. партія». Нажаль, ні Яворський, ні Дорошенко не зупиняються докладніше на ролі Коцюбинського в цій групі, а більше матеріалів про партійну належність Коцюбинського ми досі не маємо. А тому припускаючи, звичайно, що може матеріали такі колись і ствердять участь Коцюбинського в революційній роботі, ми, проте, повинні відзначити, що і ті дані, які є в нашому розпорядженні, тепер, не дають нам підстав говорити, навіть, про помітний ідейний зв'язок Коцюбинського з соц. демокр. гуртком І. Стешенка» *).

Тут, як бачимо, Лебідь трохи непослідовно припускає, що «може матеріали такі колись і ствердять участь Коцюбинського в революційній

*) «До питання про політичні погляди Коцюбинського». Записки Іст. філ. від. ВУАН.

роботі»... Але він цих матеріалів покищо не бачив. Покищо Коцюбинський «чужий проповіді соціальних зрушень».

Які ж матеріали дають привід Лебідеві підтримувати свою думку щодо аполітичності Коцюбинського? Адже не ті, що є в архіві Чернігівського жандарського управління, і які сам Лебідь наводить у своїй розвідці.

Ось що, приміром, значиться в чорнетці «отношения» жандарського управління на ім'я департаменту поліції.

«Украинская революционная партия (в г.г. Нежине, Глухове и Чернигове), центр которой находится в Киеве; она существует около 4-х лет и стремится к разделению Малороссии и единоправию малороссийского наречия без существующих ныне ограничений; деятельность выразилась в отчетный период в распространении преступных воззваний на малороссийском языке среди крестьянского населения, которое попутно возбуждается и против существующего порядка. Главными деятелями партии состоят: София Солохненко, Екатерина Гайковская, Ольга Наркович, студент Пастернак, Петр и Александр Дятловы, Андрей Гук, Потапов, Остроградский, Свидерский, С. Скляревская, А. Литвиненко, М. М. Коцюбинский, О. Андриевская, М. Вороний, Кривцов, учитель Гаврилей и другие».

Це пишеться у відповідь на запитання про керівників місцевих революційних організацій. Жандарське управління підкреслює, що подає список тільки найголовніших діячів.

У другому місці дається така характеристика М. М-чові.

№ 10. Коцюбинський. Михаил Михайлович, сын чиновника. Место жительства?—Чернигов. Какое положение занимает в организации?—Видный член революционной партии».

А далі зазначається, що Коцюбинський (прізвище) «Лисий» с.-р. Проте поліція водночас вважала Коцюбинського за члена і інших партій, а це саме дає привід Лебідеві казати, що він не належав ані до одної.

Чернігівське жандарське управління не дуже то зналося на тонкощах тодішніх партійних угруповань і досить плутано про це повідомляло Петербург.

До «дневника наружного наблюдения» департамент поліції зарахував Коцюбинського, як члена с.-д., бо «Руп» слабо знали в Петербурзі. Але це була невеличка помилка, бо 1905 року «Руп» розколовся, і 1906 року вже організується з неї «українська соціал-демократична робітничка партія». З партією с.-р. поліція просто помилилася. Щодо партії к.-д., то зарахування від поліції Коцюбинського до неї трапилось ось чому. Після 1905 року у період реакції українські революційні партії почали бльокуватися і з ліберальними елементами. Тим то пояснюється, що до списку к.-д. в державну думу потрапив Коцюбинський.

Дуже великий інтерес мають дані, що їх опублікував Б. М. Шевелів у № 4 «Життя й революція» за 1928 рік про матеріали департаменту поліції щодо Коцюбинського. За цими даними поліційний догляд за Коцюбинським

тривав з 1-го березня 1886 року по 5-е липня 1895 року. Далі припиняється трохи і 7 червня 1896 р. відновляється аж по кінець життя.

Таємний догляд, що майже все життя тривав за Коцюбинським не має матеріалів, що свідчили про його велику революційну активність. Коцюбинський першою чергою був письменник. Але ми не маємо жодних підстав недовірливо ставитися до історичних матеріалів та до поліцейських документів і спогадів сучасників, що свідчать про певні зв'язки Коцюбинського з революційним рухом.

Ми не можемо вважати Коцюбинського також тільки за поступового інтелігента на кшталт Євгена Чирикова, що приїхавши спеціальним кореспондентом від журналу «Правда» на процес 167 організаторів розгрому Михайлівської цукроварні Терещенка на Чернігівщині писав:

Это просто одно из тех наглядных предостережений, которые делает истощенный бесправный народ всем нам культурным людям... Страшна здесь именно стихийность нанесенного удара, страшно отсутствие осмысленной борьбы, страшен призрак пугачевщины...».

Як це діаметрально протилежно картині майбутнього неминучого бою, що його ще ранній Коцюбинський так надхненно і художньо відчуває:

«Голодні, взворохоблені лави, повні розпуки і зневіря ринуть на багатих, на тих, що мають ґрунти необмежені, що не знали досі холоду й голоду. Ламається всяка правда, розливається море крові людської... І не спинити тоді тої колотнечі, як не спинити хуртовини, не спинити зливи, що затопляє землю, клекоче бурчаками, руйнує греблі і все, що на дорозі...».

А суворе розвінчення від Коцюбинського інтелігенції, що так широко розчулювалася з приводу свого демократично-слиняного ставлення до «меншого брата». Досить згадати «Сміх», де так художньо правдиво наводиться, як чужі один одному—так звана ліберальна інтелігенція і селянство.

Було справді і смішно і прикро притягати за волосся факти, аби тільки довести, що Коцюбинський був найактивніший революціонер-практик. Але не менш прикро, коли всупереч всьому доводять цілковиту аполітичність і навіть вороже ставлення Коцюбинського до революційної акції.

Ні документи, ні розвідки, ні врешті свідчення сучасників, не дають нам ані меншої підстави згоджуватися з такими твердженнями.

Казати про Коцюбинського, що «проповідь соціальних зрушень» була чужа, трохи не ворожа йому, це значить зневажати автора «Фата-Моргана», де кожний рядок дихає революційною акцією.

Це значить згоджуватися з Єфремовим, який стверджуючи, що Коцюбинський немає ще досить своєї публіки, пише:

«...Коцюбинський з його ясною технікою, з прозорим малюнком, з оригінальним стилем і мовою, з глибоким позиранням у людську душу і абсолютною непристосованістю до пропагаторських замірів, з його нарешті високо-людяним талантом, що в самій речі суперечить з побутом і тенденціями часу, ще більш не під силу теперешнім монопо-

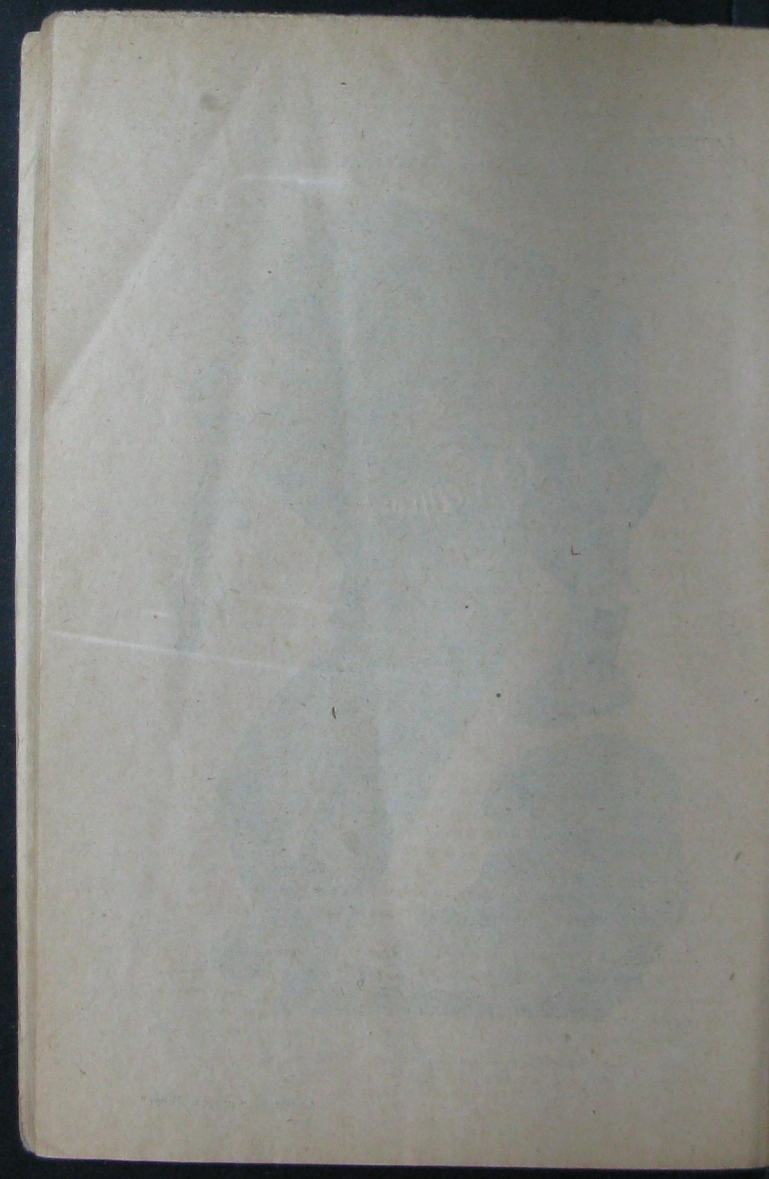
лістам від літератури. Він для них «застарий», вони й не клепатимуть його поблажливо по плечах, але щоб ним захопитись, його зрозуміти, перейнятись його методами праці й настроями на це нема надії...» («Коцюбинський». Критично-біограф. нарис).

Натаки Єфремова цілком ясні. Коцюбинський захоплює все ширші й ширші робітничо-селянські читацькі маси, він має силу учнів-наслідувачів він близький, зрозумілий, рідний нашій соціалістичній добі.

ГЛУЩЕНКО

Сашітари (з циклу „Війна“)

СЕРЕД КНИЖОК ТА ЖУРНАЛІВ

ЮРІЙ КОСТЮК

„МЕТАЛЕВІ ДНІ“ *)

Буйно шириться й зростає національно-культурне будівництво на Україні, як невід'ємна складова частина, всього соціалістичного будівництва.

Міцніють і поповнюються новими кадрами з робітничої та колгоспівської молоді пролетарські літературні об'єднання.

Правильне розв'язання більшовицькою партією національної політики дає нечувані наслідки розквіту літератури, мистецтва, культури загалом, як частини інтернаціональної соціалістичної культури, хоча й національної по формі, але пролетарської за змістом.

Зі зростом українського читача, зростають кількість і тиражі літературно-художньої продукції, зростає й поширюється періодика—створюються нові органи літоб'єднань, нові журнали тощо.

Слід відмітити, що створюються вони не лише в столиці УСРР Харкові, але й по округових центрах, в першу чергу в промислових із величезними кадрами читачів-робітників. Варто пригадати хоча б такі літературно-художні місячники, як «Забой»—орган пролетарських письменників Донбасу, що за останній час узяв курс на масовість і досягнув 32.000 тиражу (Див. «Забой» № 9 за 1930 р.), «Зоря»—орган громадськості Дніпропетровщини.

Місячник «Металеві дні» саме є продуктом правильного запровадження в життя ленінської національної політики і його утворення обумовлено активними вимогами зростаючого українського читача Одещини.

Редакція журналу «Металеві дні» в декларативній передовій нагадує читачеві про специфічні умови Одеси в справі українізації, про низку об'єктивних, історичних причин, що й обумовили завоювання читача українською книгою набагато пізніше, ніж по інших місцях УСРР. Редакція не ігнорує і значення попереднього видання «Блиски»:

«Зшиток «Блиски» відіграв свою позитивну роль тим, що він згуртував навколо себе й передає нашому журналові певний літературний актив, утворив певні читацькі кадри, підготував ґрунт для журналу «Металеві дні».

Перераховуючи завдання місячника «Металеві дні» редакція зазначає:

«Завдання нашого журналу, беручи активну участь у соціалістичному будівництві на літературному фронті, висвітлюючи досягнення і викриваючи хиби цього будівництва, водночас рішуче боротися з класовим ворогом та його агентурою, що пробують підступитися на наші літературні позиції. Ми

*) Літературно-художній та громадсько-політичний журнал-місячник Степової України, ст. 79, тир. 2000, ціна окр. числа 50 коп., №№ 1, 2.

боремося не тільки з одверто-ворожими соціалістичному будівництву спрямованими та виступами, ми викриваємо та боремося з «аполітичністю», з «неутральністю», «доляністю», «міщанським болотом» у літературі, що за теперішніх умов є об'єктивно спільниками клясового ворога.

З коротеньких уривків передової «Від редакції», що їх ми тільки по тут наводили, читач сам може зробити висновок, що основне настановлення журналу «Металеві дні»—вірне.

Коли б до цього ще додати, що журнал орієнтується на робітничого, колгоспного активіста, на пролетарського фахівця міста й села, можна з певністю сказати, що місячникові буде забезпечено функціонування, поширення, розквіт. Він бо має під собою надійну читачьку базу.

Не зовсім ясно відзначена позиція журналу відносно домінантного стилю доби. Редакція зауважує:

«Наша доба є доба інтенсивного творення нової пролетарської форми в літературі. Журнал не надаватиме переваги тій чи тій літературній формі, а сприятиме все ж, насамперед, тим новим напрямкам, що кладуть підвалини майбутньої соціалістичної літературної форми».

Коли журнал так і надалі сприятиме, як оце в перших числах, то в галузі творення нової літературної форми—пролетарського стилю літератури, навряд чи принесе він хоч крихотку користі. Але про це поговоримо трохи нижче, зупиняючись на розгляді вміщеного в журналі літературно-художнього матеріалу.

**

Журнал «Металеві дні» має (виходячи з наявного матеріалу) приблизно такі відділи: літературно-художній—вірші, оповідання, нариси; статейний—політично-економічне життя, наукобудівництво, мистецтво і врешті відділ бібліографії та хроніки мистецького життя Одеси.

Літературно-художній відділ журналу відкривається віршем Л. Селівана. «В добу комун». Написаний він на зовсім не актуальну для сьогоднішнього дня тему. Це віршований протест проти неокласицизму на зразок творчості Максима Рильського; цей протест був би набагато переконливішим, коли б автор написав його просто заміткою десь перед бібліографією.

Вражає у віршеві накопичення загальних фраз про нову добу, індустрію, метеоритію й т. д. За найбільшого напруження уяви, в читача не відтворюються ні «заліза смертний писк» ні «країна крицеока» ні інші «перли» «образної» мови автора.

Редакції надалі не завадило б уважніше ставитись до підбору матеріалу.

Зовсім інша справа з віршем Ол. Влизька—«Баянда з одрубаним хвостом». Написано що баянду на «колоніальну» тему. В ній змальовано жахи розправи імперіалістів із неграми-повстанцями.

Не зважаючи на те, що розправа подана лише через листо лейтенанта з крейсера до друга свого Пітерса, всеж вона глибоко вразлива, переконлива.

Що торкається останнього віршованого матеріалу в першому числі, поема Панька Педи—«Жінки», Май-Дніпровича—«Рірарі», Олександра Кімлача—«З нічних походів», то тут треба погодитися з твердженням замітки

про «Металеві дні» зміщеної в «Літературній газеті» в № 11 від 10-VI 1930 року.

«З нічних походів» Ол. Кімлача дійсно один із багатьох пересічних «урареволюційних», як влучно висловився автор замітки, віршиків про гудки, про гуркіт індустрії. Поема П. Педи «Жінки» («Металеві дні») надто розтягнута, а тому блідим, невиразним стає задум автора, показати, як «наша доба—велика доба» дає змогу жінці скинути ярмо, виготовлене їй капіталістичним ладом, як вона може стати, стає вже новою людиною. Другий вірш цього ж автора «Риксі» (Металеві дні № 2) написаний теж на «жіночу» тему, як і попередній. Але на останньому яскраво позначився вплив поеми «Рірарі» Май-Дніпровича, видрукованої в першому числі «Металевих днів». Пробудження клясової свідомості, звільнення від соціального поневолення затурканої східної жінки завдяки Жовтневій революції—тема не нова. Все ж будучи розробленою в поемі, оздобленою музичністю ритму алітераціями, вона в Май-Дніпровича стоїть на досить високому щаблі досконалості подачі матеріялу, тлумачення думки. Після «Рірарі» вірш Панька Педи—«Риксі» неприємно вражає своєю конспективністю викладу, абстрактністю теми, безвідповідальністю запозичення.

Вірш В. Гадзінського про «міцний ритм дум червоних»—«червона халтура». Для автора весь час «ніби тихо»...

«Проте в далях,
В суходолу глибині,
Праця, зміни п'ятирічки
підганяють темпи днів»...

І кінчає:

... «Ніби тихо
Понад морем так звичайно—ранок, світ...
Але там на суходолі
Червоніє інший світ»...

Автор далекий від нашої дійсності. Він сторонній спостерігач соціалістичного будівництва. Для нього десь там у глибині суходолу здійснюється п'ятилітка, десь там темпи, а в нього «Понад морем так звичайно», «мовчки мріють узбережжя рваці кручі», словом соціалізм над морем не будується. Десь «там на суходолі червоніє інший світ», напевне там і соціалізм будують. Навіть галичани перестали писати вже про Радянський Союз, як про якийсь «інший червоний світ», що десь там променисто сяє за польсько-радянським кордоном. Автор же віршу про «ритми червоних дум»—радянський громадянин й починає розводити якісь невиразні клясово-невитримані міркування про тишину («ніби тихо») й т. ін. Диву даєшся, як редакція відважилась видрукувати таку шкідливу (в своїй об'єктивній суті) писанину, коли недавно перед цим (у № 1-му) так запально проголошувала нещадну боротьбу «аполітичності», «неутральності», «лояльності», «міщанському болотові в літературі» й т. д.

В № 2 «Металевих днів» у відділі літературно-художнього матеріялу відведено місце й для «робітничих літературних студій». Вміщено творчість

робітників: байка—«Робітник і спостережник» — Ємець (Завод «Більшовик»—Одеса) та віршик Вол. Дибeka (Завод ім. Жовтневої революції—Одеса). До авторів із «літературних робітничих студій», звичайно, не можна ставити таких вимог, як до інших, але треба застеретти редакцію від друкування дуже сировинного, необробленого матеріялу, бо це зле відбивається на самоосвіті початківця. Він зарані починає себе вважати за справжнього поета чи письменника, стає балястом, графоманом. Користи від нього тоді літературі ніякої.

За гарним прикладом «Забою», журналові «Металеві дні» не завадило б завести сторінку літконсультації, де розбираючи найбільш хибні твори початківців, вчити їх на конкретному матеріялі, доводячи популярною мовою як треба, та як не треба писати.

Після «Баляди з одрубаним хвостом» — Ол. Влизька, вірш Степана Олійника—«На лавах» чи не один із кращих досі друкованих у «Металевих днях»; кращих щодо ідеологічного настановлення, клясової чіткості, що торкається формального боку, то як і ввесь уже численний доробок Ст. Олійника, розкиданий у період. пресі, хибує на недосконалість обробки ритміки, римування, вишукування свіжих образів через неуважне ставлення до навчоби, через неохайність підчас самої праці над матеріялом.

**

З прозових речей літературно-художнього відділу в двох перших числах «Металевих днів» видруковано: троє оповідань: «Крилатий змії»—В. Миколюка, «Інженер Рубін»—П. Кучми, «Полян»—Л. Скрипника; два нариси з колективізацій: один із них—«Паростки»—Олекси Вольського олітературений, (див. «Металеві дні» № 1), автор зве його «Фрагментами до сучасности», і другий—К. Шкляревського.

Оповідання—«Крилатий змії» («Металеві дні» № 1) і «Інженер Рубін» разюче схожі одне на одного своїми деякими думками, розташуванням персонажів.

«Крилатий змії» побудовано на матеріялах чистки. На цукроварні з 1923 року працює партієць Мазурик. Напередодні чистки він агітпроп бюра партколективу, голова редколегії заводської газети, член виробничої комісії, керівник бригадами соцзмагання. Недавно його обрано на аступника директора цукроварні. На цьому ж заводі є дівчина Зіна—«потомственная» робітниця. Мазурик закоханий у Зіну. Побачення, призначене з нею в альтаці для обговорення пляну святкування, він використовує для «признаній». Не будемо зупинятись на «теоріях» Зіни про родинне життя з «загатами», на «міркуваннях» про розуміння «трафаретности» й «не трафаретности» стосунків поміж нею й Мазуриком, поміж парою закоханих взагалі, з цього вже досить покепкувала Київська «Латературна газета». Головне те, що коли Зіна живе з Мазуриком за своїми «теоріями», по «новому» й уже вагітна, розпочинається чистка партколективу на цукроварні. Зіна напівхвора приходить на збори аби послухати, як будуть чистити її Мишу (Мазурика). Розповідаючи на чистці свої «революційні заслуги», Мазурик нагадав епізод, як підчас підпільної роботи їхню організацію зрадив шлик Денікіна.

офіцер Роздольєв, як він у нього на очах тут же в камері згвалтував дванадцятилітню дівчинку...

Зіна пізнає в Мазурикові того самого Роздольєва—в нього на грудях—«крилатий змії» витавровано. Вона бачила його, ще тоді, коли Роздольєв гвалтував її.

Тут і розпочинається.

Колізії Зіни поміж тим як *бажається* та як *складається*. Вагання—чи викрити Мазурика-Роздольєва перед партколективом чи ні?

Врешті вона пише листа й біжить до річки топиться. (Автор не зумів гірше вигадати!) Мазурик-Роздольєв перестраїє Зіну й пропонує їй застріляти його. Вона знову вагається.

Що це, притупилось клясове чуття, чи родинні зв'язки заважають?

Але ж його, ще ненароджену дитину вона ненавидить усіма фібрами своєї душі, коли висловитись високим «стилем». Притуплення клясового чуття? З твору цього не видно. Зіна до останнього часу активна комуністка, до того ж ще й робітниця з батьків.

Тоді Роздольєв виголошує тираду про бажання жити, про потребу боротися, коли смерть вишкіряє зуби й т. інш. й прочитавши таку «проповідь» стріляє в Зіну. Виходить усе це з-під пера автора дуже штучним і непереконливим.

Врешті вся ця історія кінчається тим, що Зіна підстрелена Мазуриком вмирає в лікарні, перед самим кінцем життя повідомивши про написаний нею лист. Секретар партколективу дізнається з листа про дійсне обличчя Мазурика й заарештовує його.

А «завод запульсував своїм життям», кінчає автор оповідання.

В. Миколок хотів показати клясового ворога, що примазався, та якого викриває партчистка. Але автор, треба одверто визнати, не впорався з цією темою. В першій половині оповідання в нього Мазурик зрісся з виробничим колективом і з сучасним життям. В другій половині Мазурик-Роздольєв убиває Зіну, як клясового ворога. Чому? Адже перед цим не задовго в його не було з Зіною клясової ворожнечі, він же зрісся з заводом і з сучасним життям. Він же не «людина в футлярі», він активно працює,—керівник ударними бригадами соцзмагання. Він же за автором цілком перейшов на наш бік.

Словом автор заплутався в тенетах суперечностей трактування своїх типів, сам ці тенета розставивши.

В оповіданні П. Кучми—«Інженер Рубін» (див. «Металеві дні» № 2), подається, як уже вище зазначено, та ж сама тема: Але постать чужака, що перейшов на цей бік «барикад» окреслена тут чіткіше. Так само, як і в оповіданні Миколока «Крилатий змії», у П. Кучми на користь радвладі працює, приховавши своє минуле, колишній білогвардійський капітан Войтов, тепер—інженер Рубін. Але цього типа автор показав, як громадянина, цілком відданого справі радянського будівництва. Рубін—інженер, він кінчає судування силової станції.

Його товариші по білій армії, примазавшись, працюють тут же. Займаються шкідництвом і намагаються зтягти до участі й Рубіна. Останній відмовляється, повідомляє про змову ДПУ. Але ворог спритний. Вибух на млині стається саме в той час, як авто ДПУ підкочує до нього. Рубін, забачивши «винувника» вибуху—Варова, кидається на нього, щоб затримати. Варов прострелює Рубіна.

Вмираючи, він говорить до дружини:

— «Я не кат Азо, я... громадський діяч, інженер Рубін... хай... Капітан Войтов... помер разом із денкінщиною».

Як бачимо, в оповіданні «Інженер Рубін», проблема переродження клясово-ворожого людини в умовах соціалістичного будівництва поставлена значно чіткіше, ніж в оповіданні «Крилатий змії».

Хоча й в Ази (дружина інженера Рубіна) не менше вагавь, самоаналізи «терзаній» (чи викрити, чи ні), ніж у Зіни з «Крилатого змія».

Справа в тому, що в обох оповіданнях повторюється один і той же мотив. І Мазурик В. Миколюка й інженер Рубін П. Кучми, обидва в минулому білогвардійці, обидва в минулому гвалтували, з тою лише різницею, що перший свою теперішню дружину (Зіну), а другий матір своєї дружини Ази.

Отже, в обох авторів є чуття обрати актуальну тему, але немає досконалости, вміння в обробці матеріялу, вони заплутуються в ньому в поставлених ними проблемах. Особливо невдалими вийшли у них жіночі типи.

В літературному нарисі з колективізації Олекси Вольського—«Паростки» змальовується розгортання жорстокої клясової боротьби на селі навколо організації колективу.

Автор доводить, що не зважаючи на терористичні акти куркулів (забито кращого організатора колективу) село колективізується, село невпинно йде вперед, до кращого життя.

«Котить, котить колеса тракторна колона. Приминає землю. А з-під колес земля в дрібненьких грудочках, зрита глибоко-глибоко. А колеса підіймають землю, далі, далі без упину...»

Де вони, ті шматки землі передертої, перекраяної. Де він, пошматований степ, що різнобарвним килимом лежав не так ще давно?

Немає:—Цвіте нова земля. Індустріяльна. Земля—цех.

Жене земля нові парости... Доба нова прийшла. Металева доба. Металеві дні, в яких майбутнє здійснюється сьогодні».

Цим останнім заключним акордом своїх «Фрагментів до сучасности», автор сказав усе.

Другий нарис «Перемога» К. Шкляревського теж із колективізації, але щодо художности викладу—слабкий. Багато в ньому сутопубліцистичних місць. Не зважаючи на це, все ж яскраво показано опір куркуля, підчас проведення колективізації, показано як він не зупиняється ні перед підпалами, ні перед чим, аби пошкодити переможному наступові соціалізму. Нарис «Перемога» певно одна з перших спроб авторових взагалі на літературній ниві, отже особливих вимог до нього й ставити не можна.

**

Критико-історико-бібліографічний відділ журналу «Металеві дні» складають статті на політико-економічні теми—«Масова лективізація і соціалістична перебудова села»—Ів. Майстренка; національно-культурні: «Визволителі»—Ф. Самутін; соціально-економічні: «Сучасна Туреччина»—проф. А. Сухов; історико-революційні—«25 років повстання панцернику «Князь Потьомкін Таврический»—П. Дем'янчук тощо. Бракує цьому відділу статтів на літературознавчі теми, на дискусійні з питань основних напрямків творчості, шукання домінантного стилю доби й т. д. В більших числах журналу треба редакції заповнити цю прогалину, підбираючи відповідний, актуального значіння матеріал.

Треба не тільки обіцяти давати перевагу новим напрямкам у літературі, але й давати місце дискусійному матеріялові—думі, що б'ється над шуканням, творенням, теоретичним обґрунтуванням нових напрямків творчості, що й покладуть міцну підвалину справі творення пролетарської літератури.

Відділ бібліографії в двох перших числах журналу має біля півтора десятка рецензій на новинки української, російської літератури. Рецензії вміщені в журналі, писані головним чином на белеґістичні твори.

«Хроніка мистецького життя Одеси»—відділ занадто бідний розмірами і вузький змістом. Подається мистецьке життя включно лише міста Одеси. Цього, звичайно, для читача Степової України вже мало.

Редакції рішуче треба перебудувати цей відділ, постачивши його й інформаційним матеріялом культурно-мистецького життя й інших, крім Одеси, міст на терені УСРР, навіть більше, знайомити читача з національно-культурним зростом, мистецьким життям інших на республік Радсоюзу.

Загальне оформлення журналу просте, хоч й пристойне, але він трохи задорогий.

В справі рекламування (особливо на терені Одеси) та розповсюдження, в журналу «Металеві дні» треба повчитися й «Зорі» (Дніпропетровське) і «Забові» (Донбас), не завадило б і місячникам, що видаються в столиці.

Проти попередніх періодичних видань в Одесі журнал «Металеві дні» складає, безперечно, краще вражіння.

Місячник цей має ще всього двоє чисел—у своїй роботі ледве спинається на ноги. Може дехто закинути надто сурове ставлення цієї замітки до журналу, непосильні вимоги й т. д.

Нічого схожого!

Журнал ледве спинається на ноги. Творарською критикою хиб зросту й найширше хочемо допомогти йому виходитись, аби твердішими й певнішими кроками ступав він далі по шляху творення пролетарської літератури, по шляху залучення до загального національно-культурного процесу соціалістичного будівника-робітника й колгоспника Степової України, в добу металевих днів

БУДУЄМО»—Альмх Чернігівського літературного об'єднання Ч. Чернігів 1930 р., тираж 1500, ціна 50.

Не раз уже говорилося й писалося про кадри. Правда, частенько журнали, особливо поважні, галасуючи про кадри, забувають в своїх бібліографічних відділах дати оцінку кадрам, що виростають на місцях, що самотужки, без потрого керівництва від пролетарських літературних організацій, випускають свої перші збірники, дим мим заявляючи про те, що такі місцеві об'єднання живуть і діють.

Слід відмітити, що найбільше уваги початківцям приділяла «покій» київська літературна газета, яка вміла швидко реагувати на творчість початківців з периферії допомагаючи своєю критикою в їхній далій роботі.

Збірник «Будуємо», що його розглядаємо, є перший крок чернігівського літературного об'єднання молоді і в той же час становить собою звіт за пророблену ним роботу, в творчому обличчя гри початківців, що агурувалися навколо змову й працюють під його ідейним керівництвом.

У програмній статті «Комсомол на літературний фронт» Я. Левицького, вони пишуть: «Комсомольський письменник, як письменник пролетарський, повинен підкоти свою діяльність, свою роботу завданнями соціалістичної реконструкції, він повинен виходити в своїй творчості з того, як ця творчість сприятиме соціалістично будівництву».

Настановлення безумовно вірне чітке, і треба зараз ж відмітити, що ця теза не в протиріччі зі зміщеною в альманасі продукцією. Тематично весь збірник прясякнутий темами соціалістичного будівництва, його патосом.

Та цього ще не досить. Гарна тема, ще не все і ми тут повинні сказати, що в вся продукція альманасу стоїть на належній художній височині. Ми по цій лінії маємо чимало провалів, себто учнівських спроб тощо. Але дуже гострим, голобельним критиками ми повинні нагадати, що ми маємо справу не з маститою двадцяткою визначних письменників, а з першими кроками нового за-

гону молодих творців пролетарської літератури.

Для зручності розгляду розбіємо альманах по відділах: поезія, проза.

Найкраще представлена в альманасі поезія. Це свідчить про певну перевагу поетів. Зазначаємо, що й граматичніший, себто досконаліший в художнім відношенні,—в відділі поезії.

Вірші Іллі Стебуна носять на собі відбиток міських вражень, і відповідно до цього автор унікає старих канонічних форм, намагаючись винайти, на його думку, оригінальний ритм за допомогою розбивки, розірваних рядків, часто густо ламаючи строфіку зовсім без логічної умотивованості, без потреби. Разом з тим неглибоке сприйняття міста примушує Стебуна уснащати свої вірші, без потреби, технічними термінами (параболі), а по суті дається поверховий апологічний пейзаж міста, без глибокої соціальної насиченості («Будуємо», «Вулиця»). Коли ж автор у «Вступі» намагається пофілософствувати — виходить вульгарна спрощеність (ст. 11), що свідчить про 1) неглибоке розуміння автором діалектики, 2) прабідність автору щодо образів, епітетів тощо. Загальною хлибою цих трьох віршів є космізм, планерні масштаби, що під невірною рукою молодого автора перетворюються у неглибоке пустошовство, зайве многослов'є. Іллі Стовбунові слід би взятися за конкретні теми нашого сьогодні, уміти «в кожній дрібниці всесвітню революцію знайти».

Микола Чміль і А. Кацнельсон де в чим споріднені у своїй творчості. Єдна їх, поперше, конкретність поезії й частково письменницька. М. Чміль недбайливо ставиться до підбору епітетів, коли в нього в одній строчці ви можете знайти «пертих, дужих і завзятих». Це звичайно оцінка будівників соціалізму. Така оцінка відгонить примітивне, шаблонне. («Залізницю прокладають»). Хороший вірш, що вражає своєю продуманістю й ширістю «Ліси чернігівські».

Значно слабший, написаний під безпосереднім впливом Д. Чепурного, вірш «Комсомольці на суботникові». Цей вірш свідчить про поверхове сприймання життєвих явищ.

Перед А. Кацнельсоном загроза відриву від актуальної тематики («В Музеї»), безпредметності («Студенти на човнах»), що по суті в цьому віршові дається аполітичний весняний пейзажик. Пісенність цього вірша тільки зайвий раз підкреслює його технічну відсталість від сучасного розвитку пролетарської поезії. І ми можемо, вважаючи на дати, констатувати певне зниження якості в творчості А. Кацнельсона, бо його ж вірш «Календарні листики» датований 29 роком значно досконаліший, аніж вірші 1930 р.

Заслужує на увагу безпретенсійний вірш М. Дорошка «Листи».

Із творчості двох російських поетів Н. Бардина й В. Сверлова помітно виділяється вірш «Железний Мост» Б. Сверлова.

В цілому, перед всіма поетами стоїть завдання позбутися наслідування, рабського копіювання старших пролетарських письменників, більш посилену учбову роботу над удосконаленням своєї творчості, зокрема потрібно відштовхнутися від заявлених штампованих епітетів, порівнянь, бо з цим справа стоїть дуже й дуже зле.

Дальший розвиток повинен бути в відштовхуванні від примітивної фіксації фактів, перебільшеної ролі описовості зокрема пейзажу, в конкретизації поезії матеріалізації образності в лаконічності, а не словесного потоку, щоб думкам було вільно, а словам тісно, в умінні давати синтезу, типізацію фактів.

Перед усією поезією стоїть на сьогодні завдання дати дієву, політично загострену, тематично актуальну, але в той же час художньо досконалу творчість.

Проза в альманасі представлена О. Десянком, М. Куриленко, П. Гарняком, з п'єсою С. Зоренка. Взагалі відділ прози слабший за поезію як кількісно, так і якісно.

Оповідання О. Десянка «Напередодні» написано на тему з колективізації, ніякої художньої цінності не становить. Схематизм персонажів немотивованість психологічного ладу Семена, забагато публіцистики, шаблонове розгортання дії, жахи (ст. 22), що спеціально введені, щоб налякати читача,

антихудожній діє все це свідчить про зеленість автора, а дуже низьку кваліфікацію.

Намагання дати нову жінку, що свідоміша за чоловіка, потуги по-новому подати клясову боротьбу на селі, але на жаль автор не впорався з поставленим завданням.

Теж саме можна сказати й про п'єсу Зоренка «Дорога новими».

П'єса статистично-описова. Немає зовсім динаміки, дії. В розмови, причому персонажі розмовляють етнічними передовицями.

Зоренкові — само, як Десянкові бракує уміння художньо оформити фактичний матеріал. Обом бракує елементарної техніки, уміння швидко будувати діалоги, дати живих, кровних людей, а не схеми, що рухає за мовок автор.

М. Куряко, на нашу думку, при первісній художній майстерності слабує на поверховість, особливо яскраво це видно з оповідання «Три Зірки». Намагаючись дати оповідання в стилі О. Генрі, автор забуває однією — різницю часу й психо-ідеології, тому вибрав штучний, нежиттєвий матеріал, але дає не гостру картаючу сатиру на мещатство на «людей в футлярі», а дружній «рж», цим самим викривляючи ідеологічне врявання свого твору.

«Черво намісто» знову таки свідчить про вплив на автора письменників далекі не з пролетарською ідеологією. А саме це й позначилося в трактовці села, як виключно тварини дикої сили. Як села звірячого.

Тут означається вплив такого письменника, як Косинка, що на сьогодні аж ніяк не може вважатися за революційного письменника. Й художнє оформлення цілком припасоване до такої трактовки. Орнаменталізм, стилізація під народні пісні тощо.

Заключуючи розгляд збірника хочеться думати, що наша гостра, але товариська, критика хоч будь якою мірою стане в послугу для дальшого творчого зросту молодих письменників і що в своєму другому альманасі зазначених нами вад не буде і тим самим Чернігівське літоб'єднання наочно доведе свій зріст.

Разом з тим ми нагадуємо про потребу своєчасного тривалого зв'язку з пролетар-

ськими читачівськими масами — через організацію творчо-критичних робітничих гуртків, з працею та денним об'єднанням — став одною із форм зв'язку із читачем, підготовкою резервів і Рм з тим, конкретним заходом щодо зрочучування будь-якої організації.

Альманах № 1 виходить поставлено перед собою завдання: він мінізував навколо себе молоді літературні сили дає їм змогу компактно виступити. Двіша робота полагатиме в переборенні хвороби і хвороби зросту. Думаємо, що № 2 альманаху буде свідчити про нову учобу молодих письменників і переборення цих хвороб.

А. Ключка.

ОЛЕКСИЙ КУНДЗИЧ. «Окупанти».

Роман. ДВУ. 1930 р. стор. 26. Ціна 80 к.

У новому романі Олексія Кундзіча — «Окупанти» розробляється і багаторазово той же матеріял, що був ним зроблений у романі «De Facto». На такі часного комсомольського побуту виведені «герой», що за ним неодмінно почувати сам автор, який протиставляє себе цьому комсомольському побуту. У «De Facto» таке протиставлення, ще побільшене нещадним висвітленням комсомолу, і почав трітійською трактовкою нашої сучасності, привело до сумних наслідків. Вірно назначив т. М. Чеховий у статті — «До юрева, де факто проти» («Літературна газета» № 9, за цей рік). Кундзіч просто писав ашквільну книжку, яка нічого спільного з українською пролетарською літературою не має. Таку ж оцінку слід дати і його новому роману.

Головний «герой» «Окупанта» Павло Чухрай дуже нагадує Юрка Гармата з «De Facto». Але, коли в Юрка Гармата були сумніви, коли Юрко Гармата був деякий час виключений з комсомолу, то Павло Чухрай, за задумом автора, становить собою вже не тільки просто найкращу частину партії, але й офіційно кращу частину. А вже, «Окупанти» і починається з того, що в якесь провінційне українське місто приїжджав молодий професор-комуніст Чухрай, якого партія послала для пробудження всього суспільно-партійного життя міста. Як і вже зазначав Чухрай ні в якому разі не можна визнати за представника кращої ча-

стини комуністичної партії; «також і комсомольський побут» виведений в «Окупанти» не можна визнати справді за комсомольський побут. Люди і ситуації показані в романі — мало життєві. Причину їхнього з'явлення треба шукати не в справжньому житті, а в фантазії автора; політичні тенденції роману є тенденції авторів, а не кращої частини партії, як він це намагається показати. До того ж більшу половину роману посідає в Кундзіча неодмінна любовна інтрига.

Ще в поїзді, тільки їдучи на місце призначення, Чухрай так говорить про свою майбутню діяльність: — «Знаєте, Ясенюк, одні борються з інертним, старим, диким, мисляться мені, як культурна соціалістична окупація. От і я їду організувати в інших містах цю окупацію». (13 стор. курсив тут і далі у всіх цитатах мій — Г. Г.). Як це зрозуміти: окупація? Представник партії їде на периферію з відповідальними завданнями, що він їх розуміє мілітаристично. І вже на початку в читача виникає незрозуміння, до чого така мілітаристична політика, адже місто — радянське. Але виявляється, що Чухрай трохи «оригінально» розуміє свою роллю. Він самозадоволений, самовпевнений, і ще не знаючи місцевих умов, тільки від'їжджаючи, як він гордовито, «показатися в світі» (29 стор.), вже панчає: «Треба надіятися на себе, а від оточення усього сподіватися й так надіятися на себе» (88 стор.). Юрко Гармата з «De Facto» індивідуаліст, Павло Чухрай не тільки індивідуаліст, але й «налюдина». Він свідомо протиставляє себе громадськості і в цьому також охоче його підтримує автор.

Ніхто не суперечить, що на периферії ще чимало місцевих, «малих дел», шкідливостів. Та чи можна заперечувати зріст соціалістичних елементів, не помічати досягнень соціалістичного будівництва? А Кундзіч саме так і робить, коли слідом за зформованими свого «героя» пише в авторському тексті: «О, така слава, працьовитість, провінція. Довго ще ти триватимеш сон вялого, змученого Гоголя. Таке твоє єство, така твоя маленька, кущепська душа» (45 стор.). Цікаво підкреслити, що вилучив це Кундзіч відразу ж після того, як він пока-

зав цілий ряд представників партійної і комсомольської організації.

Але Кундізч іде ще далі: він неодноразово й настирливо підкреслює, що між місцевими обивателями й комуністами немає рівниці. Це робиться «стопко», призіром у таких описах: «Але спостережливий, гострий на око (Чухрай) вже встиг вивчити цей парк. Знав, що коло Баторієвої башти три рази рябіє й гомонить базар, а все інше щодня однакове, звичайне, все має свої звуки, свої шляхи, свої години. Щодня над кручею пасе вагітна дівчина, проходять з фольварків по транзбату до школи.

Після дев'ятої виходить артистка з оперети, п'є ляди і поїхає на сонце... а під дванадцятку проходить тут голова окриккомуну». Цього голову Кундізч лише раз і згадує у ційно наведеній цитаті, і знадобився він йому тільки, як представник радянської влади. Уважніший автор до представників комсомолу. Як і партії, у нього вони перш за все негативні (адже треба відзначити позитивні риси Чухрая на негативному тлі, підкреслити виключність Чухрая і його право «окупувати»). Ось як, наприклад, письменник розповідає про вибори секретаря осередку: «Бюро осередку кооптувало одного товариша й дало йому піонерську роботу, колишній секретар Лішук став за політосвіта, а на секретаря бюра виділило бевинного, тупуватого, важкого в руках комсомольця з болякими очима—Бадачка. Він був, у бюрі за члена лише тому, що давно переріс комсомольця і йому час було переходити до партії. До того ж він був дуже слухняний. З цих причин і на секретаря виїшов»...

Коментарів до цієї цитати не потрібно: вона в достатній мірі красномовна.

Більше половини свого роману Кундізч присвячує «любові» Чухрая і «комсомолки» Лідії Завільської, яка введена за типом традиційних «красавиц-соблазнительниц» із західної бульварної белетристики. Спняється на «любобних першестях» я тут не буду—нудо й некорисно. Скажу лише, що і в цій частині роману автор символізує перемогу «окупанта». А в тім цілком спнятися на часто згадуваному комсомольцеві Гаї, що став буквально «жертвою» своєю любові до Завільської: Гая підстрелив з ревно-

щів інший комсомолец. Ї був секретар осередку. Розповідаючи про нього Чухраєві, Ясенюк, що є єдиним «чтивним» комсомольцем, виведеним у році, каже: «він володів нами, ми всі—це є його господарство, скільки він вів до, об'єднав, стояв на чолі (100 стор.). Іт «окупант»! Так і можна сказати: Гай єби прообразом Чухрая і те, що не вдало першому (тобто «оволодіти» Лідією), дається другому. Цілком зрозуміло, Чухр ставиться з симпатією до цього Гая, ято він знав лише з оповідань Ясенюка, а свідо.

Що й казати—таке розуміння ролі секретаря в осередку м'яко качи, перебільшене. І це не незнання комсомольського побуту від Кундізча, а свідо: перекручення фактів чи що...

Проблема культурно - суспільного підтягування периферії—велика й складна проблема. Вирішати її окупацією—значить вирішати по-буржуазному. Леніне вирішення цієї проблеми перед наші очима переводиться в життя. Дніпрельськ біля Запоріжжя, тракторобуд у Смінграді, сільмах у Рівості, Магнетобуд у Магнетогорську, автомобільний завод у Рижному Новгороді—ось тільки перші результати правильного ленінського вирішення, до не тільки не дає місця для діяльності «окупантів», але й знищує умови, за які вони можуть з'являтися.

Написати зараз панегірик про «Супанта», значить робити шкідливу справу. Показувати зараз радянську периферію як поле для розгортання талантів «надлюдів»—значить робити це більше шкідливу справу.

Олексію Кундізчу, що почав свою письменницьку діяльність з комсомольських оповідань, і потім через збірку імпресіоністичних «новел», що в них уже було багато безперечно несприятливого для пролетарського читача, прийшов до романтично-історичних романів. «De facto» й «Окупант», слід найсерйозніше переглянути свій ідейний багаж.

Письменицьких здібностей Кундізча заперечувати не варто, але треба цілком ясно зазначити, що його сучасні твори, не є творами, що їх можна було б рекомендувати бібліотекам. Прямя дорога пролетарської лі-

тератури лежить далеко від того тушика, в якому опинився індич.

Г. Гельфандбейн.

КУКЛІН. — «Краткосрочники». Повість.

Не так дав Ленінградське видавництво письменств видало повість Кукліна «Краткосрочники». У повісті взято свіжу в нашій літературі тему — мирне будівництво Червоної армії уже через це тільки, здавалося б, повість заслуговує на увагу. Бо ж досі радянське художнє література майже зовсім нічого не сказала про сьогодишню Червону армію: наші радянські письменники на жаль мусь обминають життя й побут червоноармійський нашого «сьогодні», хоч про догромадянської війни й написали чимало прекрасних творів...

Як же своїй повісті Кукліна подав життя, учбу обітничо-сеаянської молоді, що прийшла в армії з освітою за середню школу? Вжитті, в дійсності «краткосрочники» (оборічники) — кращий передовий культурний актив червоноармійської маси, що викопується в армії в міцний кадр команди запасу. За короткий час перебування в армії однорічникам доводиться напружено, уперто вчитися, щоб опанувати військово-технічне, найновіші досягнення військової техніки; щоб і в справі військової техніки «догнати і перегнати капіталістичні країни». Зараз, коли в Червоній армії широко запроваджується метода соціалістичного виховання, одорічники — найкращі ударники, в соціалістичній війні ведуть перед, на них рівняються інші червоноармійці. А за Кукліном — «зовсім навпаки». Партизів Марко Стрелов тільки те й робить, що розв'язує статеві проблеми й з погордою плією на масу Тушамін, Дуриалін, Брюхан — всі ці типи — за карикатура на нашого червоноармійця.

А ось Кукліна змальовує червоноармійців:

Дирбуничук (комроты) пьет, гибнет, а Солохин... Ему видите ли, некогда. Он же спит на «Военном Вестнике», а потом ходит по собраниям комсостава, водит карандашиком по карте и разбалабывает о французском огне и немецкой живой силе и что у него, комбата Солохина, есть собственные продуманные замечания к этим европейским системам» (стр. 90).

П'яниця комсоти Дирбуничук до речі — центральна постать повісті. Наче знушаючись, підкреслює Кукліна, що ось, мовляв, вам Дирбуничук, герой громадянської війни, має 4 рани, а тепер п'яниця, пропиває свій револьвер, звільненя від нарядів тих, хто за нього руку тягне, знімає з посту вартового й посилає за горілкою...

Або ось комчоти, комуніст Штука:

«Еще, замечательен был Штука несобственностью к речи — мешал в разговоре все диалекты — и к восприятию. Как то раз, отлучаясь, полантрук поручил ему провестти политчас «Наши соседи».

Ему особенно трудно было отличить Литву от Латвии и он сказал:

— Одна брашка. Имперализм».

(стр. 26).

Як бачите, то п'яницями, то тупими недотепами Кукліна подає комсклад червоної армії, та ще в однорічників, для яких завжди виділяється найкращий комсклад.

Казарма в Кукліна зовсім не схожа на сучасну червону казарму. В казармі безладдя. Червоноармійська маса невихована, нецидисциплінована. Червоноармійці тільки те й знають, що ходять на «губу», відбувають наряди, а військово навчання їх мало цікавлять.

А де ж ті героїчні будні Червоної армії? Де ж та молодь, що з червоноармійським запалом зараз б'ється за кращі показники в бойовому підготованні? Де ж комсклад — та основна ланка в системі наших озброєних сил, той цемент, що скріплює червоної лави? Все це Кукліна обминає й подає пасквіль, брудний огидливий наклеп на Червону армію. З повісті «Краткосрочники» вишкіряє зуби наш класовий ворог. Він люто сичить і обливає брудом Червону армію — надійну опору диктатури пролетаріату. І це даремно червоноармійці, про яких написано книжку, зустріли повість «Краткосрочники» з великим обуренням; не даремно на XVI партз'їзді тов. Кіршов, говорячи про класові-ворожі виступи на літературно-му фронті, сказав: «Казарма в книжці Кукліна «Краткосрочники» подана так, як Купрін у свій час подавав царську казарму. І це даремно з таким захопленням зустріла ця книжка закордонна преса».

Книжка Кукліна шкідлива, реакційна книжка. В наших бібліотеках їй не місце. А проте, якимось чином вона потрапляє по-

декуди до рук читача. Про книжку «Краткосрочники» мені, наприклад, розповідали в Жовтневому районі м. Києва.

Але книжка «Краткосрочники» зайвий раз нагадує ще й ось що: на ділянці, якій пролетарські письменники зовсім мало приділяють уваги — там обов'язково просуває свій пісок класовий ворог і чинить опір соціалістичному будівництву. Червону армію наші пролетарські письменники обминають і, це створює ґрунт, на якому сходять зілля різної військово-белетристичної хацтури, народжуються «твори», які в кривому дзеркалі відображають Червону армію. Звісно, що по таких творах треба бити гарматним вогнем. Мало цього, треба бити й нове творити. Українські пролетарські письменники врешті мусять сказати своє слово про Червону армію. І це слово, насамперед, належить «молодняківцям». Бо хтож, як не «молодняківці» своїми інтересами, своїм молодим зав'язанням найближче стоять до червоноармійців. Червона казарма чекає на молодняківські бригади й з радістю зустрічатиме своїх письменників.

Г. Кардаш.

М. ГАСКО.—«Обабіч кордону»—
ДВУ. 1930. ц. 80 коп.

Сектор української пролетарської поезії незначний. За нею, цілком зрозуміло, ми мусимо звертатись насамперед до організації ВУСПП і Молодняк. Але ось кілька років поезія ВУСПП стоїть на одній точці. Адже порівнюючи, нічого такого, що було б чимсь новим і одмінним в шляхах пролетарської поезії не дала старша генерація ВУСПП'у (І. Кулик, Д. Загала, М. Терещенко, Я. Савченко, М. Доленко) зовсім замовкли чи прийняли симпатично застигли на одній книжці віршів такі поети як А. Шмигельський, А. Дикий, Н. Забіла. І тільки молодь вуспівська щось робить і дає продукцію. До останніх ми залічуємо і Мечислава Гаска.

М. Гаско—вперше дебютує книжкою віршів «Обабіч кордону», хоч виступив він в літературі порівнюючи давно. Загально враження від книжки—приємне. Вражає вона тематичною суцільністю (Західня Україна) і формальними шукаваннями. На радянській Україні маємо багато поетів з ЗУ. Але всі

вони хоріють на страхі територіальну обмеженість і вбогість думи (В. Атаманюк, Марфівіч, Малицький і й. Дехто з них просто примітивний. Елесть, сентиментальність, туга за рідним краєм—кладає якусь печатку одноамантності штампу. Всі схожі одне на одного. Вий від них відрізняється М. Гаско.

Тематично він також має багато спільного з переліченими поетами. Ті само і в М. Гаска про часи імперіалістичної війни про польські дефензиви, про прибування з українського селянства. Але Гаско велику увагу віддає формальній ороні своїх творів і це дає позитивні наслідки. М. Гаско багато чого взяв од констрівізму. У нього цілі вірші побудовано з локальним принципом:

Мою юність доля розстріляла
На майдані гуркотливих міст
Моя доля, наче польський урля
Моя юність польський комуніст

(с. 21).

Всі вірші Гаска соціально насичені і динамічні. Майже нічого нема про життя кохання. Зате багато віддано в'язням, голодівкам.

Я їду з тобою
По забутих землях (камери-прим.)
Де в бою із голодом
Та із ТБС
Загострилось кожного
Дороге лице

(стор. 5).

Вірш у Гаска розхитаний канон, агато написано верлібром. Рідке явище—трофічна будова. В цьому напрямкові поет працює інколи переходячи закони доцільності і оригінальності.

Тоді маємо:
Чи це сон
В унісон...

(стор. 47).

Або:
Коли серце
сам—сум

(стр. 16).

Це не поодинокі зриви зловживання адтеррацією. Шкодять віршам Гаска занадто багато чужинницьких слів і діалектизмів. Ціколи вони роблять свій вплив, але багато з них можна замінити було на звичайні. У Гаска майже вся книжка пересипана при-

мітками. Вірш «Пати» весь побудований на примітках до дульських слів:

У хмарі завивав турні ¹⁾

Снігом укрив галі ²⁾.

Всім нарукував ³⁾ (Карпати).

(Прим. 1: Кам'яні верховини гір.
2) Гірські поляни, 3) Покликані до війська).

Так само у візях Гаска надібуємо чимало німецьких слів.

Поруч міст, добре зроблених віршів натрапляємо примітивні вірші, вірші якогось початків («Лист з'язниці», «Пам'яті батька» і т. д.).

Тут стереотипи, багато штамів на зразок: «синій і щирий лист», «слово — криця», «жиза світа», «обрій синій», «море б'ється», «нездзвонний».

Поезія Гаска — реалістична в цілому. Але реалізм в нього ще не набув зверхності. Просидив читача низка поезій наскрізь етських, до того ж примітивних («Ранішні спогади», «За містом», «Ранком», «На морем», «Ліро-легенда»). Подібуємо неясницям чистої марки.

Зустрію мороз, як коханку

Що гає в вікнах листи,

Коли ду займаювані ранком

Повасти (стор. 49).

Або безкусця в такому вірші:

Десь на містом жевріють світанки

А в ойому вікні ще темно,

І до мене плавають потаємно

Ста спогади, дуже приємні,

В спашні липневі ранки (стор. 38).

Цією романтичні вірші «У річищу Ільїча», «Над морем», «Ліро-легенда» з такими безсміслими рядками, але Бальмонт «океан піснзвоний, як я». Поруч з ними йдуть сучасні реконструктивні вірші як «На К/4», «В Інгарі»...

Сже, М. Гаско що не вибрався з стилівско еклетицизму, що над ним у великій мірі тягнуть.

Ми не нав'язуємо М. Гаскові будьякого стилю, але вимагаємо монополітності, діалектично-матеріалістичної основи в шуканнях, а це неминучо приведе до пролетарського реалізму, до сюжетної лірики, що насьогодні живіша в пролетарській поезії.

М. Гаско має всі тенденції зростати саме в такому напрямку, виконувати монолі-

ний стиль пролет. реалізму, а не «Картату ковдру», з різних шматочків — стилів, що його пропагує «Пролітфронт» в захопленні еклетицизмом.

М. Шеремет.

КОВАЛЬЧУК, ЯК. — «17»... — 13».

Оповідання, в-во «Плаужанин», 1930 р. стор. 109, тир. 5000, ціна 60 коп.

Яків Ковальчук не належить до кількох і якісно активних письменників. Від 1908 року — тоді письменник уперше вступив на літературному полі — час для виявлення літературного обличчя більш, ніж достатній. Проте, всупереч цьому, ще й тепер важко визначити основну тематично-стильову лінію творчості Як. Ковальчука. Приналежність його до літературної організації селянських письменників «Плауг» подекуди визначає цю характеристичну лінію, але разом з тим такі твори, як «Криваві легенди», ця збірка оповідань і ін. говорять про певну соціальну безгрунтовність письменника, про хисткі підвалини ідеологічні. Адже єдність, устаєність тематична і стилева, мусить говорити про те, що письменник мігню сплячий з тим чи іншим соціальним прошарком.

Тут ми цього не маємо.

Уже з самого наголовку цієї збірки можна передбачати детективність і таємничість зібраних тут оповідань. Усі вони, за винятком хіба оповідання «Із записок добродія Мороза», мають претензії на це.

Ось оповідання «Сльоза» (стор. 5-15). Автор-оповідач каже: «Я цюйно поставив крапку в кінці постанови в справі Н-ської організації і вирішив пройтися. Я сходив з Володимирської гори на Хрещатик і майже віч-на-віч стикнувся з чорнявою, круглою істотою, яка дивно ваблюво і плавкою мовила: — Ах, ви так ізаякали мене. Та дуже швидко виявилося, що ця кругломовила істота не так уже й полохлива. Принаймні, вона поводить себе, як дуже типово повія. Вони, розговорюючись (дуже штучно — К. М.), заходять до якогось вірмена випити пляшку міцного вина, а далі з її баку чуємо традиційне: — Хочеш, я покажу тобі, де я живу? Або ні... ти мусиш до мене піти, подивитись (стор. 9). Але потім виявилося, що та дівчина — Франя Кравце, все це робила з доручення контрреволюційної організації, щоб вплинути на безсторонні слід-

чі висновки. Уся сутність, таким чином, оповідання полягає в проблемі громадського обов'язку й спокуси. Герой вибирає перше.

Друге оповідання «Чорт», де автор, недостатньо обізнаний на українській демонології, особливо демонології революційних часів, поспробував на чортів, «з малесенької літери» побудувати детективну новелу. Зараз нерідко ми можемо знайти в народі забобони, де історичні особи (Фрунзе, Ленін, Махно тощо) виявляються чарівниками, характеристиками, що можуть потонути в шкалярці чаю, схватитись у чубукові, перетворитися на тварину і т. д. Мабуть на цій основі хотів і Як. Ковальчук написати цю новелу «загадок» і «жахів», та щось воно вийшло невиразно, заплутано.

Найменш ймовірне оповідання — «17... 13». Автор-оповідач розповів про те, як він за зраду рідного краю (діло було підчас петлюрівщини) потрапив до в'язниці і як польська контр-розвідка його визволила. Такий шлях визволення можна, здається, пройти лише у вісні. Контр-розвідник, що дітшов способу звільнити ув'язненого, лише сказав на прощання: «Всюди вас чекаєтме № 17». Далі оповідач проходить неймовірно складний етап, аж поки потрапив у цілком небезпечне місце: йому допомагає офіціант № 17, носій № 17, візник № 17, і відповідь «13». Не кажучи про те, що в історичній практиці революційних часів польська контр-розвідка ніколи не мала такої удосконаленої «техіки», треба сказати, що головною хибю творчості Як. Ковальчука, і особливо цього оповідання, є політична невиразність. Яке ставлення героя до петлюрівщини, поляків чи більшовиків? відповісти не можна, важко. Коли відступ від історичної правди ми можемо дарувати, як на авантурне оповідання, то другого ні в якому разі ми дарувати не маємо бажання і права.

«Англійський кар'єр» — просто таки нісенітниця.

«Із записок добродія Мороза» має трохи відмінний від попередніх оповідань характер. Автор (знову ж од першої особи) намагається емолювати внутрішню сміграцію, залишки гнилого національного руху. Тупоумність, страшна обмеженість, обивательщина — ось ознаки цих колишніх людей. І безумовно автор не зробив принципової помилки, намагаючись висвітлювати героїв гумо-

ристичними засобами: з усього гнилого ми лише можемо сміятися, саркастично сміятися. Але, на жаль, гумористичне настановлення в цьому оповіданні Як. Ковальчука дуже невизначене, слабе, плаке, воно не заражає цілком читача. До цієї негативної риси в чималій мірі, мабуть, спричинилося те, що автор зостається вірний своєму примітивному засобові — оповідати від першої особи. В даному разі оповідач є негативна особа, що розповідає про себе і своє коло: зрозуміло, не довішив своєї переваги той, що сміється над об'єктом сміху, не може зробити сміху глибоким, соціально-значним.

Словом, дана збірка в часи конкретної, реалістичної обстановки мало чого варта. Збірка ця має далеко менше соціальне значення, навіть супроти нарисів цього ж автора про сучасне село («На лугового метелика» і «По матеріали» — журн. «Плуг»).

Вест.

МЕРІМЕ ПРОСПЕР. «Кармен», Оповідання. Переклав з французької мови Бор. Ткаченко, ДВУ, 1930 р. стор. 93. Тло. 5000, ціна 45 коп.

Проспер Меріме (Prosper Mérimée) — відомий французький поет і белетрист романтичної школи (1803—1870). П. Меріме був академіком, сенатором і талановитим імітатором слов'янських народних пісень, багато зробив перекладів з російської мови на французьку, виявив себе як вправного й кольоритного оповідача, такими творами: «Nouvelles», «Contes et Nouvelles», «Colomba» тощо. Французький романтизм групи Віктора Гюго (а П. Меріме належав до цієї течії), виявлявся «в інстинктивній тяге ко всьому таїнственному и странному, к кошмарным темам и образам, была, очевидно последствием той грандиозной социальной ломки, которая началась в Англии, потом охватила постепенно все остальные европейские страны, по мере того, как новая производственная система, промышленный капитализм, сметала прошлое, перестраивала жизнь на новый лад» (В. М. Фриче — «Очерк развития Западно-европейской литературы» М. ГИЗ, 1922 г.).

Ось зразком, правда, дуже ізольованим, а тому маловиразним, цієї романтичної школи 30-х років у Франції і є «Кармен» Про-

спера Меріме. Жахи, фантастичність, надлюдські порухи темряви, таємничність, притаманні властивості романтизму школи Гюґо, Меріме так само використав у «Кармені», взявши для цього життя циган-розбійників.

Соціальна значимість твору подекуди висвітається із такого епіграфу, що має ця книжка: «Кожна жінчина—жовч гірка, а добра нам двічі буває: на весільній постелі раз, на смертній удруге» (Палладос). Сподіваємось, кожному, відкинувши ігрізність цього «афоризму», арозуміла його пустопорожність, тобто, коли б його сприймати, серйозно. А тут дійсно він серйозно пасує до твору.

Автор оповідає про те, як йому довелося випадково познайомитись на півдні Іспанії, в Андалузії, з одним розбійником Дон-Хозе-Лізаррабонгоа. Ось цей розбійник власне і розповів про ту загадкову й романтичну мавританку Кармен, що керувала цілою ватагою пачкарів (контрабандистів) та розбійників. Дон-Хозе був чесний хлопець з Наваррі, служив у війську, аж поки його звабила ця циганка Кармен, яка законом боротьби за гарну самку, завела його дуже далеко від нормального життя. Він жорстоко зброєю завойовував її—і цей момент дуже оголений у Меріме, дуже виразно показано тут дарвінівський принцип,—але що ближче підходить Дон-Хозе до своєї мети оволодіти «законом», як муж, мені, її любов до нього, тала, бо вона не любить, не терпить обмежень, правил, добросімейних відносин. Вона дика, як сама природа.

— Чи ти знаєш,—сказала вона до мене,—що відколи ти є справжній мій ром (чоловік), я люблю тебе менше, ніж тоді, як ти був мій *minchozo* (коханець). Я не хочу, щоб хтось мені докучав, а надто мені приказував.

Чого я хочу—це бути вільною і робити, що мені доподобі (ст. 77).

Ось така «філософія романтизму».

Таким чином, скінчився солодощі «на весільній постелі» і мусять настати «на смертній—удруге». Так дійсно й сталося, бо Карменіна скоро полюбила другого, а за це її забив Алеко.

Ми навмисне сказали замість Дон-Хозе—Алеко, бо читач певно помічає спорідненість цих двох творів: «Кармен» П. Меріме і «Цигане» О. Пушкіна.

Та, безперечно, дарма, що ці два твори різні своєю формою, проте, соціальна природа їх одна «Цигане», були написані тоді, коли Пушкін більше всього перебував під впливом і почував спорідненість з Байроном, французький же романтизм часів Меріме так само був «синов'я» англійського романтизму.

Ми бачимо цілковиту подібність цих творів, за винятком хіба деяких окремих фабульних моментів: Кармен так само могла сказати словами старого цигана, батька Земфіри, своєму ровові: «Оставь нас, гордый человек... Ты не рожден для нашей доли, ты для себя лишь ищешь воли»...

Отже, як у Меріме, так і в Пушкіна відбилися загальні, нічим не оригінальні, обивательські погляди на кочових циган, що панували на той час.

Меріме, як романтика, майже зовсім не цікавить соціальна обставина його героїв, він мов навмисне, обголює, ізолює слою сюжетну дію від соціології. Правда, кінчає він так: «Бідолашна дитина. Це винні кале (цигани), що так її вивали». Але це тільки одна гола фраза.

Щодо стилю, то тут Меріме властива якась художність, слабосилість, відсутність напруження дії. Але є один цікавий опис герцю. Наведемо його тут.

«Герсья уже зігрався весь удвоє, як кіт, готовий метнутись на мишу. Він тримав у лівій руці свою шапку, щоб відбивати нею удари, а ніж виставив перед себе. Це їхня андалузська стійка. Я ж став по-наварському, лицем просто до нього, знявши ліву руку, ліву ногу виставивши наперед, а ніж пустивши вздовж правого стегна. Я почув у собі сили за велеття.

Він кинувся на мене, мов та стріла, я одвернувся на лівій нозі, і він не знайшов перед собою нічого.

Зате я—я сягнув йому просто в горло, і ніж пірнув так глибоко, що п'ясть моя стала йому аж під щелепою. Я покруктав лезом так швидко, що воно геть зломалося. Це був кінець. Лезо вийшло з рами, ви-

бите звідти цівкою крови заврубшки в руку, він упав долівцею рівно, як слуп» (ст. 74).

Цей зразок може не характерний для всієї творчості Меріме, але, як каже Антуан Альбало («Искусство писателя»), «на цей раз» сильний, заютований, бездоганий і нагадує кращі сторінки Гомера. З другого боку, це є найкращий зразок вправ романтиків на жахливих сценах.

Яку ж вагу має для нас і нашого часу переклад цієї книжечки?

Держвидав України та перекладач, очевидно, мали на оці дати гарне читиво. Про це говорить окреме видання, чепурність видання, порівнюючи, дешева ціна. Але це, рідше, помика. Замовчуючи тут про те, що ми взагалі «недолюблюємо» романтизму, мусимо категорично протестувати проти такої соціально - одвертої ворожої нам форми романтизму. Що скажіть бо, спільного є між життям наших радянських циган, що стають колективістами, мають свої національні школи, прилучаються до культурного життя, і тим «романтичним» февдальним увяленням, що ми маємо в Меріме й Пушкіна. Щоб нічого, коли б подали вибрані твори, чи повну збірку Меріме, відповідно прокоментувавши їх—це мало б культурне і літературно-історичне значення. А так—це зайве, непотрібно, нарешті, шкідливе.

У буржуазії, в Європі, в минулому треба брати, але все те, що краще, що відповідає нашому часові й ідеології.

Адже це—абетка.

К. Маслівець.

ІВ. ТОПЧІЙ—«Шахтарська повість». ДВУ. 1930 р. стор. 117.

За остані два роки в українській літературі з'явилася ціла низка белетристичних творів, присвячених побуту Донбасу. Більшість цих творів не становлять собою значної цінності, переважно через примітивне оформлення розроблюваного в них матеріалу. Це зауваження стосується також до опублікованих частин «епопей». М. Ледянка «На гора» і розглядуваної зараз книжки Івана Топчія «Шахтарська повість». Коли Ледяню лише про Донбас ХХ сторіччя величезний твір, що в ньому імпресіонізм сполучений з натуралізмом, то Топчій написав

лише невелику повість, у якій стиль багатьма рисами нагадує «На гора» і крім того повість ще й надмірно схематична. Ось цей схематизм, загальна примітивність оформлення, і-тількищо згадана естетичність стилю, є основні (звичайно, дуже серйозні) хиби «Шахтарської повісті» Топчія, яку все ж можна рекомендувати масовому читачеві.

В центрі «Шахтарської повісті»—шахтар Іван Ткач із прозвищем «Зайда». Розповідаючи про життя «Зайди», починаючи з дитинства і закінчуючи тими напруженими днями, коли він агтує за страйк, автор розгортає картину жахливого дореволюційного шахтарського побуту. Мабуть найбільше характерний щодо цього опис лікарні для шахтарів. У лікарню «Зайда» потрапляє з ножовою раною підчас бійки з шахтарем за прозвищем «Татарник». Але лікувати «Зайду» ніхто не думає. Ось що каже лікар за своєю «системою лікування»: «Коли потрапляв до моєї лікарні шахтар, я вважав за свій обов'язок не лікувати, а перше, продовжити виховання його в покорі, що йому прищеплювалось за системою панів-акціонерів на роботі, а подруге, до хвороби запроваджував таких прийомів, що не збуджували почуття милування з неї і щоб не дати спочинку, а навпаки, щоб він скорше зненавидів і хворобу, і, якщо можна, то й себе в цьому стані. Бо ж зрозумійте: людина, що працює під землею, мусить завжди почувати, що здатна лише вгнутати глибше в землю бо, коли хто з них успеянився, що може дістати місце на поверхні, то в ту саму мить відмовився б спуститися в шахту» (70 стор.).

Пізнавальну цінність таких уривків відкидати не доводиться. Але справа в тому, що Топчій взявся за майже нездійснену справу: в маленькій повісті розповісти про цілий життєвий шлях шахтаря. Тому, не зважаючи на окремі яскраві моменти, його книжка не досить переконлива.

Цілком задовільно показано в «Шахтарській повісті» молодість «Зайди». Також вдало змальовані його почування за перших років роботи під землею. Але не зовсім переконливо розказано про революціонування його психіки, проте, як він дійшов до усвідомлення потреби збройної боротьби з лавдом, що привів шахтарів на їхній рабський побут.

Не досить яскраво змальовані переживання «Зайди» після виступу, який він зробив. Ось уривок з розділу, цілком присвяченого цим переживанням шахтаря: «У світі повновладних катів, що пригнобили працівників, йому давно урвався терпець жити. Він би давно наложив на себе руки, та не може піти, не помстившись. Краще, звичайно, було б узяти кайло й іти шукати голів ворогів, та де там—скрізь безпросвіття втома і упокореність. Отже, скрайність: самопожертвою збудити думку до протесту. У в'язниці не візьме він і рיסочки до рота і так скопає. Його запал, він певен, вогнем проб'ється крізь мури й запалить помсту» (25 стор.).

Виникає питання: коли пасивний не тільки протест «Зайди», але й уся шахтарська маса, то хто ж здійснив Плотницьку революцію в Донбасі, хто за років громадянської війни знищив багаточисленні білогвардійські та бандитські зграї?

Автор, ніби сам здогадується про можливість такого питання, коли в своєму відступі, що становить собою його розмову з «Зайдою» тепер управителем шахти «На-

дія»—Іваном Ткачом, пише: «Слухаючи повість, я з світлого сьогодні бачив на чорному тлі згаслого світу всі поминаки невідомого Зайди. я вболівав за них, нарікав на Зайду і вклонявся перед ним і, нарешті був захоплений його рішучістю. В моїй уяві чомусь образ Зайди поставав, як образ людини, що ворожа рука відтяла їй в революційному змаганні голову й вона лишила наш світ. І от раптом Зайда переді мною» (32 стор.).

Отже, в «Шахтарській повісті» Топчіїв вдалися переважно сцени дореволюційного побуту шахтарів. Їхній перехід від пасивного протесту до активних революційних виступів описаний не досить переконливо. Про сьогоднішній побут шахтарів — Топчій лише два-три рази побіжно згадає. Навіть у такому вигляді книжка цікава і, як я вже зазначив на початку, може бути рекомендована масовому читачеві. «Шахтарська повість»—перший літературний виступ молодого автора. У своїх наступних, очевидно більш вдало зроблених творах, Топчій повинен звернути увагу на сучасний побут шахтарів Донбасу.

Г. Г.

Увага. В № 7 «Молодяк» в статті Юліяна Зета на стор. 123, рядок 26 згори замість «він пише...» треба читати: «він поставив епіграфом цитату з т. Коряка...».

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

„МОЛОДНЯК“ У МІСТІ КРЕМЕНЧУЦІ

З 1926 року кожний випуск кременчуцького Педагогічного Технікуму мав у своєму складі одного-двох письменників початківців, поетів і прозаїків, що друкували свої твори в місцевих газетах, а дехто і в центральних журналах.

Це настільки увійшло в традиції, що виникла потреба в виданні річних громадсько-літературних збірників. В 1927-28 році такого збірника було видруковано в незначній кількості примірників на шкографи, а в 28-29 році—збірку «Червона Зміна» було видруковано у друкарні в кількості 1000 примірників.

Збірки видавалося, потім люди розійджалися по всіх закутках України, зв'язки губилося і все зашалося по-старому.

Так було до осені 1929 року, коли за ініціативою групи товаришів (Калінченка, Мізона, Обідного й Андрушенка) разом з Окружкомом АКСМУ було організовано літературну групу «Молодіяк».

Треба сказати, що ця група була самозванцем, бо не те, що санкції ЦБ «Молодіяка», а навіть і зв'язків достатніх з ним не мала. Потім, коли зв'язки було встановлено ЦБ поставилося досить обережно і групи як такої не визнало, але разом з тим дало низку цінних вказівок, що допомогли групі остаточно зорганізуватися й добитися визнання.

Група мала одного представника на Першому Всеукраїнському з'їзді «Молодіяка».

Це все, так би мовити, передісторія, інкубаційний період групи, бо справжню роботу, як літературна організація, вона почала з травня 1930 року після затвердження її ЦБ «Молодіяка».

Перше, це самоорганізація, концентрація сил в місті, що розкидали були по окрузі, навіть за межами округу. За допомогою місцевих організацій сили зосереджено в місті. Зараз навколо групи об'єднано 18 товаришів, що дають літературну продукцію переважно в місцеві газети.

За коротке існування, група встигла розвинути досить широко громадсько-культурну роботу серед робітників. Майже по всіх фабриках і заводах організовано літературні рецензентсько-творчі гуртки, що об'єднують 120 робітників. Гуртками керують прикріплені до них члени групи.

Робота гуртків поділяється на дві частини: учобу в гуртках і громадську роботу гуртків серед робітників свого виробництва.

Учоба складається з розгляду творів, складання рецензій, ознайомлення з літературною технікою, ознайомлення з основними літературними напрямками і розбору окремих проблем марксистського літературознавства.

В громадську роботу літературних гуртків входить участь гуртківчан в стінчасопісах та багатотиражках (дописи, нариси, вірші), перевірка постачання книгозбірень українським красним письменством, популяризація в широкій робітничих колах української пролетарської літератури, участь у роботі по національно-культурному будівництву.

Крім гуртків організовано загально-міську студію—дати ґрунтовну літературознавчу 60% робітників з виробництва. Завданням студії—дати ґрунтовну літературознавчу підготовку товаришам, що хочуть глибоко студіювати окремі літературні проблеми. В студії ж дається консультація письменникам початківцям шляхом заслуховання, обговорення критики їхніх творів. Студія об'єднує лише товаришів, що уже самостійно пробують писати прозу й поезії. В студії працюють кваліфіковані викладачі літератури Інституту та Педтехнікуму й кращі викладачі літератури інших шкіл.

Велику роботу «Молодіяк» проробив під час двомісячника української культури. Було влаштовано по робітничих клубах низку літературних вечірків. Прочитано 12 доповідів про українську радянську літературу, одинадцять осіб брало участь в об-

стеженні стану українізації виробництва, та висвітлювався в газетах перебіг двомісячника. Крім цього підчас двомісячника організовано приїзд до Кременчуку письменників з Харківського й Київського «Молодняка».

Всю громадську культурну роботу за весняно-літній період кременчуцький «Молодняк» підсумував на першій робітничій літературній конференції, що відбулася 30 липня. Конференція складалася з представників літературних гуртків. Брало участь в ній 94 особи. Цікаво, що на конференції були робітники гранітових кар'єрів, що знаходяться на віддаленні семи кілометрів від місця, де відбувалася конференція і інших засобів пересування крім власних ніг в їхньому розпорядженні не було.

У виступах по доповіді представника ЦБ «Молодняка» тов. Ключі про шляхи пролетарської літератури та співповіді про роботу гуртків висловилося 13 осіб, з них 70% робітників з виробництва. Значна частина виступів робітників мало була просякнута літературною специфікою, але багато товаришів загострювали увагу й на суто літературних питаннях. Особливо велика активність робітників була при складанні резолюції.

В резолюції конференція вимагає від ЦБ «Молодняка», утворення окремого літературно-критичного молодяківського журналу з установкою на початківця.

Від кременчуцького «Молодняка» конференція вимагає утворення при місцевій газеті крім літсторінки окремого літературного додатку-місячника.

Загострила увагу конференція також на питанні оброблення письменницьких лав робітниками безпосередньо з виробництва, висудивши як перспективу для крем. «Молодняка» 50% робітників з виробництва.

Загалом, конференція, як відзначали місцеві партійні і комсомольські організації, мала велике культурно-політичне значення. Для «Молодняка» вона виявила й закріпила певні кадри літературного робітничого активу.

Надзвичайно важливе значення для кременчуцького «Молодняка» мав приїзд письменників-молодняківців харківської й київської організації. Візид допоміг кременчу-

жанам зробити самооцінку й ясніше намити шляхи дальшої роботи.

Такі візиди безперечно цінні і в практиці роботи «Молодняка» їх необхідно поширити. В творчому відношенні кременчуцький «Молодняк» — організація молода, власних шляхів і напрямків не має. Наслідую старшим товаришам письменникам і стоїть цілком на творчих позиціях Першого Всеукраїнського з'їзду «Молодняка».

Наслідуючи кращим зразком пролетарської літератури кременчужани молодяківці пробують шукати і власних шляхів. Найоригінальнішою в цьому відношенні є поетична творчість Андрущенка й Цапири.

Тематика кременчужан глибоко класова й актуальна. Перша збірка — «Розкуті землі», що незабаром має вийти з друку, присвячена масовій колективізації й класовій боротьбі на селі.

Крім поточного обслуговування літсторінки, що виходить один раз на декаду кременчужани молодяківці готують три повісті, одну велику п'єсу, збірку оповідань для дітей і збірку віршів. «Молодняк» має в Кременчуці літсторінку при газеті «Робітник Кременчужчини». Ця літсторінка з першого номера завоювала собі читача й далеко поза Кременчуком. Ось що пише в листі один з читачів з округи:

«Якось випадково попав я літсторінку при «Крем. Робітнікові» (ч. I). Вразивня надавничайно приємне».

Крім літературної сторінки уже договорено про літературний додаток-місячник.

Літсторінка й додаток це, так би мовити, друковані органи кременчуцького «Молодняка».

Кременчуцький «Молодняк» і його робота набули значної популярності й авторитету особливо серед робітників міста. Про це може свідчити вступ до «Молодняка» старого письменника поета — («убеленого сединами» — як він пише в заві) Іллі Юхимовича Ізгура.

Загалом кременчуцький «Молодняк» йде вірними шляхами й при достатній увазі ЦБ в недалекому майбутньому безперечно буде однією з міцних ланок пролетарської літератури.

П. Калініченко.

РЕЗОЛЮЦІЇ

ПЕРШОЇ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ РОБІТНИЧОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(30 ЛИПНЯ 1930 РОКУ).

Заслухавши доповідь члена ЦБ «Молодняка» тов. Ключі про творчі шляхи пролетарської літератури і співповідь секретаря кременчуцької групи «Молодняка» тов. Калініченка про завдання літературних рецензентсько-творчих гуртків у Кременчуці—перша міська конференція робітничих рецензентсько-творчих гуртків у Кременчуці—цілком схвалює політичну й творчу позицію пролетарської літературної організації «Молодняк».

Конференція з особливим задоволенням вітає боротьбу «Молодняка» з різними відхиленнями від марксизму-ленінізму в літературі.

Конференція розглядає себе і літературний рух у Кременчуці, як невід'ємну частину боротьби пролетаріату за комунізм, під проводом комуністичної партії. Тому конференція вважає, що літературні гуртки «Молодняк» повинні брати якнайактивнішу участь в загально-політичних кампаніях, що їх провадять компартія і комсомол.

Зважаючи на великий зріст літературних рецензентсько-творчих гуртків, та зріст письменників-початківців з робітників під керівництвом «Молодняка» — конференція вимагає від ЦБ утворення окремого, літературно-критичного молодняківського журналу.

Цілком схвалюючи громадську культурну і літературну роботу кременчуцького «Молодняка»—конференція вважає за необхідне аби в найкоротший термін «Молодняк» було поповнено робітниками з виробництва, що виявили себе в творчій відносенні. Як перспективне завдання «Молодняка» конференція виставляє—50% робітників з виробництва серед письменників-початківців.

Літературні рецензентсько-творчі гуртки основним завданням мають—через підвищення загально-культурного і літературного рівня робітників та творчу активізацію—підготувати громадсько-культурний актив і поповнити лави письменників робітниками, безпосередньо з виробництва. Найближче завдання гуртків є підвищення культурного рівня і літературної письменності гуртківчан та популяризацію української літератури серед робітничих мас.

Вітаючи організацію літ. сторінки в місцевій газеті, конференція вважає це за недостатне і вимагає утворення постійного місячного літературного додатку до газети «Робітнич Кременчуччини». Разом з цим конференція зобов'язує гуртківчан висвітлювати в літ. сторінці роботу гуртків.

«Молодняку» необхідно організувати консультативне бюро для периферії.

З РЕЗОЛЮЦІЇ

ПЛЕНУМУ ПОШИРЕНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВОАПП ПРО «МОЛОДНЯК»
(26-29 ТРАВНЯ 1930 Р.).

1. На розвиток рішень пленуму ради ВОАПП кооптувати до складу ради ВОАПП 4-х представників «Молодняка», і одного представника в секретаріат.

До складу ради ВОАПП вводиться таких представників: Ісаєв, Гончаренко, Ключа, Смілянський.

До секретаріату тов. Коваленко. Б.

Секретаріат ВОАПП ухвалив скликати в другій половині жовтня в м. Харкові пленум ради ВОАПП. Цей пленум буде безпосередній перед пленумом міжнародного бюро революційної літератури, що скликається в м. Харкові.

Секретаріат ВОАПП затвердив у попереднім вигляді таку повістку дня, що її запропонувала делегація РАПП.

1. Літературний фронт України (довідка ВУСП і «Молодняка»).

2. Доповідь РАПП (довідач т. Авербах).

3. Доповідь «Кузниця».

4. Проблеми матеріялістичної лінгвістики (академік Н. Я. Марр).

5. Повідомлення комісії з обслідування Азербейджанської АПП.

6. Про вступ до ВОАПП письменницьких об'єднань Середньої Азії.

7. Вибори секретаріату й делегації МБ революційної літератури.

З М І С Т

	Стор.
Ів. Гончаренко — Ударний інтернаціональний марш	3
М. Сугак — Місто соціалістичне	4
М. Куделя — Автодор	6
Я. Гримайло — „Поезії“, „Циганча“, „Виступ“, „З церкви здіймають дзвони“	7
Петро Радченко — Залізні шори	10
П. Нод — Повстання	23
Л. Зимний — Штурм шахт	28
І. Ямайкін — Сліхий тракторист	41
Ів. Ісаєв — Про голобельну критику, полемічний задор і боротьбу навколо стилю	61
Г. Баглюк — Про літературний молодняк Донбасу, про союз „Забой“ та про злісну халтуру Володимира Біляєва	69
Я. Брік — Реакціонерам не зробити Коцюбинського „своїм“	82
Серед книжок та журналів — Ю. Костюк — „Мета- левідні“; А. Клочья — „Будуємо“; Г. Гельфандбейн — Олексій Кундзіч — „Окупант“; Г. Карлаш — Куклін — „Краткосрочники“; М. Шеремет — М. Гаско „Обабіч — кордону“; Вест — Ковальчук — „17..?—13“; К. Маслі- вець — Меріме Проспер — „Кармен“; Г. Г. — Ів. Топчій — „Шахтарська повість“	91—108
Літер.-мистецька хроніка: П. Калініченко — Мо- лодняк у м. Кременчуці; З резолюції першої кремен- чуцької роб. літерат. конференції; З резолюції пле- нуму секретаріату ВОАПП про „Молодняк“	109—111

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

ІЛЮСТРОВАНІЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ТА ЛІТЕРАТУРНИЙ ДВОТИЖНЕВИК

„СЕЛЯНСЬКИЙ ЖУРНАЛ“

Журнал присвячено в основному питанням соціалістичного будівництва та культурної революції. В живій літературній формі, в формі нариса, фейлетона, фотогляду.

„СЕЛЯНСЬКИЙ ЖУРНАЛ“

ПОКАЗУЄ досягнення нашого господарного й культурного будівництва.

ВИСВІТЛЮЄ на конкретних фактах соціалістичну перебудову села, досягнення й хиби в цій царині.

ЗНАЙОМИТЬ селянство з життям та працею робітництва радянських фабрик і заводів, з життям та боротьбою трудящих за кордоном.

ПОДАЄ найновіші досягнення так радянської техніки, як і техніки передових капіталістичних країн.

ЗНАЙОМИТЬ читачів з новою художньою літературою так українською, як і перекладною.

МІСТИТЬ повісті, оповідання, гуморески, фейлетони, нариси, дописи, шаржі, фотографії.

Річні передплатники „СЕЛЯНСЬКОГО ЖУРНАЛУ“, надіславши доплату 60 коп. на рік,

ОДЕРЖАТЬ бібліотечку найкращих творів сучасного письменства.

У М О В И П Е Р Е Д П Л А Т И :

На 1 рік	2 крб. 40 коп.
„ 6 міс.	1 „ 20 „
„ 3 „	— „ 60 „
„ 1 „	— „ 20 „

Ціна окремого номера 10 коп.

Журнал видає видавництво „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“

Передплату можна здавати до місцевої пошти, сільськошам, громадським розповсюдникам „РАД. СЕЛА“ та надсилати до вид-ва на адресу:

Харків, Пушкінська, 24, вид-во „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“.